

Universitatea
Ștefan cel Mare
Suceava

Facultatea de Istorie și Geografie
Departamentul de Învățământ de la Distanță și Educație Continuă

Specializarea: Istorie

Lector univ. dr. Radu Florian Bruja

ISTORIE MODERNĂ

UNIVERSALĂ

Suceava, 2010

Cuprins

Introducere. Problematika esențială a epocii moderne.....	4
I. Revoluția burgheză din Anglia	
1. Premisele revoluției engleze.....	6
2. Viața politică în Anglia între 1603-1640.....	9
II. Anglia în vremea lui Oliver Cromwell	
1. Războaiele civile (1642-1649).....	12
2. Republica.....	14
3. Protectoratul.....	15
III. De la Restaurație la glorioasa revoluție	
1. Restaurația Stuartilor.....	18
2. Glorioasa revoluție.....	20
IV. Dezvoltarea Angliei în secolul al XVIII-lea	
1. Anglia sub ultimii Stuarti.....	23
2. Anglia sub primii Hanovrieni.....	24
V. Revoluția americană. Formarea Statelor Unite ale Americii și însemnătatea ei	
1. Coloniile engleze. America în perioada colonială.....	28
2. Structura socială a coloniilor.....	29
3. Preliminariile revoluției.....	30
4. Desfășurarea războiului și Declarația de Independență.....	32
5. Urmările și însemnătatea revoluției.....	35
VI. Dezvoltarea Rusiei în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea	
1. Rusia înainte de Petru cel Mare.....	37
2. Rusia în vremea lui Petru I (1689-1725).....	38
3. Rusia în vremea absolutismului lăunatic.....	40
VII. Lumea germană în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea	
1. Prusia.....	43
2. Austria.....	45
VIII. Franța în vremea vechiului regim	
1. Societatea franceză.....	48
2. Politica internă a Franței în vremea vechiului regim.....	50
3. Politica externă a Franței în vremea vechiului regim.....	51
IX. Revoluția franceză	
1. Cauzele revoluției.....	54
2. Revoluția liberală (1789-1792).....	55
3. Guvernul revoluționar și teroarea iacobină.....	57
X. Franța în vremea lui Napoleon Bonaparte	
1. Reacția thermidoriană și Directoratul.....	60
2. Franța în vremea consulatului.....	61
3. Imperiul Napoleonian.....	63
XI. Congresul de la Viena și Sfânta Alianță	
1. Congresul de la Viena.....	66
2. Sfânta Alianță.....	68

XII. Anglia și Franța în prima jumătate a secolului al XIX-lea	
1. Anglia.....	72
2. Franța.....	74
XIII. Lumea germană în prima jumătate a secolului al XIX-lea	
1. Imperiul Austriac.....	76
2. Confederația germană și Prusia.....	78
XIV. Dezvoltarea Rusiei în secolul al XIX-lea. De la Alexandru I la Alexandru al II-lea	
1. Rusia în vremea lui Alexandru I (1801-1825) și Nicolae I (1825-1855).....	82
2. Politica externă a Rusiei până la 1856.....	84
3. Rusia în vremea lui Alexandru al II-lea (1855-1881).....	85
XV. Imperiul Otoman și chestiunea orientală	
1. Cauzele decăderii Imperiului Otoman.....	89
2. Declanșarea chestiunii orientale.....	90
3. Imperiul Otoman în vremea Tanzimatelor.....	91
4. Desfășurarea chestiunii orientale și sfârșitul Imperiului Otoman.....	94
XVI. Statele Unite ale Americii în secolul al XIX-lea	
1. Statele Unite ale Americii în prima jumătate a secolului al XIX-lea.....	98
2. Războiul civil nord-american.....	100
3. Reconstrucția americană.....	102
XVII. Formarea statelor naționale moderne	
1. Unificarea Germaniei.....	104
2. Unificarea Italiei.....	108
XVIII. Tripla Alianță	
1. Germania Wilhelmiană (1880-1914).....	112
2. Austro-Ungaria.....	114
3. Italia (1870-1914).....	116
4. Formarea Triplei Alianțe.....	118
XIX. Tripla Înțelegere	
1. Franța Republicii a III-a (1871-1914).....	121
2. Anglia Victoriană.....	122
3. Rusia lui Alexandru al III-lea și Nicolae al II-lea.....	124
4. Formarea Triplei Înțelegeri.....	125
XX. Primul război mondial (1914-1918)	
1. Declanșarea războiului.....	129
2. Principalele operațiuni militare ale anului 1914.....	130
3. Noile alianțe.....	131
4. Operațiunile militare din anii 1915-1916.....	132
5. Operațiunile militare din anii 1916-1917.....	134
6. Preocupări diplomatice pentru încheierea războiului.....	135
Bibliografie	140

Obiectivul general

Modulul se adresează studenților de istorie și relații internaționale și urmărește să caracterizeze perioada cuprinsă între începutul veacului al XVII-lea și începutul secolului XX, prin transformările care au cuprins principale state europene și formarea și dezvoltarea Statelor Unite ale Americii și a raporturilor dintre acestea. Acest modul este împărțit în 20 de unități de învățare fiecare având o serie de subsecțiuni ce urmăresc să vină în ajutorul studenților în parcurgerea materialului.

Prelegerile își propun să clarifice, pe baza literaturii de specialitate, principalele trăsături ale epocii moderne: dezvoltarea relațiilor capitaliste, modernizarea politică și instituțională a statelor europene, modernizarea relațiilor internaționale, apariția și răspândirea protestantismului, ca bază a nașterii gândirii laice, formarea imperiilor coloniale, dar și dezvoltarea, în sens modern, a culturii, științei tehnicii etc.

Seminarul își propune să vină în întâmpinarea studenților în aprofundarea, pe baza culegerilor de documente, în aprofundarea noțiunilor expuse în cadrul cursurilor, scopul lor fiind acela de a stimula studiul istorie universale și de a-i ajuta pe studenți să-și formeze o opinie proprie asupra temelor propuse.

Evaluarea cunoștințelor dobândite va fi făcută prin examen, la sfârșitul semestrului, nota finală reprezentând 30% nota obținută în cadrul activităților asistateși tutoriale, iar 70 % răspunsul dat în timpul probei de examen.

INTRODUCERE

PROBLEMATICA ESENȚIALĂ A EPOCII MODERNE

Istoria modernă universală cuprinde intervalul dintre sfârșitul epocii medievale și începutul celei contemporane, perioadă care s-a caracterizat printr-o radicală transformare a societății umane. Dacă ritmul vieții sociale a fost relativ lent până la finalul Evului Mediu, în perioada modernă asistăm la o dezvoltare tot mai accelerată a întregii societăți. Întinsă pe mai bine de trei secole, epoca modernă păstrează importante legături cu epocile vecine dar are, totodată, are o serie de caracteristici care o individualizează. O primă mutație față de Evul Mediu are loc în plan social-economic: apariția relațiilor capitaliste. Astfel, economia autarhică a dispărut, orașele și satele și-au diferențiat funcțiile economice, meșteșugurile au făcut loc manufacturilor, proprietatea agrară feudală condiționată s-a transformat în proprietate capitalistă, de piață, ceea ce a dus la eliberarea unei importante forțe de muncă. De asemenea, au apărut două noi clase sociale: burghezia și muncitorimea. O altă transformare importantă a avut loc în plan politico-instituțional. Aceasta s-a caracterizat prin procesul de formare a națiunilor, prin centralizarea statală și prin apariția parlamentarismului ca o condiție a democrației. Semnificativă a fost și modernizarea relațiilor internaționale, prin apariția diplomației permanente. Nu lipsite de importanță au fost și mutațiile religioase. Nașterea protestantismului a avut un rol deosebit în transformarea burgheză a spațiului nord-vest european. La acestea se pot adăuga expansiunea colonială, dezvoltarea accelerată a tehnicii, științei și culturii.

O trăsătură marcantă a epocii moderne o reprezintă europocentrismul. De la marile descoperiri geografice până la primul război mondial, continentul european și-a asigurat un primat în „unificarea lumii”. Prin amploarea acestui fenomen, prin dinamismul pe care Europa l-a conferit diverselor procese de modernizare, prin crearea unor imense imperii coloniale și prin realizarea „marelui comerț”, continentul european a exercitat o hegemonie mondială.

Începutul istorie moderne universale a suscitat multe discuții și au fost avansate mai multe date. Cea mai veche a fost 1453, anul căderii Constantinopolului și a avut, în ciuda neajunsurilor, succes o bună vreme. Însă dispariția Imperiului Bizantin a afectat o zonă restrânsă. A fost propus și anul 1492 ca dată importantă în istoria descoperirilor geografice. Dar descoperirea continentului american nu a fost un eveniment cu mare ecou în epocă și a avut consecințe importante abia mai târziu. Cei mai mulți istorici au căzut de acord că începutul războiului civil în Anglia a marcat începutul epocii moderne. Prin consecințele sale, conflictul englez pare o ipoteză demnă de luat în serios. Cercetătorii mai noi au avansat anul semnării păcii westfalice (1648) ca moment de cotitură. Prin implicațiile sale, Războiul de 30 de ani și pacea din Westfalia au clarificat multe din problemele veacurilor XVI-XVII și a dus la debutul

modernității. Dacă începutul epocii moderne a dat naștere controverselor, pentru sfârșitul perioadei moderne, istoriografia a căzut de acord asupra anului 1918 care a marcat finalul primului război mondial. Luând în vedere, însă, că revoluția bolșevică din Rusia, problemă care aparține contemporaneității, a avut loc în 1917, discuția poate suscita probleme. Pe de altă parte, o serie de istorici includ perioada interbelică și anii celui de-al doilea război mondial tot în epoca modernă, astfel încât s-ar putea prelungi până în 1945.

Istoria modernă universală poate fi etapizată în trei perioade. O primă etapă se întinde de la începutul epocii moderne până la 1789, anul declanșării marii revoluții franceze. Ea s-a caracterizat prin transferul masiv de proprietate funciară, prin mercantilismul dezvoltat, prin lupta pentru supremația mărilor și crearea de noi piețe, apariția manufacturilor și a companiilor comerciale, răspândirea protestantismului și prin absolutismul luminat din veacul al XVIII-lea. O a doua etapă, cuprinsă între 1789 și 1870/1871, poate fi definită prin extinderea capitalismului, prin revoluția industrială și nașterea proletariatului ca și prin afirmarea naționalismului ca efect al formării statelor naționale. Întinsă între 1870/1871 și 1918, a treia etapă are ca trăsături definitorii a doua revoluție industrială, imperialismul colonialist al marilor puteri, intensificarea mișcărilor sociale și naționale, declanșarea primei conflagrații mondiale, urmare a configurării blocurilor politico-militare Tripla Alianță și Tripla Înțelegere.

LUMEA LA ÎNCEPUTUL EPOCII MODERNE

În secolul al XVI-lea, când în Europa Occidentală asistăm la începutul instaurării relațiilor capitaliste, restul globului se afla în diverse stadii de dezvoltare. O serie de populații din Australia, Oceania, Africa Ecuatorială și America de Sud se aflau la nivelul paleoliticului. De asemenea, triburile bantu din Africa, irokezii și algonkinii din America de Nord sau state precum Dahomey din Africa Centrală, cunoșteau abia stadiul neoliticului. Asia, dominată de imobilism economic, despotism și autarhie, se afla în Evul Mediu. Feudalismul caracteriza și Japonia, China, Imperiul Mogul, Imperiul Otoman, imperiile Americii precolumbiene și Rusia. Nici Europa centrală nu depășise feudalismul târziu.

Harta politică a lumii la începutul epocii moderne era diferită de ceea ce cunoaștem astăzi. În Europa, Spania, Portugalia, Franța, Anglia, Provinciile Unite ale Țărilor de Jos, Conferința helvetică erau aproximativ în limitele actuale. Fărâmițarea din Germania și Italia prezenta un tablou complicat. Danemarca și Norvegia, împreună cu Islanda și coastele Groenlandei formau un regat comun; Suedia stăpânea Finlanda. Polonia, deși nu deținea Prusia Orientală, se întindea de pe Vistula până pe Nipru. Imperiul Otoman cuprindea Balcanii, Ungaria, Asia Mică, vestul Iranului, Siria, Arabia, Africa de Nord, din Egipt până în Maroc. Doar Yemenul era un regat independent. Rusia (Moscovia) se întindea între

Nipru, Dvina și Terek, dar pe la 1649 atingea Kamceatka, fără să stăpânească Asia Centrală.

În acest spațiu existau statele kazarilor, greu delimitabile, hanatele Hiva (Horezm) și Buhara (Uzbekistan), Djungaria și Tibetul (ultimele două vasale Chinei). Independente erau Imperiul Mongol, Coreea și Japonia. În Indochina existau monarhii în Vietnam, Laos (Lang Sang), Arakan (vestul statului Myanmar), Ava, Siam (în Thailanda), Khmer, Malakka. India (Imperiul Mogul) vasalizase și Nepalul, Buthanul și Assamul (estul Indiei) În unele regiuni de coastă ale Asiei erau deja infiltrați europenii, cu precădere olandezii în Ceylon, Sumatra, Borneo, Java. Australia, Tasmania și Noua Zeelandă erau în afara expansiunii europene.

Africa prezenta un tablou divers. Dacă nordul era stăpânit de sultanii otomani, o serie de teritorii erau dominate de europeni. În Mozambic și Angola penetraseră portughezii. Olandezii dețineau Colonia Capului iar francezii și englezii ocupaseră regiunile de coastă din vest. Existau și state ca Dahomey, Bornu și Darfur iar unele zone dominau triburile bantu (în Congo) și Baluba (la sud de Ecuator).

Triburi independente se găseau și în America: tupi, aruak și borora în Patagonia; caddo, sioux, algonkini, irokezi și aleutini în America de Nord. Europenii colonizaseră și America; Brazilia (portughezii), vestul Americii de Sud, cu platoul andin, America Centrală, Antile și Florida (spaniolii), bazinul golfului Hudson și estul Americii de Nord (englezii), regiunea Marilor Lacuri, bazinul Mississippi și unele insule din Antile (francezii), golful și insula Manhattan (olandezii).

Unitatea de învățare I

REVOLUȚIA BURGHEZĂ DIN ANGLIA

Cuprinsul unității:

1. Premisele revoluției engleze
2. Viața politică în Anglia între 1603-1640

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru adevărat eveniment în surse istorice date
4. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. PREMISELE REVOLUȚIEI ENGLEZE

Istoricii au împărțit în trei mari categorii cauzele care au dus la Declanșarea revoluției burgheze din Anglia: economico-sociale, politice și religioase.

a. Din prima categorie fac parte mutațiile care au dus la dispariția economiei autarhice și la afirmarea relațiilor capitaliste. În aparență, Anglia de la cumpăna secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, a rămas asemănătoare cu cea medievală. Totuși, în vremea dinastiei Tudorilor se constată o serie de transformări în plan economic. Apar manufacturi dispersate în cadrul a ceea ce se numește *verlagssystem* dar și manufacturi centralizate. Vârfurile vechilor bresle se orientează către piața de desfacere în timp ce micii meșteșugari devin salariați permanenți. Se dezvoltă o serie de industrii precum cea extractivă (crește productivitatea la fier de peste trei ori, iar la cărbune de peste opt ori), a sticlei, a hârtiei și cea textilă (beneficiind de aportul de tehnologie provenit din Țările de Jos). Orașele încep să se diferențieze prin funcțiile economice în mediul rural, deși, cu cei 200.000 de locuitori ai săi, doar Londra avea un aspect urban. Un salt calitativ îl au companiile comerciale. Acestea nu numai că au stimulat

comerțul și au sporit puterea navală engleză ci ele au stat la baza formării Imperiului colonial britanic de mai târziu.

În același timp, în Anglia economia de tip agrar era predominantă deși în interiorul ei și-au făcut loc structuri noi, burgheze. *Manorul* (marea proprietate nobiliară) a fost subminat de relațiile capitaliste prin fenomenul „împrejmuirilor”, generat de concentrarea unor mari suprafețe agrare destinate creșterii oilor pentru lână. Treptat, manorul s-a transformat într-o fermă capitalistă care a dus la înlăturarea muncii țăranului și exploatarea pământului direct de nobil. Prin disponibilizarea unei importante categorii de lucrători rurali s-a creat o forță de muncă ce va fi absorbit de industria în plină dezvoltare. În fapt, asistăm la înlăturarea relațiilor feudale. Din punct de vedere social se produce o accentuare a stratificării societății. *Freeholderii*, posesori ai unui lot de pământ, urmași de *copyholderi* (posesori ai unei copii din registrul manorial) și *cotterii* (posesori doar ai unei colibe, fără pământ, erau clasele cele mai dezavantajate. O altă categorie care a adus un spirit nou în economia engleză era formată de *leaseholderi*, mici arendași înstăriți. Deasupra acestor categorii se aflau *yeomenii*, țărani înstăriți cu venituri de peste 40 de șilingi și *gentry* care se aflau la limita superioară, proprietari, și cu venituri de peste 20 de lire, putând primi chiar titlul de cavalier.

b. Premisele politice ale revoluției au constat în modernizarea instituțională ce a avut loc sub Tudori. Astfel, principiul de guvernare era legea, întrucât regii erau suverani prin lege iar legea era deasupra regelui. Principiul *lex est rex* a funcționat bine în vremea dinastiei Tudor. Suveranul era ajutat de un Consiliu Privat, alcătuit din consilieri numiți de rege cu atribuții de politică externă, legislativă, juridică, de război. Existau și alte două instituții, Consiliul Nordului, cu rol în problemele de politică externă și Consiliul Sudului, privind chestiunile de politică internă, dar create ulterior, la 1782. Scop legislativ și de vot al impozitelor îl avea Parlamentul bicameral, format din Camera Lorzilor și Camera Comunelor. Deși nu exista o Constituție, englezii se bucurau pe vechi cutume, pe *Magna Charta Liberatum* și pe principiul *habeas corpus act*. Există și o putere judecătorească împărțită între Camera Înstelată (secția juridică a Consiliului Privat) și Curtea Înaltei Comisiuni (secția juridică exercitată asupra clerului și a instituțiilor de învățământ).

c. Ceea ce individualizează revoluția engleză este componenta religioasă. Opoziția religioasă a fost o importantă formă de manifestare a dezacordului cu suveranii absoluțiști. Prin Actul de Supremație dat de Henric al VIII-lea în 1534 s-a reformat catolicismul în Anglia. Astfel, regele a devenit capul bisericii, devenită anglicană, având puterea de a numi funcțiile bisericesti. Episcopii au fost transformați în veritabili funcționari regali iar episcopatul într-o instituție a statului. Prin secularizarea averilor mănăstirești între 1536-1539, anglicanismul a dat o lovitură resturilor Bisericii Catolice întărind puterea regelui. Cu toate acestea, deși limba de cult a devenit engleza, anglicanismul păstra ierarhia bisericească, ritualul și dogma catolică.

Răspândirea în Anglia veacului al XVI-lea a curentului calvin radical, cunoscut cu numele de puritanism, a urmărit „purificarea” rămășițelor catolicismului și a Bisericii Anglicane. Teoria calvină a predestinării convenea

burgheziei și claselor în afirmare. Conform teoriei predestinării, individul va fi mântuit sau condamnat potrivit unei hotărâri divine care îi fixa destinul de la naștere și nu faptele și convingerile l-ar putea mântui. Puritanismul se ridica împotriva costisitorului lux al cultului, a primatului regal, a instituției episcopatului, a proprietății sale funciare. El urmărea o deplină independență a raporturilor dintre puterea laică și cea bisericească.

În ceea ce privește organizarea bisericii engleze, puritanii s-au divizat în două curente. Adepții carismaticului John Knox care propăvăduia ideile lui Calvin în Scoția preconizau ca în fruntea parohiilor să fie numite consilii mixte compuse din laici (denumite *presbiterium*). Celălalt curent, al susținătorilor predicatorului Robert Brown purtau numele de independenți sau browniști, contesta orice organizare a Bisericii, militând pentru o legătură directă între individ și Dumnezeu. Aceștia din urmă erau o categorie dezavantajată; ei nu aveau acces la posturi în stat, nu puteau părăsi pământul fără aprobarea judecătorului de pace și erau obligați să asiste la slujbele anglicane. Alarmată de emergența acestor curente, Biserica Anglicană a luat măsuri drastice pentru reprimarea protestanților. Dar sub masca unui conflict religios se contura viitorul conflict social și politic care avea să ducă la izbucnirea revoluției engleze.

2. VIAȚA POLITICĂ ÎN ANGLIA ÎNTRE 1603-1640

În 1603 se încheia lunga domnie a Elisabetei I. Neavând urmași direcți, pe tronul Angliei a urcat nepotul ei, regele Iacob al VI-lea al Scoției, cu numele de Iacob I Stuart (1603-1625). Acesta a încercat să conducă Anglia după principiul absolutist *lex est rex* în contradicție cu tradiția engleză de guvernare. Cearta religioasă s-a transformat într-un conflict politic. „No bishop, no king” era deviza regelui. Convocat în 1604, forul legislativ englez i-a înaintat un document intitulat „*Apologia Camerei Comunelor*” care prevedea „libertățile înăscute ale poporului englez” și prin care i se pune în vedere că în Anglia regele nu dispunea de putere absolută și că el trebuia să guverneze împreună cu Parlamentul. Însă, când i s-a refuzat impunerea unor noi impozite, el a dizolvat Camerele, l-a înlăturat pe cancelarul Francis Bacon, înlocuit cu favoritul său, George Villiers, înnobilit duce de Buckingham și a domnit fără Parlament. Acesta a fost convocat în 1611, 1614 și 1621 și dizolvat de tot atâtea ori pentru că s-a dovedit un opozant hotărât al tendințelor absolutiste ale suveranului.

După moartea lui Iacob, i-a urmat la tron fiul său, Carol I Stuart (1625-1649), un adept al intransigenței în raporturile cu legislativul englez. Încercând a-și reafirma drepturile financiare, el a convocat Parlamentul, tot de trei ori, în 1625, 1626 și 1628, fără succes. Opoziția parlamentară condusă de Thomas Eliot, a refuzat regelui votarea unor noi impozite ca „tonnage and poundage” și ulterior „shipmoney”. În 1628, Parlamentul a înaintat regelui un act intitulat „*Petiția Drepturilor*” (*Bill of Rights*). Documentul fixa bazele legale ale prerogativelor parlamentare ca și limitele între care putea să acționeze monarhia. La baza textului au stat principiile din Magna Charta, aplicabile oamenilor liberi, numeroși la începutul veacului al XVII-lea. Documentul

prevedea ca impozitele și taxele să fie percepute doar cu acordul Parlamentului, arestarea și condamnarea unei persoane nu se putea face fără o sentință judecătorească în baza principiului *habeas corpus act*, legile marțiale trebuiau interzise pe timp de pace, încarcerarea trupelor în casele particularilor era interzisă. Regele a sancționat Petiția, la 7 iunie 1628, sub presiunea Londrei dar nu a respectat prevederile ei. Favorizat de conjunctura externă, prin încheierea unor tratate cu Spania și Franța prinse în Războiul de 30 de ani, Carol a dizolvat Parlamentul. În 1629 Parlamentul a încercat să voteze trei rezoluții ce declarau inamic public orice persoană încerca să reintroducă catolicismul, pe oricine ar fi introdus noi taxe și impozite sau orice persoană ar fi plătit astfel de taxe. Dar inițiativa parlamentară nu s-a bucurat de succes.

Începea lunga guvernare fără Parlament a regelui Carol I ce va dura până în 1640. El s-a sprijinit în politica sa pe Thomas Wentworth, înnobilit duce de Strafford și pe arhiepiscopul de Canterbury, William Laud. În 1634, regele a introdus impozitul „shipmoney” dar și alte taxe pe titlurile de noblețe, pe trăsurile de piață sau pentru întreținerea milițiilor. Arhiepiscopul de Canterbury a început o campanie de terorizare a protestanților prin persecuții, interzicerea cultului puritan, colonizarea Ulsterului. Deși nu erau un om crud, Laud a interzis serviciul religios protestant, a numit numai episcopi anglicani în Camera Comunelor, a introdus cenzura.

Deși originari din Scoția, Stuartii au impus scoțienilor același regim ca la Angliei. Momentul culminant al acestei acțiuni a fost introducerea Cărții de rugăciuni unice (Common prayer book) în Catedrala St. Giles din Edinburg. În martie 1638, Adunarea generală a Bisericii prezbiteriene a constituit o ligă națională, cunoscută sub numele de Covenant, care trebuia să lupte împotriva absolutismului englez. Cum nu s-a căzut la un acord, între cele două părți s-a ajuns la conflict armat, cunoscut cu numele de „războiul episcopilor”. Scoțienii, antrenați în luptele de clan erau mai buni militari decât englezii obișnuiți cu comerțul în epoca Tudorilor. Cu o armată slab echipată și prost plătită, regele Carol a fost ușor de învins de trupele scoțiene conduse de Alexander Leslie. Prin Pacea de la Berwick din 1640, regele a recunoscut libertatea cultului și Parlamentul scoțian. În realitate, sub influența ducelui de Strafford, regele urmărea să reia inițiativa.

Lipsa fondurilor l-a obligat să convoace Parlamentul londonez pentru a obține subsidii necesare continuării conflictului. Refuzat, a dizolvat în mai 1640 ceea ce a intrat în istorie ca Parlamentul cel Scurt (aprilie-mai 1640). În conflict cu Scoția, regele a fost din nou învins iar Alexander Leslie a ocupat nordul Angliei. Pentru a doua oară în acel an regele a convocat Parlamentul. De data asta opoziția era mai hotărâtă să tranșeze în favoarea ei conflictul cu tendințele absolutiste ale lui Carol. Dacă Parlamentul cel scurt a fost unul reformist, Parlamentul cel Lung cum a rămas cunoscut în istorie (noiembrie 1640-1653) era un legislativ revoluționar. Au fost înlăturate bazele juridice ale absolutismului. Au fost desființate Camera Înstelată și Curtea Înaltei Comisiuni. S-a votat o lege prin care Parlamentul trebuia convocat o dată la trei ani pentru cel puțin 50 de zile, fără să se recurgă la rege. Au fost anulate impozitele „tonnage and poundage” și „shipmoney”, a fost desființată armata regală.

Măsurile au culminat cu documentul „*Mustrarea cea Mare*” înaintat regelui. În 204 articole – program politic al burgheziei engleze – erau scoți episcopii din Parlament, era acordată libertatea religioasă Bisericii prezbiteriene, consilierii regali erau numiți de Cameră, se acorda libertatea comerțului.

După eșecul de a aresta opoziția, la 3 ianuarie 1642 regele Carol a părăsit Londra și s-a îndreptat spre York de unde a declanșat conflictul armat cu Parlamentul.

Rezumat

Anglia era profund divizată în pria jumătatea a veacului al XVII-le, cu parametrii diferiți ai progresului economic și a înapoierii, cu o stratificare socială complexă și cu un conflict latent între cultul anglican și sectele puritane. Dacă ultimii suverani ai dinastiei Tudor au știut să înghețe conflictele în baza principiului de guvernare tradițional, Stuarții nu au știut să colaboreze cu forțele politice parlamentare împărțind Anglia în două tabere.

Bibliografie:

- Braudel, Fernand, *Jocurile schimbului*, București, 1985;
- Carpentier, Jean, Lebrunn, Francois, *Istoria Europei*, București, 2006;
- Chaunu, Pierre, *Civilizația Europei clasice*, București, 1989;
- Fraser, Antonia, *The Gunpowder Plot. Terror and faith in 1605*, Phoenix, London, 1996;
- Maurais, André, *Istoria Angliei*, București, 1996;
- Mollat du Jardin, Michael, *Europa și Marea*, Iași, 2003;
- Mureșan, Camil, *Revoluția burgheză din Anglia*, București, 1964;
- Tilly, Charles, *Revoluțiile europene 1492-1992*, Iași, 2002;
- Trevelyan, G.M., *Istoria ilustrată a Angliei*, București, 1970;
- Weber, Max, *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, București, 2007;

Unitatea de învățare II

ANGLIA ÎN VREMEA LUI OLIVER CROMWELL

Cuprinsul unității:

1. Războaiele civile (1642-1649)
2. Republica
3. Protectoratul

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească asemănările și deosebirile dintre monarhia absolutistă și cea constituțională, între protectorat și republică
4. Să evidențieze atât măsurile pozitive, cât și cele negative care au caracterizat atitudinea lui Cromwell
5. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. RĂZBOAIELE CIVILE (1642-1649)

Anglia era divizată în două tabere. De partea regelui se aflau aristocrația și clerul anglican, orașele sedii de dioceze, comunitatea catolică din nord și Lancaster. Geografic, nordul și vestul Angliei, în general provincii mai sărace și mai slab populate se găseau în tabăra regelui. În fruntea armatelor regaliste se afla contele Rupert, slab strateg cu „șarje câștigate ale unor bătălii pierdute”. De cealaltă parte, „capetele rotunde”, trupele Parlamentului aveau de partea lor noua nobilime și burghezia, păturile orășenești și ale târgurilor, flota și populația Londrei. Geografic, comitate mai mici dar mai bogate din sudul și estul Angliei luptau în tabăra parlamentară. Armatele lor erau conduse de contele Essex, lorzii Brook și Kimbolton, și Oliver Cromwell.

Războiul a început dezastruos pentru Parlament. Înfrânți la Edgehill, pierd Oxfordul. Regaliștii au ocupat porturile Hill și Bristol și au asediat Londra. Prima victorie parlamentară a fost obținută în condiții grele la Turnham Green, „un Valmy al englezilor”. Un succes diplomatic major, „ultimul act al lui Pym”, a fost alianța din 1643 cu scoțienii lui Leslie. Aceasta a prilejuit o primă mare

victorie împotriva regelui la Marston Moor în 1644, deși contrabalansată de înfrângerea de la Newbury în sud și de capitularea contelui Essex la Lostwithiel.

Primele victorii au dus la schimbarea taberei parlamentare în două grupuri: presbiterienei reprezentând păturile burgheziei și a orășenimii înstărite, și independenții, mai radicali, ce voiau zdrobirea completă a regaliștilor. „Chiar dacă vom învinge pe rege de 99 de ori, el tot rege va rămâne, și regi vor rămâne și urmașii lui, însă dacă regele ne va învinge o singură dată, noi toți vom fi spânzurați, iar urmașii noștri vor deveni robi” spunea contele Manchester.

Pe acest fundal, un mic nobil din Huntington, Oliver Cromwell, cu ajutorul trupelor „*iron sides*”, detașamente fidele formate din yeomeni, a reorganizat armata. Trupe devotate, formate din puritani radicali, fără atașamente geografice, „jumătate preoți, jumătate soldați”, din rândul lor s-au remarcat elemente din păturile de jos. „*New Model Army*”, organizată pe baza voluntariatului, după modelul „coastelor de fier”, cu un comandament unic, sub Thomas Fairfax, sistematic plătită și hrănită a obținut în 14 iulie 1645 victoria de la Naseby și a cucerit Oxfordul în iunie 1646. În august-septembrie 1646, scoțienii l-au învins pe regalistul Montrose în nord și l-au capturat pe rege.

Victoria Parlamentului împotriva regelui a adâncit conflictul din sânul său. În lupta dintre presbiterieni și independenți s-au adăugat levellerii lui John Lilburne și diferiți sectari care aveau un amplu program politic cerând: vot universal pentru bărbați, egalitate în fața legii, realegerea anuală a Parlamentului și chiar condamnarea regelui. Pentru presbiterieni războiul era încheiat. Ei obținuseră avantaje și beneficii și doreau lăsarea armatei la vatră. Oliver Cromwell și principalii săi colaboratori, John Vane și Henry Ireton a încercat să medieze conflictul. Pe baza unor documente ca „*Bazele propunerilor*” și „*Acordul poporului*” au demarat negocierile de la Putney, la nord de Londra. Document al taberei radicale, „*Acordul poporului*” prevedea dizolvarea Parlamentului, cu desființarea Camerei Lorzilor, impozit proporțional pe avere, desființarea monopolurilor de stat, vot universal și reformă electorală. Oliver Cromwell a prevenit un eventual compromis între tabere, a intrat în Londra în 1647 și a epurat Parlamentul de moderații dispuși la un acord cu regele care a fost întemnițat în insula Wright.

După eșecul negocierilor de la Putney (28 octombrie – 11 noiembrie 1647) dintre facțiunile taberei parlamentare, după izbucnirea răscoalelor regaliste din nord și mai ales după evadarea regelui, Cromwell și Th. Fairfax au declarat război Parlamentului. După stingerea focarelor regaliste, i-au nimicit pe scoțieni la Preston în august 1648, au ocupat Scoția și l-au capturat pe rege. Cromwell a respins orice negociere cu Parlamentul pe care l-a curățat la 6 decembrie 1648 de elementele moderate (143 de deputați presbiterieni), în ceea ce a rămas cunoscut ca „epurarea lui Pride”. A convocat apoi un tribunal extraordinar compus din 15 membrii pentru judecarea regelui. În baza unui document incriminator, „*Mustrea Parlamentului*” regele a fost acuzat și declarat trădător și tiran. Regele a fost condamnat la moarte și executat la 30 ianuarie, caz fără precedent în istorie. În februarie 1649 era desființată Camera Lorzilor,

iar în mai 1649 Anglia era proclamată *Commonwealth and Free State*, guvernată de un Consiliu de stat și un Parlament unicameral reprezentativ.

2. REPUBLICA

După abolirea monarhiei, la 19 mai 1649, Anglia a fost proclamată *Commonwealth and Free state*, guvernată de reprezentanții poporului prin Parlament. Totodată, anul 1649 a fost proclamat Anul I al libertății. Însemnele regale au fost șterse iar emisiunile monetare au apărut cu inscripția Republica.

Act fără precedent în istorie, pedepsirea regelui și proclamarea Republicii găsea Anglia într-o situație precară. Autoritatea Londrei era negată pe continent. În Franța și Spania ambasadorii englezi au fost uciși ca regicizi. Coloniile nu au acceptat noile autorități. Scoția și Irlanda se aflau în mâinile prințului Carol, fiul regelui executat. Doar Cantoanele elvețiene au recunoscut noul regim. Dificultățile regimului veneau și din baza socială limitată a Republicii. Stagnarea comerțului, creșterea prețurilor, lipsa locurilor de muncă, recoltele slabe din 1647 și 1648, decăderea meșteșugurilor au sporit greutatea financiară ale statului. La acestea s-au adăugat revoltele irlandezilor, scoțienilor și lipsa susținerii noului regim din partea populației. De asemenea, cheltuielile pentru întreținerea armatei au crescut spectaculos. Dacă regele Iacob I cheltuia circa 500.000 de lire pentru întreținerea armatei și 7.-800.000 sub Carol, în primii ani ai Republicii acestea au ajuns la 2.000.000 de lire. Dar Oliver Cromwell era hotărât să rezolve aceste probleme. Parlamentul i-a pus la dispoziție o armată de 10.000 de soldați cu care Oliver Cromwell și Henry Ireton au intrat în Irlanda. După bătăliile de la Drogheda și Wexford (1649) încheiate cu masacre, contele Ormond s-a predat. Un mare procent al populației irlandeze a fost mutat în provincia Connaught, în vestul insulei, regiunea cea mai săracă a Irlandei. În 1650, rechemat din Irlanda, Cromwell, numit Lord-General trecea frontiera Scoției. Prințul Carol fusese proclamat rege de scoțieni, în biserica din Scone, însă Cromwell i-a învins la Dunbar (3 septembrie 1650) și Worcester (3 septembrie 1651). După fuga lui Carol, Cromwell a dat *Așezământul Scoției*, un act prin care generalul Monk, era numit guvernator al țării și marca sfârșitul independenței Scoției.

În interior, prima manifestare a opoziției a constituit-o ofensiva levellerilor, aliați ai armatei dar nebeneficiari ai victoriei. John Lillburne a publicat manifestul „*Noile lanțuri ale Angliei*”, prin care critica pe Cromwell. Manifestul a avut un semnificativ impact asupra armatei, în rândurile căreia, în 1649 s-au înregistrat mai multe răscoale. Cromwell a reprimat revolta levellerilor prin măsuri drastice dar și profitând de dezbinarea din sânul lor. În același timp, noul regim a trebuit să facă față mișcării diggerilor (digger = săpător, l.engl.) conduși de Gerard Winstanley. Aripa radicală a levellerilor, diggerii, reprezentau păturile de jos, lipsite de pământ. Ideile lor, publicate în „*Adevărata lege a libertății*” promovau egalitatea socială și dragostea universală, iluzie care s-ar fi instaurat în lume dacă pământul ar fi fost lucrat în colectivitate. Scăpat de amenințări cu ajutorul armatei și a Parlamentului,

„stăpân peste o Anglie supusă, o Irlandă terorizată și o Scoție cucerită”, Cromwell se întorcea la Londra pentru a guverna țara.

Bazele juridice ale Republicii au fost puse prin „*Agreement of the people*”, o constituție republicană care recunoștea un sufragiu foarte larg, o libertate a conștiinței și o serie de drepturi democratice. Conform actului, alegerile trebuiau organizate o dată la doi ani însă această hotărâre nu a fost respectată. După desființarea Camerei Lorzilor, Parlamentul mai avea doar 1/5 din efectivul fostului legislativ, cunoscut sub numele de Coada Parlamentului cel Lung. Cu o autoritate știrbită, acesta a intrat în conflict cu Oliver Cromwell și a fost dizolvat în aprilie 1653. Câteva zile mai târziu a fost dizolvat și Consiliul de Stat. Între lunile iulie și decembrie 1653 a funcționat Micul Parlament (cunoscut ca Parlamentul Barebone, de la numele unui deputat, Praisegod Barebone, în realitate un joc de cuvinte arată caracterul acestui legislativ barebone = oase goale, figurat, coate goale) care avea 144 de membri. Deși a votat câteva reforme ca impozitul proporțional pe avere, căsătoria religioasă a fost înlocuită cu cea civilă, s-a acordat libertate presei, învățământul a devenit gratuit, opoziția puternică a levellerilor din Parlament a dus la dizolvarea lui. Acest fapt a constituit sfârșitul Republicii.

Anglia se afla izolată în plan extern după proclamarea Republicii. Cu toate acestea, diplomația engleză a reușit să scoată țara din izolare și a restabilit relații normale cu puterile continentale. În 1650 a fost acreditat noul ambasador al Spaniei. Doi ani mai târziu, și Mazarin a recunoscut noul regim. În octombrie 1650, prin „*Actul de navigație*” a lovit în comerțul olandez favorizându-l pe cel englez. După eșuarea negocierilor pentru un tratat de alianță cu Provinciile Unite, în 3 octombrie 1651, a fost dat al doilea „*Act de navigație*”, prin care sporea flota comercială engleză și încuraja dezvoltarea navigației. Acest act a dus la primul război naval anglo-olandez (1652-1654). După Bătălia celor trei zile (februarie 1653) și cea de la Scheveningen (iulie 1653), Robert Blake, al treilea amiral al flotei engleze, a adus victoria, Olanda fiind nevoită să recunoască Actele de navigație și să-i expulzeze pe Stuarti. Robert Blake a petrecut opt ani pe mare repurtând în numele Angliei numeroase victorii împotriva flotelor piraților tunisieni, a unor principii italieni, a cavalerilor de Malta și chiar a atacat vase ale Vaticanului.

3. PROTECTORATUL

În zilele următoare, Oliver Cromwell a acceptat titlul de Lord Protector pentru că, în trecut acesta fusese asociat cu cel de regent pe timpul minoratului regilor. Bazele juridice ale Protectoratului au fost stabilite prin „*Instrumentul de guvernare*”, elaborat de generalul John Lambert. Documentul făcea o judicioasă repartizare a puterilor în stat. Puterea legislativă o deținea Parlamentul unicameral, ales la fiecare trei ani. El reunea 400 de englezi, și câte 30 de irlandezi, respectiv scoțieni, ceea ce reprezenta contopirea deplină a celor trei state. Executivul era atribuit Protectorului și unui Consiliu de Stat a căror membri (șapte ofițeri și opt civili) erau inamovibili. Lordul Protector deținea însă puterea reală, având dreptul de a conduce prin ordonanțe cu rol de legi.

În anii Protectoratului au fost convocate două Parlamente, în 1654, respectiv 1656 însă, pentru că nu se arătau suficient de docile acestea au fost dizolvate. Deși a refuzat titlul de rege, Cromwell a condus țara ca un adevărat dictator militar. El a persecutat sectele radicale precum „*Societatea Prietenilor*” și „*A cincina Împărăție*”, a împărțit țara în 12 districte militare conduse de generali, a introdus cenzura. Pe de altă parte, Cromwell a reînviat flota engleză, a introdus ordinea în Anglia și a căutat să rezolve problemele financiare. În urma unui conflict cu Parlamentul, generat de reînființarea Camerei Lorzilor, a dizolvat legislativul în 1658 și nu a mai apelat la el. Câteva luni mai târziu, Oliver Cromwell murea lăsând Anglia fiului său, Richard Cromwell.

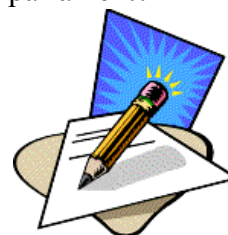
În 1659, Richard Cromwell, un pasionat de pictură, a părăsit țara stabilindu-se în Franța, incapabil să o guverneze, iar generalii Monk și Lambert au preluat puterea. „Un bătrânel ordonat cu o înfățișare cât se poate de blândă” va reveni în Anglia la 1690, pentru a muri la 1712, alături de familia sa.

În 1654, a fost semnat Tratatul de alianță cu Suedia și Danemarca, act ce deschidea Angliei, comerțul prin strâmtoarea Sund, în Marea Baltică. În același timp, prin Tratatul cu Portugalia, Anglia începea să submineze economia acestei țări. Un an mai târziu, în 1655, prin Tratatul cu Franța, englezii primeau portul Dunkerque. Între 1655-1659 s-a desfășurat al doilea război naval anglo-olandez, câștigat după Bătălia celor patru zile, tot de Anglia.

Este meritul lui Oliver Cromwell de a fi scos țara din izolare și de a o impune ca o putere în relațiile internaționale.

Test de verificare

1. Care au fost cauzele revoluției engleze?
2. De ce s-au înrăutățit relațiile dintre rege și parlament?
3. Câte războaie civile au fost?
4. Cum a reușit Oliver Cromwell să refacă Anglia

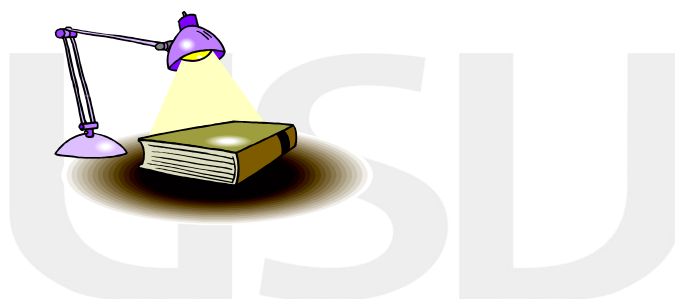
Rezumat

Conflictul politic și religioas din Anglia primei jumătăți a secolului al XVII-lea a generat două sângeroase războaie civile, în urma cărora Parlamentul, dominat de forțe politice modernizatoare, dar subordonat armatei și voinței lui Oliver Cromwell, au lichidat monarhia. Dar Anglia nu a reușit să modernizeze

statul, înlocuind tendințele autoritare ale regelui Carol I cu dictatura militară a regimului lui Oliver Cromwell.

Bibliografie:

- Anderson, Angela, *Războaiele civile (1640-1649)*, București, 2002;
- Carpentier, Jean, Lebrunn, Francois, *Istoria Europei*, București, 2006;
- V. Cristian, *Prelegeri de istorie universală modernă (I)*, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 1998;
- Eisenberg, Josy, *O istorie a evreilor*, București, 2006;
- Fraser, Antonia, *Cromwell*, vol. I-II, București, 1982;
- Johnson, Paul, *O istorie a evreilor*, București, 2005;
- Maurais, André, *Istoria Angliei*, București, 1996;
- Mureșan, Camil, *Revoluția burgheză din Anglia*, București, 1964;
- Tilly, Charles, *Revoluțiile europene 1492-1992*, Iași, 2002;
- Trevelyan, G.M., *Istoria ilustrată a Angliei*, București, 1970;
- Villari, Rosario, *Omul baroc*, Iași, 2000;

Unitatea de învățare III

DE LA RESTAURAȚIE LA GLORIOASA REVOLUȚIE

Cuprinsul unității:

1. **Restaurația Stuartilor**
2. **Glorioasa revoluție**

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru acest eveniment în surse istorice date
4. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere
5. Să rezolve în echipă o problemă/ situație-problemă, prin negocierea soluțiilor identificate
6. Să formuleze aprecieri față de atașamentul englezilor pentru monarhia constituțională

1. RESTAURAȚIA STUARTILOR

Îngustarea bazei sociale a Protectoratului a dus evident la revenirea Angliei la monarhie. Moartea lui Oliver Cromwell și incapacitatea

fiului său de a conduce au făcut ca puterea să treacă în mâna Consiliului Ofițerilor. Generalul Lambert a dizolvat Parlamentul creat de ofițeri iar generalul Monk a ocupat Londra. Lambert, un republican, a tratat în secret cu prințul Carol restaurarea monarhiei în schimbul unor avantaje personale, inclusiv căsătoria fiicei sale cu ducele de York, viitorul Iacob al II-lea. În acest context, Carol a fost convins să dea „*Declarația de la Breda*”. Prin acest document el acorda amnistie foștilor revoluționari (cu excepția regicizilor, care, în marea lor majoritate erau deja morți), recunoștea drepturile noilor proprietari asupra bunurilor confiscate de la Coroană, biserică și nobilimea regalistă. Se obliga, de asemenea, să plătească soldele armatei care era lăsată la vatră și să acorde drepturi și libertăți cetățenilor Angliei. Astfel, la 8 mai 1660, el a fost proclamat rege, iar la 29 mai a intrat în Londra, cu numele de Carol al II-lea Stuart (1660-1685).

Deși s-a obligat să țină seama de prefacerile Angliei din ultimul deceniu, Carol, primul suveran de origine scoțiană născut în Anglia, era un adept al absolutismului ducând o politică de echilibru între burghezie și aristocrației, mai ales că vechile instituții monarhice fuseseră desființate. Primul colaborator al lui Carol a fost Eduard Hyde, conte de Clarendon, adept al moderantismului. În 1661, a fost ales un nou Parlament, cu o structură promonarhistă care, cu cei 18 ani cât a fost păstrat a intrat în istorie cu numele de Parlamentul cel lung al Stuartilor (1661-1679). În acești ani regele a trecut la întărirea puterii sale. A fost dat „*Codul Clarendon*”, o suită de legi care urmăreau consolidarea poziției taberei promonarhiste. Era, de fapt, o revanșă a taberei regaliste. Între aceste documente, „*Actul de Uniformitate*” statua că funcționarii de stat trebuiau să renunțe la puritanism și să primească sacramentele anglicane. „*Cartea de Rugăciuni*” era impusă pastorilor protestanți care trebuiau să se hirotonisească la un episcop și să accepte liturgia engleză.

Având susținerea financiară a Franței, Anglia a declanșat, în 1665, al treilea război naval anglo-olandez. Conflictul a pricinuit multe greutăți, dar prin Pacea de la Breda (1667) erau recunoscute vechile acte de navigație și supremația flotei engleze. Prin tratatul secret anglo-francez de la Dover, din 1670, cele două state se aliau împotriva Provinciilor Unite. Între timp, Ludovic al XIV-lea se obliga să-l stipendieze pe Carol pentru a proteja cultul catolic în Anglia. Căsătorit cu catolica Cristina de Braganca a Portugaliei, Carol primea porturile Tanger și Bombay dar găsea și modalitatea oficială de a încuraja catolicismul. Vânzarea portului Dunkerque, incendiul Londrei și expediția olandeză la Chatam au dus la înlăturarea lui Eduard Hyde și înlocuirea acestuia cu un cabinet cunoscut în istorie după inițialele liderilor acestuia, CABAL (Clifford, Arlington, Buckingham, Ashley, Lauderdale).

În perioada acestui cabinet, Anglia a intrat într-un conflict cu olandezii între 1672 și 1674 încheiat nedecis prin Pacea de la Nijmegen. În schimb, înțelegerea cu Ludovic al XIV-lea a dus la votarea „*Test Act-ului*”, document prin care nimeni nu mai putea ocupa funcții publice dacă nu-și declara adeviziunea la Biserica Anglicană.

O consecință majoră a evenimentelor de la jumătatea secolului al XVII-lea a fost creșterea interesului pentru problemele politice. Dezbaterile publice a

treburilor politice a dus la apariția formelor de organizare politică și apoi a partidelor politice. Apariția ideilor politice s-a datorat lungilor dezbateri religioase din vremea războaielor civile și austerei epoci a lui Oliver Cromwell. Primul partid, adversar al Stuartilor, după numele unei secte puritane din Scoția, **whigii**, (de la whiggamores = vâcar scoțian) era condus de Anthony Cooper, conte de Shaftesbury. Whigii, proprietari mici, aristocrați antiiacobiți, notabili, financiari, burghezi și nababi coloniali, se declarau apărători ai drepturilor poporului englez. Politica lor urmărea apărarea intereselor categoriilor sociale ale noii nobilimi și a burgheziei puritane. În realitate, numele nu și l-au dat ei ci adversarii politici, în spirit de desconsiderare. În opoziție, Thomas Osborne, conte de Danby, a organizat partidul **torry**, după numele unor răsculați irlandezi (torries = briganzi catolici irlandezi), nume dat în replică de whigi. Din rândul lor făceau parte tabăra promonarhistă, vechea nobilime anglicană atașată Stuartilor, mari proprietari, squairi iacobiți. Dezvoltarea gândirii politice a antrenat marile spirite ale epocii. John Locke (1632-1704), partizan whig a fost promotorul ideilor liberale, a garantării proprietății, a libertăților naturale și a egalității. În opoziție, Thomas Hobbes (1588-1679), partizan torry milita pentru statul absolutist, considerat util în prezervarea interesului indivizilor și a păcii sociale. Pentru el egalitatea naștea conflicte și anarhie, în timp ce suveranul era garantul binelui supușilor.

Din 1681, regele Carol a guvernat fără Parlament iar opoziția a devenit tot mai radicală. Moartea regelui și accederea pe tronul Angliei a fratelui său, Iacob nu au schimbat realitățile politice engleze.

2. GLORIOASA REVOLUȚIE

Domnia lui Iacob al II-lea (1685-1688) a început prin convocarea Parlamentului, semn că regele era dispus să colaboreze cu acesta. În realitate, Iacob era un campion al absolutismului. Divorțat de Ana Hyde s-a apropiat de catolici prin căsătoria cu Maria de Modena. Fii nelegitimi ai lui Carol al II-lea, conții Argyl și Monmoth au debarcat în Scoția dar și-au pierdut armatele din lipsa coeziunii și a ordinii. Răscoalele antidinastice din Scoția și din sud-vestul Angliei, drepturile acordate catolicilor, procesul episcopilor din 1688 și mai ales căsătoria cu Maria de Modena și nașterea unui moștenitor catolic i-au făcut pe whigi și torry să se apropie și să se alieze. Printr-o înțelegere secretă ei l-au chemat pe stathouderul Olandei, Wilhelm al III-lea de Orania pe tronul Angliei.

Pe 5 noiembrie 1688, acesta a debarcat la Tornbay (în Devonshire), profitând de conjunctura internațională favorabilă. Papa Inocențiu al XI-lea nu s-a opus lui Wilhelm, Leopold Habsburg și Carol al II-lea al Spaniei erau antrenați în politica antifranceză și nu puteau interveni. În acest context, debarcarea de la Torbay a devenit a doua și ultima mare invazie a Angliei. Iacob al II-lea a părăsit în grabă Londra și, trădat de armată, a fugit în Franța. Parlamentul a declarat tronul vacant iar Maria Stuart și soțul ei, Wilhelm de Orania au fost proclamați suverani ai Angliei. Ei au acceptat imediat un act al

legislativului, „*Bill of Rights*” (*Declarația Drepturilor*) care transforma radical societatea engleză.

Actul, redactat de o comisie parlamentară, a intrat în vigoare la 13 februarie 1689. Prin acest document, suveranul nu avea drept să încalce legile votate de Parlament, nu avea drept să introducă impozite noi, nu putea deține o armată personală permanentă. Declarația acorda drepturi civile, justiția, devenită independentă, era imparțială și se baza pe principiul „*habeas corpus act*”. Erau acordate garanții cultului protestant în Anglia și Scoția. Cetățenilor li se acorda exprimarea liberă a opiniei, li se garanta dreptul la petiții și dreptul de a-și alege liber reprezentanții în Parlament. Conform Declarației, cele trei puteri în stat erau definitiv despărțite. Regele numea primul ministru, din rândul partidului majoritar în alegeri, sancționa legile și nu era responsabil. Cabinetul, format din miniștri numiți de premier dar acceptați de rege, împărțea puterea executivă cu acesta. Cabinetul era responsabil în fața Parlamentului iar demiterea unui ministru atrăgea demisia întregului executiv. Legislativul, bicameral, avea inițiativa legilor, prin cei 558 de membri ai Camerei Comunelor aleși pe o perioadă de șapte ani. Camera Lorzilor devenea un corp ponderator al legislativului de la Westminster Hall. O serie din aceste clauze constituționale au făcut ulterior obiectul unor legi organice. „*Bill of Rights*” a consfințit monarhia constituțională ca formă de stat în Anglia.

Înfăptuită fără vărsare de sânge, revoluția de la 1688-1689 nu a făcut altceva decât să substituie dreptul divin al suveranilor cu dreptul legal al proprietarilor. A fost un compromis de succes între burghezie și aristocrație, noul regim trebuind să răspundă intereselor ambelor categorii sociale. Istoriografia britanică recunoaște în Glorioasa Revoluție adevăratul moment al desăvârșirii modernității Angliei, rezultat al contradicțiilor și conflictelor din secolul al XVII-lea.

Test de verificare:

1. Care au fost cauzele reinstaurării monarhiei?
2. Cum a reușit regele să reinstaureze absolutismul?
3. Care au fost și cum au apărut partidele politice?
4. Cum s-a desfășurat Revoluția Glorioasă?
5. Care sunt principalele prevederi ale Declarației Drepturilor?

Rezumat

După dispariția lui Cromwell, burghezia și nobilimea interesată în dezvoltarea capitalistă a Angliei a readus la coinducerea statului Casa Stuart. Dar monarhia engleză nu a mai putut să guverneze Anglia de pe poziții absolutiste, creându-se un echilibru între Parlament și rege. Încercarea lui Iacob al II-lea de a restaura absolutismul și și catolicismul, a unit toate forțele politice engleze, desăvârșind revoluția burgheză în anii 1688-1689.

Bibliografie:

- Carpentier, Jean, Lebrunn, Francois, *Istoria Europei*, București, 2006;
- V. Cristian, *Prelegeri de istorie universală modernă (I)*, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 1998;
- Frase, Antonia, *King Charles II*, London, Phoenix, 1998;
- Maurais, André, *Istoria Angliei*, București, 1996;
- Adrian Nicolescu, *Istoria civilizației britanice*, volumul II, *Secolul al XVII: 1603-1714*, Iași, Institutul European, 2001;
- Trevelyan, G.M., *Istoria ilustrată a Angliei*, București, 1970;
- Mark Kislansky, *A Monarchy Transformed. Britain 1603-1714*, London, Penguin Books, 1997;
- Edward Vallance, *The Glorious Revolution. 1688: Britain's Fight for Liberty*, London, Abacus, 2007;

Unitatea de învățare IV

DEZVOLTAREA ANGLIEI ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA

Cuprinsul unității:

1. Anglia sub ultimii Stuarti
2. Anglia sub primii Hanovrieni

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru adevărat eveniment în surse istorice date
4. Să compare nivelul de dezvoltare al Angliei în timpul celor două dinastii
5. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. ANGLIA SUB ULTIMII STUARTI

Încoronată regină a Angliei, Maria Stuart (1689-1694), fiica lui Iacob al II-lea, nu a acceptat titlul de prinț consort pentru Wilhelm de Orania, și l-a asociat la tron cu numele de William al III-lea (1689-1702). Acesta și-a rezervat politica externă a Angliei și apropierea de Olanda, lăsând Parlamentului chestiunile de politică internă. Conduita sa a consfințit monarhia constituțională ca formă de stat în Anglia. Manifestând predilecție pentru partida torrilor, aduși la putere în 1690, regii William și Maria au rezolvat în primii ani de domnie problema „iacobiților”. După ce l-a învins în 1689, în Irlanda, lângă Drogheda, pe Iacob al II-lea, iar în 1692 zdrobea revolta irlandezilor și a iacobiților în golful Hongue (estul peninsulei Cotentin). Cu ajutorul clanurilor scoțiene din

nord, William i-a învins pe scoțieni, prin „masacrul de la Glencoe”, rămas în istorie o faptă rușinoasă în istoria clanurilor și a domniei lui William.

În politica internă, în anul morții reginei, a luat naștere Banca Angliei. Ea a înlocuit sistemul medieval de creditare practicat de zarafi și de breasla aurarilor. Cu un capital inițial de 1.200.000 lire, împrumutat integral statului, ceea ce a reprezentat începutul datoriei publice, inițiativa partidei whig avea un dublu efect. Pe lângă cel de durată, economic, exista și un scop politic, prin consolidarea Coroanei împotriva lui Iacob și a alianței finanței engleze între whigi și torry.

Rămas fără urmași, (mai mulți moștenitori s-au născut morți) regele și Parlamentul au votat în 1701 „*Actul de succesiune la tron*” prin care era exclusă definitiv de la domnie dinastia iacobiților. La moartea lui William tronul revenea celei de a doua fiice a lui Iacob, Ana, iar în eventualitatea că nici ea nu ar fi avut urmași, coroana revenea principesei protestante Sophia de Hanovra. Actul reglementează și astăzi succesiunea la tron în Anglia, cu deosebirea că dinastia de Hanovra și-a schimbat în 1916 denumirea în Winsor.

La moartea lui William, în 1702, a urcat pe tron ultima suverană Stuart, Ana (1702-1714). Căsătorită cu George de Danemarca, Ana a preferat să trăiască alături de damele sale de compania, fiind o mare adoratoare a partidelor de ceai și a jocurilor de cărți. De domnia sa se leagă două momente importante: crearea Regatului Unit al Marii Britanii și participarea la războiul de succesiune la tronul Spaniei. Prin „*Actul de Unire*” din 1 mai 1707 se realiza unirea Angliei cu Scoția. Pentru prima dată se unificau parlamentele celor două țări, 16 lorzi și 45 de deputați scoțieni ajungând la Westminster. În același timp se unificau Consiliile de Stat, barierele vamale erau desființate, cultul prezbiterian era recunoscut. Scoția primea garanții și drepturi politice și era scutită de taxe și impozite, urmând să plătească doar 1/40 din impozitul global.

În plan extern, trupele engleze conduse de John Churchill, duce de Marlborough, au participat în Europa, la coaliția antifranceză în timpul războiului de succesiune spaniol. Victoriile sale, ca și a flotei în Gibraltar, au adus Angliei în poziția de învingătoare la Pacea de la Utrecht (1713). Prin acest tratat Anglia obținea, printre altele, Gibraltarul, Minorca, golful Hudson, Newfoundland și dreptul de assiento. De asemenea, i se recunoștea Casei de Hanovra dreptul de succesiune la tronul Angliei.

Sub domnia reginei Ana, care a dat numele stilului omonim de arhitectură din primul pătrar al secolului al XVIII-lea, a apărut la Londra primul cotidian din lume „*Daily Courant*”. Moartea fără urmași a reginei, a compromis pe torry și a adus pe tron dinastia de Hanovra și gruparea whig ce va domina veacul al XVIII-lea.

2. ANGLIA SUB PRIMII HANOVRIENI

Prezența pe tronul Angliei a primilor hanovrieni a coincis cu afirmarea deplină și consolidarea sistemului monarhiei constituționale. George I (1714-1727), primul rege de Hanovra nu a fost un suveran popular, fiind perceput ca un străin. Era născut în Hanovra și nu vorbea engleza. El a fost adus la tron de

partida whig și a preferat-o pe aceasta torrilor care aveau o oarecare tradiție iacobită. În 1715 a făcut cu succes față rebeliunii iacobite condusă de pretendentul James Francis Eduard Stuart, autoproclamat Iacob al III-lea, în Scoția. După ce l-a învins, și ia apropiat pe whigii conduși de Robert Walpole considerat „primul prim ministru de facto din istoria Marii Britanii”. Principala sa contribuție a fost crearea cabinetului format exclusiv din membrii ai „partidului Coroanei” (idee preluată de la un torry) și a consolidat puterea camerei Comunelor, devenită centrul puterii politice. Un moment dificil a fost scandalul „South Sea Bubble” care a provocat falimentul Companiei Mării Sudului. Implicat prin două favorite, într-un scandal de corupție, domnia lui George I a fost salvată de Robert Walpole.

În plan extern, domeniu predilect la suveranului, Anglia a încheiat tratate cu Franța (1716), Țările de Jos (1717) și Austria (1718). Apoi, prin acorduri cu Prusia (1725) și statele nordice reușea să evite conflictele militare. A murit departe de Anglia, fiind de altfel îngropat la Osnabruck, în Germania. De altfel, domnia sa poate fi caracterizată de vorbele sale: „mai degrabă felițămă că îl am supus pe Newton într-o țară și pe Leibnitz în cealaltă”.

George al II-lea (1727-1760), era tot german prin naștere. El a guvernat tot cu ajutorul lui Robert Walpole și a whigilor. În 1745-1746 a avut de făcut față ultimei încercări a Stuartilor, prin prințul Carol Eduard Stuart, autoproclamat Carol al III-lea, de a reveni la tron, pe care l-a învins pe 16 aprilie 1746, la Culloden. De domnia sa leagă doar câteva tradiții monarhice. A creat Muzeul Britanic căruia i-a donat o colecție de cărți rare. În timpul domniei sale, în 1752, Anglia a trecut la calendarul gregorian conform căruia data de 30 octombrie devenea 10 noiembrie iar anul începea la 1 ianuarie.

George al III-lea (1760-1820), primul hanovrian englez prin naștere, a imprimat o politică personală în guvernarea Angliei, prin specularea facțiunilor și a frământărilor din sânul partidelor politice. A fost primul hanovrian născut în Anglia, nevizitând niciodată Hanovra.

Lunga sa domnie a fost împărțită în șase perioade. Între 1760 și 1770, deceniu de instabilitate politică urmare a numeroaselor remanieri guvernamentale, regele a condus cu ajutorul lui William Pitt cel Bătrân și a torrilor lui Frederick North. De numele cabinetului North (1770-1782) se leagă gravele evenimente interne „Gordon riots”. În iunie 1780, răzmerița anticatolică provocată de lordul George Gordon s-a soldat cu circa 300 de victime. Guvernarea whig a lui Rockingham și cabinetul de coaliție Portland (1782-1784) a fost o nouă perioadă de conflicte și instabilitate politică. Perioada 1784-1801 a fost cea a cabinetului condus de lui William Pitt cel Tânăr. Adept al liberalismului economic, el reglementează relațiile cu Franța și S.U.A. În 1791, Parlamentul a votat Actul constituțional al Canadei. În 1798 a avut loc Marea rebeliune irlandeză, cel mai sângeros conflict din istoria Irlandei, încheiat cu 40.000 de victime din partea ambelor comunități religioase din Irlanda. În 1801 a intrat în vigoare legea unirii Angliei cu Irlanda, prin care 100 de deputați irlandezi intrau în Camera Comunelor și 32 în cea a Lorzilor. A treia perioadă de instabilitate, între 1801-1810 caracterizată prin autocratism politic regal, a sfârșit prin regența fiului său, George August Frederick, viitorul George al IV-

lea (1810-1820) când regele a devenit dement și s-a retras din viața politică. În politica externă, Anglia lui George al III-lea a semnat Tratatul de pace de la Paris care încheia Războiul de șapte ani, în urma căruia primea Canada, Florida, Antilele, estul fluviului Sf. Laurențiu, importante factorii comerciale în India și Senegalul. Politica greșită a lui George al III-lea a provocat războiul de independență a coloniilor nord americane, război pierdut odată cu coloniile. De asemenea, Anglia lui William Pitt junior a stat la baza coalițiilor antifranceze din vremea revoluției și a lui Napoleon, pe care le-a finanțat.

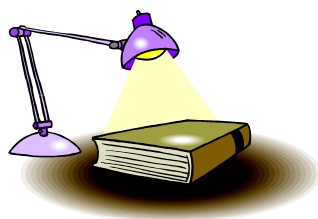
Test de verificare:

1. Care au fost ultimii regi Stuart și prin ce au rămas importanți în istoria Angliei?
2. Cum a evoluat Anglia sub primii Hanovrieni?
3. Care sunt caracteristicile domniei lui George al III-lea?

Rezumat

La începutul secolului al XVIII-lea, Anglia a traversat o dublă schimbare: politică, prin instaurarea și consolidarea monarhiei constituționale, și economică, prin debutul revoluției industriale. Noua dinastie engleză, de Hanovra, a știut să medieze conflictele din societate și să lase Parlamentului posibilitatea de a domina viața politică internă. În schimb, hanovrienii au continuat cu succes, politica externă, de obținere a supremației mondiale și coloniale.

Bibliografie:

- Braudel, Fernand, *Timpul lumii*, București, 1989;
- Carpentier, Jean, Lebrunn, Francois, *Istoria Europei*, București, 2006;
- Chaunu, Pierre, *Civilizația Europei în secolul luminilor*, vol. I-II, București, 1986;
- Clot, Hugh, *Istoria Londrei*, București, 2000;
- Columbeanu, Sergiu, Valentin, Radu, *Lupta pentru supremația mărilor. De la descoperirile geografice la Trafalgar*, București, 1973;
- Cristian V., *Prelegeri de istorie universală modernă (I)*, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 1998;
- Maurais, André, *Istoria Angliei*, București, 1996;
- Borislav V. Pekić, *O istorie sentimentală a Imperiului Britanic*, București, Editura Historia, 2008;
- Trevelyan, G.M., *Istoria ilustrată a Angliei*, București, 1970;

Unitatea de învățare V

REVOLUȚIA AMERICANĂ. FORMAREA STATELOR UNITE ALE AMERICII ȘI ÎNSEMNĂTATEA EI

Cuprinsul unității:

1. **Coloniile engleze. America în perioada colonială**
2. **Structura socială a coloniilor**
3. **Preliminariile revoluției**
4. **Desfășurarea războiului și Declarația de Independență**
5. **Urmările și însemnătatea revoluției**

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să descopere natura relațiilor dintre coloniile engleze din America de Nord și metropolă
4. Să reliefeze principalele idei extrase din *Declarația de Independență* și să le comenteze
5. Să alcătuiască o ierarhie proprie a cauzelor și consecințelor revoluției americane
6. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. COLONIILE ENGLEZE. AMERICA ÎN PERIOADA COLONIALĂ

Deși au pornit ultimii în competiția pentru Lumea Nouă, englezii au reușit în numai câteva decenii să dețină supremația atât asupra europenilor cât și a populațiilor din America de Nord. Succesul englezilor s-a datorat unui cortegiu de dezavantaje naturale ale litoralului american cuprins între Golful Fundy, în nord, și gurile râului Savannah, în sud. Porniți în goana după aur, portughezii, spaniolii, francezii și olandezii au fost respinși de clima aspră,

țărml mlăștinios sau stâncos și mai ales lipsa aurului. După eșecurile de a se instala pe acest țărm ale lui Humphrey Gilbert sau Walter Raleigh, în 1607, aventurierul John Smith a înființat prima localitate, Jamestown și a întemeiat prima colonie: Virginia. Episodul următor, mult mai celebru cuprindea întâmplările dramatice ale pelerinilor de pe vasul Mayflower (1620), plecați din Plymouth și salvați de la moarte de ospitalitatea aborigenilor. În 1629, regele Carol I Stuart (1625-1649) a acordat lui Cecilius Calvert, lord Baltimore, colonia Maryland și titlul de guvernator cu prerogativele unui suveran. Peste un secol era înființată ultima colonie engleză în America de Nord, Georgia (1733).

Coloniile engleze din America de Nord sunt împărțite și clasificate în trei categorii, în funcție de organizare, tipul de societate politică și activități lucrative. În nord, grupul „Noua Anglie” era format din coloniile Massachusetts, New Hampshire(Maine), Rhode Island și Connecticut. În 1629, regele Carol I a acordat Companiei Massachusetts Bay o patentă prin care putea înființa o colonie. Un an mai târziu, John Winthrop devenea guvernatorul unei colonii puritane radicale, pe care o conducea ca pe o teocrație biblică. Ferdinando Gorges și John Mason au ajuns în 1629 să înființeze coloniile New Hampshire, respectiv Maine, unite în 1552, sub cărmuirea coloniei Massachusetts. Nemulțumit de oligarhia din Massachusetts, în 1636, Roger Williams a cumpărat de la indienii Narrangasetti terenul pe care a înființat colonia Rhode Island, o colonie cu o largă libertate religioasă. Tot în 1636, 800 de nemulțumiți de oligarhia din același Massachusetta au pornit pe valea râului Connecticut, i-au înfrânt pe indienii Pequot, înființând colonia omonimă. Din 1639, Connecticutul a devenit prima colonie care a avut o formă de guvernământ scrisă.

Grupul intermediar sau coloniile centrale cuprindea Noua Olandă, New Jersey, Pennsylvania și Delaware. Colonia Noua Olandă a fost înființată de Compania olandeză a Indiilor Occidentale , în 1621, cumpărând de la indienii Mohawk, insula Manhattan. La 1664, ducele Iacob de York a cucerit colonia schimbându-i numele în New York. Ducele de York a dăruit o colonie lui John Berkeley și George Carteret, fost guvernator a insulei Jersey, botezată New Jersey. William Penn a cumpărat în 1675 partea de vest a coloniei New Jersey iar în contul unei datorii a regelui față de tatăl său, amiralul Penn, a primit dreptul de a întemeia, în 1681, colonia Pennsylvania. Tot William Penn a cumpărat de la ducele de York, colonia Delaware în care s-au instalat quakerii alungați din Irlanda și Țara Galilor.

Grupul din sud, alături de Virginia și Maryland mai cuprindea Carolinele și Georgia. În 1663, regele Carol al II-lea Stuart (1660-1685) a acordat unor favoriți dreptul de a întemeia o colonie, Carolina, cu largi libertăți, guvernată din 1669 după o Constituție redactată de John Locke. Divizată în mici fermieri în partea de nord, și proprietari de sclavi în sud, în 1712, Carolina s-a divizat în două colonii. Ultima colonie creată cu scopul de a asigura securitatea Carolinelor de incursiunile spaniolilor din Florida. La 1733, regele George al II-lea (1727-1760) a acordat lui James Eduard Oglethorpe și lui John Viscount Percival dreptul de a întemeia colonia. Întinderea lor, numărul populației, raporturile cu metropola erau lipsite de similitudini, cu o largă

autonomie ce a îngăduit formarea opiniei că fiecare avea statut unui regat independent.

2. STRUCTURA SOCIALĂ A COLONIILOR

Coloniile erau conduse de un guvernator sprijinit de un consiliu alcătuit din elita colonială. Ei erau numiți în Massachusetts, New York sau New Jersey, numiți de proprietari în Maryland și Pennsylvania sau aleși în Connecticut (anual) sau Rhode Island (o dată la doi ani). Elita care forma Consiliul cuprindea marii negustori, funcționarii superiori britanici, plantatori, clerici. Consiliile erau formate din guvernator, consilierii săi, secretarul Consiliului, Procurorul general și judecătorii Curții supreme. Aceste adunări aveau două arme importante: dreptul de a iniția și elabora legi și dreptul de a stabili taxe și impozite. Anglia era reprezentată în colonii prin câteva departamente: Trezoreria, Amiralitatea și Războiul. Departamentul Trezoreriei avea în subordine comisarii de vămi, care controlau încasarea taxelor vamale, ofițerii vamali și inspectorii quit-rente. Departamentul Amiralității asigura paza coastelor Americii iar Departamentul de Război trebuia să asigure patru regimente engleze(până la 1756) pentru păstrarea ordinii. După Glorioasa Revoluție, administrația colonială continua să fie în numele regelui dar Parlamentul și Guvernul aveau, în fapt, puterea reală.

Societatea colonială era bine ierarhizată. Indienii nord-americanii erau excluși din rândurile ei. La baza societății se aflau negrii, aduși datorită lipsei brațelor de muncă mai ales după ce, în 1713, Anglia a primit dreptul de assiento. Exista și o categorie a sclavilor albi („indentured servants”) dintre voluntari sau damnați, aduși din Europa cu contracte de muncă, din mirajul Lumii Noi sau prin răpiri. Cea mai importantă categorie, care a creat spiritul întreprinzător american, o formau squaterii, fermierii, și ei divizați. Deasupra lor se afla aristocrația, dar fără titluri nobiliare. Societatea colonială americană se caracteriza prin câteva trăsături. Nu au existat țărani aserviți. Sclavia neagră a devenit o instituție specific americană. În schimb, permisibilitatea socială foarte mare a dus la nașterea „visului american” care a atras valuri de emigranți europeni. Specific vieții coloniale este și pătrunderea ideilor iluminismului, lupta împotriva superstițiilor și a fanatismului religios care au contribuit la cristalizarea dezvoltării conștiinței naționale.

3. PRELIMINARIILE REVOLUȚIEI

La mijlocul secolului al XIX-lea, populația coloniilor era alcătuită în proporție de 2/3 din britanici, restul formând-o germani, spanioli, olandezi, francezi, naționalități cuprinse în „vechea emigrație” (țările europene occidentale). Astfel, și spiritualitatea americană s-a clădit pentru acest trunchi, civilizația engleză jucând rolul de catalizator. Contradicțiile de ordin social, economic, politic, ideologic au avut drept urmare modificarea raporturilor statornice în timp, între colonii și metropolă. Pașnice la început, aceste relații s-au alterat pe măsura trecerii timpului și a progreselor înregistrate de fiecare

colonie în plan economic. De teama concurenței franceze exercitată în imediata proximitate (Canada), elita economică americană a conservat tutela britanică până în vremea Războiului de șapte ani (1756-1763). Cum la încheierea sa Franța pierdea Canada în profitul Angliei, temerea coloniștilor nu-și mai avea motivație. În paralel, Anglia cu o economie afectată de cheltuielile reclamate de război, a adoptat o politică mai severă în raport cu coloniile înăsprind măsurile prohibitive impuse acestora și obligația să întrețină o forță armată permanentă de 10.000 de oameni spre a întâmpina o eventuală revoltă a canadienilor francezi sau pentru neutralizarea potențialelor atacuri ale indienilor.

Regimul colonial a generat nemulțumirea progresivă urmată de împotrivirea coloniștilor în fața oricărui act de autoritate emis de Londra. Câteva dintre acestea au alterat grav raporturile dintre centru și periferia Imperiului britanic. Printr-un decret din 1763, guvernul englez a interzis coloniștilor să-și extindă propriile stăpâniri asupra teritoriilor situate la vest de Munții Aleghany, zona fiind declarată proprietate a coroanei britanice. Ori coloniștii care luptaseră împotriva Franței și considerau teritoriile câștigate, s-au trezit în fața interdicțiilor impuse de Londra, amenințați de grele pedepse. Legea privind circulația monetară (1764) instituia obligația pentru coloniști de a utiliza numai monedă engleză în operațiile financiare cu metropola, interzicând emiterea de către colonii a bancnotelor de hârtie. Alte legi: legea timbrului, actul de încartiruire, legea ceaiului au contribuit la tensionarea relațiilor bilaterale.

Adoptând politica mercantilistă ca principiu al politicii economice, Anglia a urmărit cu strictețe respectarea Actelor de Navigație care instituiseră obligația expresă a transportatorilor de mărfuri de a utiliza numai vase de construcție britanică. Comerțul colonial era supus unui riguros control în tranzitul obligatoriu prin porturile engleze chiar dacă mărfurile din colonii și-ar fi aflat direct debarșă mai profitabile în Europa. În fine, erau interzise cu desăvârșire crearea unor întreprinderi industriale ce ar fi putut concura pe cel din Anglia. Această restricție afecta mai puțin pe plantatorii din sud care se împăcaseră cu statul de furnizori de materii prime și de cumpărători ai mărfurilor industriei engleze. În schimb, era insuportabil pentru întreprinzătorii din nord ale căror produse industriale rivalizau cu succes pe cele din metropolă.

Prin ansamblu, populația colonială rea divizată în două tabere opuse: loialiștii sau partizanii torry și adversarii metropolei simpatizând partida whig. Cei dintâi, conectați intereselor cercurilor conducătoare engleze erau marii comercianți latifundieri, reprezentanții clerului anglican și unii manufacturieri ce și-au manifestat ostilitatea față de mișcările de eliberare luptând de partea metropolei. Mișcarea de eliberare unea toate forțele ostile metropolei: fermieri, meseriași, negustori, pescari, intelectuali și cei peste 100.000 de negri fugiți de pe plantații. Deși nu erau constituite partide politice, modelul englez începuse să aibă varianta americană, întrucât cele două tabere se revendicau ca torry și whig. În rândul celor din urmă s-au cristalizat două curente ideologice: unul democrat, având reprezentanți pe Thomas Jefferson, Benjamin Franklin, Samuel Adams, Patrick Henry, cu toții partizani și apărători ai independenței coloniilor, și unul democrat, în frunte cu George Washington

și John Adams, înclinați către soluția pașnică a contradicțiilor cu metropola. Prin 1763-1764 au apărut în colonii unele asociații clandestine, grupuri sau organizații numite *caucus* al căror caracter era asigurat de numele cel mai cunoscut: „fii libertății”.

Prima reacție împotriva legii timbrului din 1765 care semnifica un impozit suplimentar s-a produs în Virginia unde adunarea locală și-a exprimat hotărârea de a nu respecta decât propriile legi și de a respinge orice ingerință legislativă din partea metropolei. Drept urmare, acțiunea protestatară și manifestațiile populare au fost organizate sau spontane în Boston, Providence, Connecticut, New Hampshire, Maryland, Newport, Philadelphia și New York.

În toamna lui 1765, sfidând opoziția guvernatorului, „fii libertății” au convocat la New York un Congres al reprezentanților coloniilor care au adoptat un document numit *Declarația drepturilor și libertăților*. Prin acest document se realiza o formă de compromis referată de moderați care recunoșteau tutela metropolei au condiționat legalizarea drepturilor și pentru coloniști iar fixarea impozitelor să fie făcute după acceptul coloniilor. Manevrelor autorităților londoneze n-au eliminat nemulțumirile coloniștilor care au re izbucnit în forme violente, precum masacrul de la Boston, din 15 martie 1770, dintre coloniști și soldații britanici.

Generate de cauze economice, mișcările protestatare au dobândit un caracter politic. Criza s-a acutizat după *Partida de Ceai* de la Boston (tea party) din decembrie 1773 când hotărâți a boicota mărfurile britanice, un grup de bostonieni deghizați în indieni au pătruns în forță la bordul vasului încărcat cu ceai aruncând întreaga încărcătură în Ocean. La ac est gest, guvernul londonez a replicat prin câteva legi intolerabile pentru coloniști care vizau izolarea coloniei Massachusetts și lichidarea focarului revoluționar. A fost suplimentat efectivul trupelor britanice din această colonie.

Intensificarea represaliilor din partea metropolei, în loc să diminueze a sporit împotriva coloniilor care s-au solidarizat pe platforma revendicărilor comune vizând independența. Din inițiativa Virginiei, în toamna anului 1774 a fost organizat Congresul de la Philadelphia, primul congres panamerican al tuturor coloniilor, în cadrul căruia moderații și-au impus punctul de vedere. Declarația drepturilor ca și petiția adresată monarhului au fost respinse de Londra iar coloniile au fost declarate în stare de revoltă. În consecință, pe lângă suplimentarea efectivelor militare, coloniilor li s-a interzis a avea relații comerciale în afara metropolei. Ieșirea din impas nu mai era posibilă decât prin luptă.

4. DESFĂȘURAREA RĂZBOIULUI ȘI DECLARAȚIA DE INDEPENDENȚĂ

Caracterul complex al realităților social politice, economice și confesionale manifestat atât în interior cât și raporturile lor cu lumea exterioară a conferit luptei de eliberare atributul unei revoluții, a unui război de independență și a unui război civil. Anticipat de ciocniri violente de mai mică amploare între coloniști și trupele engleze, între patrioți și loialiști, în Kentucky,

în Tennessee, în Carolina, începutul războiului a fost marcat de încercările noului guvernator al coloniei Massachusetts, generalul Gates, de a captura arsenalul coloniștilor de la Concorde, aflat lângă Boston. Voluntarii au atacat trupele engleze care în luptele de la Lexington și Concorde (aprilie 1775) au fost nevoite să se retragă. O încercare de reluare a ofensivei engleze de la Bunker Hill în vara aceluiași an a eșuat, răstimp în care agitațiile antiengleze s-au intensificat.

La 10 mai 1775 și-a deschis lucrările la Philadelphia al doilea Congres al coloniilor care, asumându-și rolul de organism politic central a luat câteva măsuri importante între care a dispus organizarea unei armate regulate comune sub comanda lui George Washington (originar din Virginia și devenit adversar ireconciliabil al Angliei care avea să devină părintele întemeietor al S.U.A.). El a reorganizat întreaga campanie împotriva Angliei. În Congres existau voci care nu agreau ideea independenței, implicit a revoluției. Din inițiativa acestora a fost trimisă la Londra – *Petiția ramurii de măsline* – fără efectul scontat că metropola a decis blocada masivă a litoralului american și suplimentarea efectivelor militare din colonii la 35.000 de oameni.

În planul pregătirii morale și a luptei de eliberare, un rol important l-a jucat publicistul iluminist englez Thomas Paine. Ideile sale, adaptate realităților americane au stat la baza celebrei „*Declarații de independență*” al cărui proiect, redactat de Thomas Jefferson, a fost adoptat de Congres și proclamat la 4 iulie 1776. Declarația reflectă deopotrivă ideile iluministe franceze, al filosofiei engleze din secolul al XVIII-lea, al gândirii protestante și al experienței democratice din colonii, reconfirmând teoria drepturilor naturale, egalitatea prin naștere, dreptul la viață etc. Declarația proclama principiul suveranității poporului ca bază a organizării societății și constituirea unui guvern care să-i slujească aspirațiile. Condamnând tirania regală, declarația făcea publică hotărârea coloniilor de a rupe legăturile cu Anglia și formarea unui stat independent: Statele Unite ale Americii. Prin conținutul său, documentul semnifica prima declarație a drepturilor omului și a servit drept model. „*Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului*”, produs al revoluției franceze. Cerințe de ordin strategic necesare realizării compromisului dintre categoriile sociale participante la revoluție au impus excluderea din proiectul inițial a textului formulat de Jefferson privind lichidarea sclaviei și interzicerea comerțului cu sclavi.

După proclamarea independenței, Congresul s-a transformat în Adunare Națională Constituantă menită a elabora o Constituție și a soluționa toate problemele politice, administrative, economice, sociale și militare ale primei republici burgheze din lume: Statele Unite ale Americii.

Primii ani ai războiului au fost dificili pentru coloniști concomitent forțelor revoluționare a se lupta cu doi adversari: cel extern aflat sub comanda generalului Howe și care a obținut între 1776-1777 câteva victorii importante soldate cu ocuparea temporară a New Yorkului și Philadelphiei. Pe de altă parte, adversarul intern era alcătuit din circa 50.000 de loialiști împotriva cărora au acționat trupele de partizani. Abia în a doua parte a anului 1777, armata americană, susținută puternic de gărzii cetățenești a repercutat victoria de la

Saratoga (octombrie 1777) care a schimbat decisiv balanța de forțe în favoarea coloniștilor. Un important rol în conturarea victoriei finale a revenit tinerei flote americane ale cărei acțiuni de piraterie au măcinat forțele navale britanice, lipsindu-le de temuta lor experiență.

Între timp coloniile se organizează ca republici independente prezidate de guvernul revoluționar și adoptându-și propriile constituții. După Saratoga, Congresul continental a adoptat proiectul de confederație prin Actul constituțional numit „*Articolele Confederației*”. Potrivit acestui act, S.U.A. alcătuiau o confederație de state cu deplină independență în treburile interne, guvernul central avea atribuții mărginite doar de chestiunile de politică externă, drept de a declara război, de a încheia tratate internaționale, de a bate monedă și de a trata cu indienii. Hotărârile acestuia au valoarea unor recomandări a căror înfăptuire depindea de voința fiecărui stat confederat. Fără îndoială, „*Articolele Confederației*”, promovând compromisul au eludat problema socială chiar dacă încercările de reformă socială fragmentară au fost făcute. Au fost confiscate pământurile loialiștilor și au fost repartizate în loturi mici soldaților din armata americană. Prin diminuarea censului electoral a fost extins dreptul de vot la categorii sociale mai largi. Proclamarea libertăților democratice și subordonarea puterii executive celei legislative, în fiecare stat confederat au contribuit la unificarea vieții de stat și la consolidarea autorității centrale. Împrejurările internaționale favorabile luptei americanilor au fost exploatate cu dibăcie de noile autorități federale. Un comitet al Congresului, devenit în aprilie 1777, Comitete pentru Afacerile Străine, a inițiat negocieri cu rivalii europeni ai Angliei, și în primul rând cu Franța, ce urmărea recăștigarea teritoriilor pierdute după Războiul de șapte ani. La început sprijinul francez a constat în armament, bani, furnituri și voluntari, iar după victoria de la Saratoga, Franța, prin ministru de externe a încheiat în februarie 1778 cu emisarul american la Paris, Benjamin Franklin, două tratate, unul comercial și altul militar, împotriva Angliei.

În 1778, ajutorul francez debarcă pe pământ american iar flota lui Ludovic al XVI-lea a obținut importanta victorie de la Cheasepeak. Exemplul Franței, întărit de participarea voluntarilor de partea coloniștilor a fost urmată succesiv de Spania, Olanda, Rusia, Austria, Portugalia și Prusia. În pofida ajutoarelor primite, în august 1780 generalul american Gates a suferit o severă înfrângere la Camden. Ajutați de partizani și voluntari, care au obținut victoria împotriva loialiștilor de la King's Mountain, americanii și-au reorganizat efectivele și la Yorktown, în octombrie 1781 i-au obligat pe englezi să capituleze.

Contrar angajamentului din Tratatul cu Franța, S.U.A. au negociat o pace separată cu Anglia ce s-a încheiat la Versailles, în 1783. Potrivit păcii, metropola recunoștea independența Statelor Unite ale Americii, cedându-le teritoriul dintre Aleghany și litoral, recunoscând granița de nord cu Canada și cea de sud, în Florida. Navigația pe fluviile de graniță era liberă. Congresul american se obliga să recomande celor 13 state să achite comercianților englezi datoriile contractate înainte de război și să-i trateze pe loialiști „cu dreptate și generozitate”. Însemnate retrocedări de teritorii erau făcute în favoarea Spaniei

și Franței din partea Angliei care pierdea un uriaș debușeu și un teritoriu vast, bogat în materii prime.

5. URMĂRILE ȘI ÎNSEMNĂTATEA REVOLUȚIEI

În mai 1787 a fost convocată la Philadelphia, Convenția constituită ca reprezentare elitistă care a izbutit după patru luni de dezbateri să elaboreze prima Constituție federală a S.U.A. care, cu unele amendamente este în vigoare și azi.

Potrivit Constituției, S.U.A. erau organizate într-o republică federală prezidențială, devenită model. Statele componente își conservau identitatea cu instituțiile și specificul lor dar era mult sporită autoritatea organizației centrale. Puterea executivă aparținea președintelui, ales per patru ani, care era șeful statului și al guvernului, comandantul suprem al armatei și flotei, având drept să-și numească singur echipa și drept de veto față de Congres. Acesta era organul legislativ și cu care se afla în relații de independență. Dreptul de veto devine inoperant în cazul în care o lege se întrunește cu 2/3 din voturile fiecăruia din cele două camere ale Congresului: Senatul și Camera Reprezentanților. Curtea Supremă era organul puterii judecătorești ai cărei membri erau aleși pe viață veghind asupra constituționalității legilor. Dreptul de vot era censitar. Sclavia era menținută ca și discriminarea rasială oferind adversarilor politici motive de a îngroșa în comentarii caracterul conservator al revoluției.

Rezistența modelului american în confruntarea cu timpul e sugerată și de constatarea unui dintre cei mai pătrunzători observatori ai lucrurilor din viața americană care nota: „noi, cei din America, am căpătat trei daruri neprețuite: libertatea cuvântului, libertatea conștiinței și înțelepciunea de a nu abuza de ele” (Mark Twain).

Primul președinte american ales, considerat părintele fondator al Statelor Unite ale Americii, George Washington, deținând un dublu mandat (1789-1797) nu a fost înregimentat nici unui partid politic: republican sau federașlist, refuzând în 1783 oferta unor ofițeri monarhiști de a fi încoronat rege al S.U.A. Din vremea lui s-a instituit procedura alegerii președintelui pentru maxim două mandate. Succesori au fost John Adams (1797-1801), Thomas Jefferson (1801-1809) în vremea căruia capitala sa mutat de la Philadelphia la Washington și James Madison (1809-1817) care a încercat, fără succes, în 1812 să anexeze Canada la S.U.A.

În concluzie, revoluția americană a deschis o eră nouă în istoria lumii. Faptic, în această revoluție, s-a realizat decolonizarea posesiunilor engleze în America de Nord și formarea Statelor Unite ale Americii, independente și suverane.

Test de verificare:

1. Care au fost primele 13 colonii engleze din America de Nord și cum au apărut ele?

2. Identificați cauzele revoluției americane.
3. Explicați caracterul politic al evenimentelor militare din America de Nord
4. Care a fost însemnătatea revoluției americane?

Rezumat

Problemele confesionale din Anglia dar și mirajul lumii noi a atras pe continentul american primul mare val al emigrației europene, a cărui linie a fost cultura anglo-saxonă. Geniul colonial englez, simțul întreprinzător, permisibilitatea socială din colonii, au permis nașterea unor puternice comunități americane, conștiente de destinul lor. Seria greșelilor guvernaților englezi față de coloniile nord americane au născut sentimentul independenței între coloniști. Americanii s-au divizat în patrioți și loialiști, declanșând deopotrivă un război de independență și o revoluție, consacrand apariția primei republici burgheze moderne.

Bibliografie:

- Carman, Harry J, Syrett, Harold C., Wishy, Berdanrd W., *A History of the American People*, volume I, to 1877, New York, 1965;
- Ciachir, Nicolae, *Istorie universală modernă*, vol. I, 1642-1789, vol. II, 1789-1919), București, 1998;
- Jenkins, Philip, *O istorie a S.U.A.*, București, 1997;
- Mureșan, Camil, *Imperiul Britanic. Scurtă istorie*, București, 1967;
- Remond, René, *Istoria Statelor Unite ale Americii*, București, 1999;
- Vianu, Alexandru, *Nașterea S.U.A. Plămădirea unei națiuni moderne (1607-1787)*, București, 1969;
- Idem, *Revoluția americană și George Washington*, București, 1975;

Unitatea de învățare VI

DEZVOLTAREA RUSIEI ÎN SECOLELE AL XVII-LEA ȘI AL XVIII-LEA

Cuprinsul unității:

- 1. Rusia înainte de Petru cel Mare**
- 2. Rusia în vremea lui Petru I (1689-1725)**
- 3. Rusia în vremea absolutismului luminat**

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să descrie contextul intern și extern care a favorizat ascensiunea Rusiei
4. Să descopere relația dintre absolutism, reformă și expansiunea teritorială
5. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. RUSIA ÎNAINTE DE PETRU CEL MARE

Dominația Moscovei asupra Rusiei europene și a celei din urmă asupra 1/3 din teritoriul Globului nu ar fi putut fi prevăzută la finalul secolului al XVII-lea și începutul celui următor. Rusia a avut de depășit o serie de probleme care interacționând, au împiedicat progresul de-a lungul veacurilor. Rusia a rămas o țară feudală, cu o economie eminentă agrară (96% din populației) în care proprietatea asupra pământurilor aparținea feudalilor și Bisericii. Țărănimea cunoștea o structură asemănătoare cu cea din spațiul românesc cu trei tipuri de dări: în bani, muncă și natură, transformate lent în rentă combinată. Însă extinderea teritorială a Rusiei (17,5 milioane km²) a fost însoțită de creșterea rolului capitalului comercial și apariția zorilor capitalismului.

În domeniul industriei se remarcă apariția producției manufacturiere și începutul creării unei piețe unice rusești. Comerțul exterior a cunoscut o

intensificare, ponderea importantă revenind cerealelor, mai ales cu Anglia, care prin Compania Moscoviei aducea circa 500 de vase anual în portul Arhanghelsk.

Societatea rusă prezenta o complicată ierarhie a rangurilor. Pătura superioară a feudalilor era alcătuită din boieri, ocolnici și stolnici, dvorenimea de dumă și dvorenii moscoviți. Treapta inferioară a acestora o formau categoriile de slujitori: cazaci, streliți, pușcari etc. Dar cea mai mare parte a populației o formau țăranii liberi sau dependenți ai statului, ai nobililor și ai Bisericii. În orașe au apărut primii negustori și elemente burgheze, clasă intermediară între dvorenime și țăranime. Din punct de vedere juridic, situația privilegiată a păturilor superioare, era reglementată de un cod de legi, numit *sobornie ulojenie* (1649), și mai târziu, de un ucaz împărătesc din 1762. Viața socială a fost tulburată de un război țăranesc al cazacilor de pe Don (1667-1671) înăbușit cu greu de trupele rusești.

Moartea țarului Feodor I Rurik (1584-1590) a deschis o perioadă de interregnum, cunoscută ca „smutnoe vremea” („anii tulburi”) în care Rusia a schimbat o serie de conducători din familiile boierești și era în pericol să piardă teritoriile dobândite în vremea Ruricilor. În fața acestui pericol, Adunarea boierimii a hotărât să-l aducă pe tron pe Mihail Feodorovici Romanov (1613-1645). Instaurând o monarhie absolută, Romanovii au schimbat destinul Rusiei și totodată, cursul istoriei. Urmașul său, Alexei Mihailovici (1645-1676) a adoptat o serie de reforme între care Pravila din 1649 care a reprezentat un veritabil cod de legi și un moment de referință în istoria dreptului rusesc. În 1767 a urcat pe tron Feodor Alexeevici iar în 1682 tronul a revenit țarului Ivan și Petru. Cum Petru era minor iar Ivan suferea de demență, Rusia a fost condusă de sora acestora, principesa Sofia.

2. RUSIA ÎN VREMEA LUI PETRU I (1689-1725)

În 1689, Petru s-a căsătorit cu Evdochia Lopuhina, și-a consfințit majoratul și cu ajutorul dvorenimii a preluat tronul, închinându-se pe Sofia într-o mănăstire. Educat în cartierul german al Moscovei, Petru a transformat fundamental Rusia, scoțând-o din izolare și creând o mare putere. Destinul domniei lui Petru, ca și cel al Rusiei, s-a modificat în 1697-1698, când țarul a întreprins „marea solie”, o vizită de 18 luni în Prusia, Olanda, Anglia, Franța și Austria pentru a lua pulsul internațional și pentru a-și găsi aliați în proiectul vizând ieșirea Rusiei la Marea Baltică.

Politica reformatoare a țarului a început imediat după întoarcerea din Europa, debutând cu reforma orășenească. Potrivit ucazului, populația din mediul urban a fost scoasă de sub jurisdicția voievozilor și subordonată primăriilor eligibile, numite ratușe. Reforma administrativă din 1708-1710 a împărțit Rusia în opt gubernii (ulterior 11) conduse de guvernatori cu deplină autoritate civilă și militară, iar guberniile erau divizate în dolii (polkovoii distrikt). După model suedez, reforma guvernării centrale, crea la 1718, 11 colegii, ulterior 12, sub forma unor departamente de stat pe diferite probleme:

de afaceri interne, externe, război, justiție, finanțe etc. De asemenea, Senatul înlocuia Duma boierească, chiar dacă, având doar 9 membri și câte doi din fiecare gubernie, avea rol consultativ. Prin Tabelul rangurilor, după model prusac, la 1722, populația era împărțită în 14 categorii (șapte clase sociale ce efectuau servicii: nobilii, negustorii, clerul și șapte plătitore de impozite: târgoveții și țăranii). Petru a dat și o reformă militară creând infanteria dotată cu arme de foc, diviziile de artilerie și cavaleria ușoară (dragonii). Din 1698, corpul ofițeresc era școlit în Academia militară. De asemenea, el nu a neglijat nici flota, proiectul său din copilărie, fiind „părintele” flotei ruse. În 1721 a fost înfăptuită și reforma bisericească. Patriarhia a fost înlocuită cu Sinodul care era subordonat direct statului. Printr-un ucaz din 1699, Rusia a adoptat cronologia europeană, numerotând anii de la nașterea lui Hristos, și consacrand începutul anului de la 1 ianuarie și nu de la 1 septembrie.

Prin reforma financiară, începând cu 1718 s-au impus taxe și impozite stabilindu-se clar categoriile de plătitori. Pe de altă parte, prin Colegiul Oficial al Industriilor erau create cartiere industriale și întreprinderi industriale mari. Pentru nu a neglijat nici învățământul, pe care l-a laicizat. Totodată, la 1724 a fondat Academia Națională de Științe, condusă de Mihail Lomonosov. El a înființat prima bibliotecă publică la 1714, primul muzeu, prima gazetă „Vedemosti” ca și Teatrul din Moscova.

Pentru a deschide o fereastră spre Europa, la vărsarea Nevei în mare, Petru a fondat un nou oraș, capitală a Rusiei imperiale și monument de arhitectură al patrimoniului mondial: Sankt Petersburg.

În politica externă, Petru a urmărit două scopuri: scoaterea din izolare a Rusiei și conectarea ei la mările Baltică și Neagră. Pentru ieșirea la Marea Neagră, Petru a condus două expediții în 1695 și 1696 pentru cucerirea cetății Azov. Deși a reușit să cucerească Azovul și a construit cetatea strategică Toganrog la Marea Azov, în urma campaniei din 1711 pe Prut, Petru a fost învins și a pierdut pozițiile câștigate la Azov.

Marele conflict purtat de Petru a fost însă împotriva Suediei, cunoscut ca Războiul Nordului (1700-1721). Declanșat de Rusia, aliată cu Danemarca, Polonia și Saxonia, războiul a debutat nefavorabil Rusiei. Danemarca a fost repede scoasă din luptă iar Suedia, condusă de Carol al XII-lea i-a învins pe polonezi la Riga și i-a umilit pe ruși la Narva în noiembrie 1700. Șansa lui Petru a fost că suedezii s-au împotmolit în lupte confuze pentru putere în Polonia, în bătăliile de la Kliszow (1702), Pultusk (1703) și Narva (1704). Carol nu a ocupat întreg litoralul baltic pentru a izola Rusia. Petru a reușit să salveze țara dar prețul greu al refacerii l-a plătit populația, neinteresată de proiectele țarului. Faza rusă a războiului a început în 1708 când Suedia a intrat în Bielorusia, apoi Ucraina și s-a aliat cu cazacii lui Ivan Mazzepe. Hărțuit de ruși, traversând iarna grea din 1708-1709, neprimind provizii și sprijin de la generalii săi aflați în spate, suedezii au fost înfrânți la Poltava și au fost siliți să se refugieze la Tighina. În 1709-1710, Petru a cucerit Livonia, Estonia și Ingria, reușind să refacă alianța cu Danemarca și Saxonia. În 1714 a invadat Suedia și a obținut victoria navală de la Gangut. Cum Anglia și Olanda nu voiau înfrângerea Suediei au format o coaliție antirusă spre a-i limita pretențiile. După moartea lui

Carol al XII-lea la un asediu în Norvegia (1718), Suedia a cerut pace încheiată prin Tratatul de la Nystadt (1721). Conform păcii, Rusia obținea litoralul estic al Balticii cu Livonia și portul Riga, Estonia cu Rewalul (Tallin), Ingria, Vîborgul și o parte din Carelia, impunându-se ca o putere politică și militară în Europa.

Pentru meritele sale, în plan intern și extern, Petru a fost proclamat de Senatul rus „părinte al Patriei, Petru cel Mare, împărat al întregii Rusii”, titlu acceptat greu de statele europene.

3. RUSIA ÎN VREMEA ABSOLUTISMULUI LUMINAT

După moartea lui Petru I, Rusia s-a confruntat cu o perioadă de instabilitate politică exprimată prin dese schimbări, lovituri de palat și impunerea unor suverani mai slabi: Ecaterina I (1725-1727), Petru al II-lea (1727-1730), Ana (1730-1740) și Elisabeta I (1741-1762). Sub autoritatea Elisabetei, fiul ei Petru s-a căsătorit cu Sophia de Arnhalt Zerbst, botezată ortodox Ecaterina. Cultă și ambițioasă, ea l-a eliminat pe soțul ei, Petru al III-lea (1762-1763) și a inaugurat în Rusia politica absolutismului luminat. Pentru a-și consolida puterea, Ecaterina a diminuat rolul politic al Senatului, divizat în șase departamente și a condus întreg aparatul de stat cu ajutorul propriei cancelarii „Cabinetul Înălțimii Sale”.

Politica internă a Ecaterinei a continuat opera reformatoare a lui Petru. Ea a convocat în 1767 o Comisie pentru elaborarea unui nou așezământ al țăranilor. Cei peste 500 de nobili, orășeni, reprezentanți ai guvernului, minorități au redactat un cod de legi (nakaz) în care erau analizate chestiunile politico-juridice ale societății ruse. Inspirată din operele iluminismului (294 articole după Montesquieu, 108 după Cessare Beccaria), instrucțiunile purtau pecetea despotismului luminat, promovând ideea echilibrului puterilor în stat. Conflictul dintre dvorenime și țăranime a culminat cu războiul țăranesc din regiunea Volgăi, condus de Emilian Pugaciov (1773-1775). Reprimarea revoltei, destul de dificilă, au convins-o pe Ecaterina să nu pună în aplicare toate măsurile nakazului.

În 1785 a fost dată Charta Nobilimii în care toate drepturile și privilegiile obținute de nobili. În același an, a fost luată în discuție și Charta Orașelor prin care era definit statutul Consiliilor orășenești. Ecaterina a reformat și din punct de vedere administrativ Rusia, împărțind-o în 50 de gubernii, conduse de guvernatori responsabili în fața Senatului, respectiv districte. Reforma financiară începută de Petru a fost continuată de Ecaterina prin desființarea taxelor vamale interne, impunerea taxelor pe articolele de lux (alcool, tutun, cafea) și introducea în 1769 a asignatelor (bani de hârtie). A acordat toleranță religioasă tuturor confesiunilor de pe teritoriul Rusiei, iar în 1764 a secularizat averile mănăstirești. În domeniul învățământului a revigorat Academiiile de Științe iar în 1786 a dat Statutul Național al Educației. Prin acest statut era introdus sistemul educativ de stat obligatoriu și gratuit și era creat Colegiul de pregătire a profesorilor. Măsuri iluministe, introduse în Rusia au

schimbat realitățile politice și economice pregătind Rusia pentru rolul ei de mare putere în Europa și în lume. Aceste măsuri au fost concomitente cu extinderea teritorială, cu sporul demografic și cu evoluția urbanistică.

Una din problemele cu care s-a confruntat Rusia era deschiderea la Marea Neagră și eliminarea tătarilor din Crimeea. Ajutorul i-a venit din partea Turciei, care, îndemnată de Franța, a declarat război în 1768. Războiul s-a desfășurat pe trei fronturi: în Principatele Române, în Transcaucazia și în Crimeea. Victorioasă, prin tratatul de la Kuciuk Kainardji (1774), Rusia obținea teritoriul dintre Nipru și Bug cu cetatea Kimburn, ieșirea la Marea Azov, cetățile Kerci și Yenikale, drept de liberă navigație în Marea Neagră și Strâmțori, iar prin Hatișeriful din 1774 îi impunea punctul de vedere în politica Principatelor Române. A fost anulată dependența Crimeei de Turcia, care ulterior va fi anexată Rusiei. Ecaterina a semnat și Tratatul cu Austria și Prusia prin care împărțea Polonia obținând partea de răsărit a Bielorusiei cu hotarul pe Dvina de vest și cursul superior al Niprului.

În 1782, profitând de criza politică din Hanatul Crimeei, diplomația rusă a redactat „proiectul grecesc” de soluționare a Chestiunii Orientale, adresat lui Iosif al II-lea, prin care propunea împărțirea Imperiului Otoman. Spre masca interesele expansioniste în Balcani, urma a fi creat un stat tampon, numit Dacia, și alcătuit din Țările Române, dar condus de ducele Constantin Romanov. Proiectul, fantezist, a fost respins de statele europene direct interesate în moștenirea Imperiului Otoman. Pentru Ecaterina, proiectul a fost doar o manevră abilă pentru a distra atenția de la încorporarea Crimeei în 1783, act politic considerat minor față de proiectul grecesc. Expansiunea rusească a continuat prin instituirea protectoratului asupra Georgiei (1783). Profitând de un nou conflict militar cu Turcia declanșat de Poartă la 1787 și câștigat de ruși, aliați cu Austria, a încheiat Pacea de la Iași la 1792. În urma acesteia, Rusia ocupa Ocaikovul și și-a mutat granița vestică pe Nistru.

Ecaterina avea să soluționeze și „problema poloneză”, participând alături de aliații săi la a doua, respectiv a treia împărțire a Poloniei (1793, 1795), când a primit Volhînia, o parte a Podoliei și restul Bielorusiei, respectiv Lituania și Curlanda. După izbucnirea revoluției din Franța, Ecaterina i-a susținut pe refugiații francezi, care au găsit adăpost, slujbe și subvenții. Reținută la început s-a alăturat Angliei la 1793 pentru pregătirea intervenției antifranceze.

La moartea Ecaterinei a urmat la tronul Rusiei, singurul ei fiu, Pavel (1796-1801), care nu i-a urmat politica externă, împăcându-se cu Imperiul Otoman și cu Franța. Însprind relațiile cu armata, Pavel a fost asasinat, puterea fiind preluată de fiul acestuia, Alexandru.

Test de verificare:

1. Cum arăta societatea rusă înainte de Petru cel Mare?
2. Care au fost marile reforme ale lui Petru cel Mare?
3. Descrieți desfășurarea Războiului Nordului.
4. Cum a continuat Ecaterina reformele lui Petru?

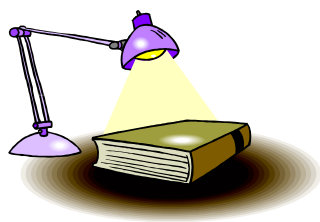
5. Prezentări politica externă a Rusiei în vremea Ecaterinei.

Rezumat

Instaurarea dinastiei Romanov pe tronul Moscoviei a scos din izolare statul rus. A fost meritul primilor monarhi de a duce o politică expansionistă, justificată de Biserica Ortodoxă prin principiul „celei de a treia Rome” care au transformat Rusia într-o putere politică și militară. Dar a fost meritul geniului lui Petru cel Mare și a Ecaterinei cea Mare de a transforma statul rus dintr-o formațiune politică medievală într-o mare putere europeană. Dar reformele absolutismului luminat au divizat societatea rusă într-o elită europeană, și o masă a populației rămasă în înapoiere.

Bibliografie:

- Chaunu, Pierre, *Civilizația Europei clasice*, București, 1989;
- Idem, *Civilizația Europei în secolul luminilor*, vol. I-II, București, 1986;
- Dixon, Simon, *Ecaterina cea Mare*, București, 2004;
- D' Encausse, Hélène Carrère, *Blestemul rușilor. Eșeu despre asasinatul politic*, Iași, 2000;
- Hoskins, Geoffrey, *Rusia, poporul și imperiul 1552-1917*, Polirom, Iași, 2001;
- Marshall, William, *Petru cel Mare*, București, 2002;
- Oppenheim, Walter, *Europa și despoții luminați*, București, 1998;
- Rady, Martyn, *Țarii, Rusia, Polonia și Ucraina*, București, 2002;
- Ryasanovski, Nicholas, *O istorie a Rusiei*, Iași, 2002;
- Stiles, Andrina, *Rusia, Polonia și Imperiul Otoman 1725-1800*, București, 2002;
- Swift, John, *Petru cel Mare*, București, 2003;
- Troyat, Henry, *Petru cel Mare*, București, 1994;
- Idem, *Ecaterina cea Mare*, București, 1992;
- Ziegler, Gudrun, *Secretele Romanovilor. Istoria și moștenirea țărilor rușii*, București, 2000;

Unitatea de învățare VII

LUMEA GERMANĂ ÎN SECOLELE AL XVII-LEA ȘI AL XVIII-LEA

Conținutul unității:

1. Sfântul Imperiu Romano-german
2. Prusia
2. Austria

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru avert eveniment în surse istorice date
4. Să descrie expansiunea teritorială a Imperiului Habsburgic
5. Să descopere cauzele rivalității dintre Prusia și Austria
6. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. SFÂNTUL IMPERIU ROMANO-GERMAN

Germania, așa cum o cunoaștem noi azi, este o realizare recentă. Acum trei veacuri nu exista ideea unui stat german unitar, iar Sfântul Imperiu romano-german prezenta un tablou complicat. Creat în secolul IX, Sfântul Imperiu era un conglomerat politic format din peste 300 de diviziuni teritoriale, stătuțele, principate, domenii episcopale și orașe libere conduse de un împărat și cuprindea în frontierele sale germani, danezi, slavi, italieni etc. Prin Bula de Aur din 1536, șapte prinți conducători ai Imperiului erau desemnați drept electori ai împăratului. Patru erau laici, principii de Brandenburg, Saxonia, Boemia și Palatinat, iar trei erau clerici – arhiepiscopii de Mainz, Trier și Köln. După pacea westfalică li s-a alăturat și prințul de Hanovra. Dieta

specială de la Nürnberg a statuat noua situație creată după Pacea westfalică și a introdus un program de reforme în Imperiu. Începând cu Frederick al II-lea (1440-1493), toți împărații au fost aleși din rândul Casei de Habsburg. În timpul Războiului de succesiune la tronul Austriei, a fost ales un împărat din Casa de Wittelsbach, în persoana lui Carol de Bavaria, dar finalul războiului nu l-a confirmat. Ultimii suverani, Iosif al II-lea, Leopold al II-lea și Francisc al II-lea s-au ocupat mai mult de problemele statelor Casei de Habsburg, neglijând complet Imperiul.

Împăratul era ajutat de un Reichstag, adunare a reprezentanților tuturor provinciilor (Kreise) Imperiului. Reichstagul s-a format pornind de la întrunirile electorale ținute în perioada alegerii noului împărat, dar ulterior a devenit un organism cu atribuții complexe. Numărul membrilor a crescut în secolul al XVII-lea la 300 de persoane, iar sesiunile se țineau la Regensburg și Augsburg. Alături de prinții electori această Dietă imperială mai era formată și din Colegiul principilor și Colegiul orașelor. Colegiul prinților era format din 62 laici și 36 ecleziastici, și aveau atribuții în numirea înalților funcționari, baterea monedei, perceperea taxelor vamale. Colegiul orașelor avea atribuții locale, și luptau pentru interesele locale în fața tendințelor de dominație ale împăratului. În secolul al XV-lea Curțile Imperiale au înlocuit tribunalele, având un rol juridic. Biserica imperială alcătuită din 50 de prinți cu funcții ecleziastice și 83 de prelați, colabora cu împăratul și avea rol de apărare a catolicismului. Unii istorici sunt de părere că modelul german al statelor mici a împiedicat dezvoltarea puterii politice și a dus la o stagnare provincială a principatelor germane. Războiul de 30 de ani a reprezentat un factor al înapoierii Imperiului, cel mai afectat de distrugerile provocate de conflict. Unele orașe au intrat în declin, în timp ce comerțul european s-a mutat spre vest. Multe din state, mai ales cele mici și-au pierdut autoritatea iar autonomia le-a fost îngrădită. Semnele secolului absolutismului au apărut și în lumea germană. Unele orașe și-au păstrat tradițiile de guvernare, cum este cazul orașului Hamburg. În unele state, precum Württemberg s-a păstrat și o formă avansată de parlamentarism „adesea comparat cu Anglia” (Fulbrook, p.108) În Hessa s-a menținut o clasă militară puternică, care avea să dea mercenari în conflictul Angliei cu coloniile nord americane. Foarte importanți au fost negustorii evrei, cum e cazul orașului Franckfurt, în ciuda existenței unor sentimente antisemite, cum a fost legenda omorului ritual, după alte legende antievreiești din veacurile anterioare. În secolul al XVIII-lea atmosfera de toleranță a schimbat mentalul colectiv și a permis evreilor să se dezvolte contribuind implicit la afirmarea economică a statelor din Imperiu. Unii au ajuns oameni de încredere a prinților, cum era cazul lui Süß Oppenheimer de la Curtea lui Karl Alexander, de Württemberg.

Răspândirea protestantismului lutheran, războiul de 30 de ani și pacea westfalică au dus la consolidarea statelor germane în relațiile cu împăratul. Între mijlocul secolului al XVII-lea și căderea Sfântului Imperiu la 1806 a existat un model de pluralitate politică în statele germane catolice și protestante. Împăratul nu era un instrument politic activ iar statele au urmat un model al descentralizării și divizării. Voltaire lua în derâdere situația când

spunea despre imperiu că nu era „nici sfânt, nici roman, nici imperiu”. (Oppenheim, *Habsburgi...*, p.3)

Concomitent, s-au răspândit ideile iluministe, adoptate de majoritatea principilor germani. Iluminismul s-a răspândit și datorită unor reprezentanți ca Gottfried Wilhelm Leibnitz (1646-1716), Christian Wolff (1679-1754), Samuel von Pufendorf (1632-1694), Immanuel Kant (1724-1804), Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), Friederich Schiller (1759-1805) dar și rolului avut de noile universități germane ca cele de la Halle sau Göttingen. Istoria muzicii a consacrat nume precum Johann Sebastian Bach (1685-1750) și fii săi.

Ideile iluminismului au fost răspândite și prin numeroasele traduceri ale cărților în limba germană, la finalul perioadei, celebra editura Nicolai, publicând doar 5% din cărți în latină. Multe publicații și-au mărit tirajele și se adresau femeilor și chiar adolescenților, promovând ideile epocii. Au apărut biblioteci și săli de dezbateri ca și multe asociații de promovare a culturii, unele conduse de femei și chiar de evreice. Lojile masonice, prima apărând la Hamburg, au completat tabloul.

Unul din monarhii luminați a fost Frederick de Baden (1738-1811) care și-a început opera înaintea marilor monarhi luminați. Însă nici un stat nu reprezenta nimic în politica europeană.

În 1806, Francisc al II-lea, ultimul împărat este nevoit să accepte Tratatul de la Pressburg cu Napoleon I, prin care Imperiul se destrăma, după 844 de ani de existență. El s-a proclamat împărat al Austriei cu numele de Francisc I.

2. PRUSIA

În secolul al XVII-lea, Prusia era candidatul cu cele mai mici șanse la dominația lumii germane. Format la 1525, când Marele maestru al Ordinului cavalerilor teutoni, Albert de Hohenzollern a trecut la lutheranism, statul prusac a apărut prin unirea tuturor domeniilor Casei de Hohenzollern. Puterea prusacilor a crescut prin fuziunea cu Brandenburgul, în vremea electorului Friederich Wilhelm (1640-1688). El a centralizat puternic statul prin alinierea Adunărilor provinciale la politica sa, a creat prima armată permanentă și a întocmit un vast program de reforme economice. Prin Edictul de la Potsdam (1684), care a stat la baza înfloririi Berlinului, li s-a acordat protestanților dreptul de a se stabili în Prusia. Urmașul său, Friederich I, elector până la 1701 când a primit titlul de rege pentru el și urmașii săi, și rege între 1701-1713, a continuat opera tatălui său. El este întemeietorul Academiei din Berlin și a Universității din Halle. Recunoașterea regatului a crescut prestigiul internațional al Prusiei.

Succesorul său, Friederich Wilhelm I (1713-1740), al doilea rege al Prusiei, a fost un conducător de importanță vitală pentru istoria lumii germane. El și-a întors atenția asupra armatei ale cărei efective au crescut la 83.000. Totodată a alocat 2/3 din totalul cheltuielilor bugetare armatei, ceea ce i-a atras porecla de „regele sergent”. În 1733 a finalizat sistemul de pregătire militară a țăranilor, compromis între nevoile agriculturii și ale armatei. Între o

jumătate și două treimi din junkeri, marii latifundieri, erau ofițeri, fie activi, fie în rezervă. În secolul al XVII-lea se spunea că „Prusia nu era o țară care avea o armată, ci o armată care avea o țară”. El a reformat și finanțele prin impunerea unui sistem de taxe și impozite (pe proprietăți, bunuri de consum, produse de lux) creând un Directorat general al finanțelor. A redus personalul de la Curte și a creat un sistem eficient de guvernare, marcat de cameralism.

De reformele sale a profitat Friederich al II-lea, supranumit „cel Mare”(1740-1786). Influența lui asupra Prusiei a fost imensă. Expresie a germanismului, a alternat preocupările politice cu cele intelectuale, fiind un reprezentant de seamă al despotismului luminat. Opera sa a constatat în reformarea statului prusac. Prin reforma guvernării centrale și locale a creat un Directorat general și câte unul pentru fiecare provincie. Ajutat de legistul Samuel von Cocceji a instituit un sistem de legi comun acordând libertăți civile. Reforma financiară s-a bazat pe teorii mercantiliste dar și pe paternalismul de stat. Astfel, Prusia a devenit singurul stat german care avea un excedent monetar. A dezvoltat toleranța religioasă inclusiv evreilor și musulmanilor. S-a preocupat de problema învățământului prin crearea unui sistem național de școli de stat. A înființat inspectoratele școlare pentru administrarea școlilor (peste 750 numai în teritoriile poloneze). În problema șerbiei a impus un impozit fix, plătit anual de țărani, sau i-a scutit pe cei ce efectuau serviciul militar. Constructor al palatului „Sans Souci” de la Postdam, Friederich cel Mare s-a bucurat de admirația germanilor și a Europei.

În plan extern, s-a angajat în Războiul de succesiune la tronul Austriei (1740-1748) obținând stăpânirea Sileziei (bogată în cărbune și fier). A participat la Războiul de șapte ani (1756-1763), când Prusia a fost amenințată de o catastrofă, dar jocul politic internațional a salvat-o, pacea de la Paris consfințindu-i Silezia. Prusia a participat și la divizarea Poloniei din 1772 dobândind o parte din Polonia Mare și Pomerania ceea ce i-a asigurat noi resurse de materii prime și noi debușee.

Fără a fi dotați cu calități deosebite, principii și regii Hohenzollern au urmărit cu tenacitate realizarea statului fanion a lumii germane concurând cu succes Austria. Faptul că între 1640 și 1786 pe tron au fost doar patru suverani arată stabilitatea de care s-a bucurat Prusia. Deși Friederich al III-lea (1786-1796) nu s-a ridicat la înălțimea predecesorilor săi, spiritul iluminist, statul militarist, pragmatismul politicii interne și perseverența în politica externă au făcut din Prusia un stat respectat, temut și curtat în egală măsură la finele veacului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea.

3. AUSTRIA

Sinteză uriașă și originală de civilizații: germană, latină, slavă, maghiară, Imperiul habsburgilor a unit temporar popoare și grupuri etno-lingvistice, culturale și religioase foarte diferite ca nivel de cunoștințe și de dizolvare, cu mentalități, temperamente, credințe și datini foarte variate.

Afirmarea puterii austriece s-a săvârșit în mai multe etape. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Austria a avut de înfruntat pericolul otoman.

După ce a rezistat asediului Vinei de la 1683, austriecii au repurtat victoriile de la Buda, Mohacs (1687) și Zenta (1697), turcii fiind scoți din Ungaria și Transilvania. Prin Pacea de la Karlowitz (1699), Austria primea Ungaria, Transilvania, parțial Croația și Serbia, creând un imperiu dunărean. Participanți la Războiul de succesiune la tronul Spaniei (1702-1713), austriecii conduși de același Eugeniu de Savoia, au repurtat victorii la Hochstaedt (1704) și Malplaquet (1709), Pacea de la Utrecht (1713) aducea Casei de Habsburg importante compensații teritoriale în Italia (Mialno, Neapole, Sicilia) și Țările de Jos (Belgia, schimbată ulterior cu Bavaria). În 1716, Eugeniu de Savoia reia ofensiva împotriva Porții, cucerește Belgradul și prin Tratatul de la Passarowitz (1718), primea și Banatul. Deși în urma Războaielor de succesiune la tronul Austriei și cel de șapte ani (1756-1763) pierdea Silezia, în 1772 participa la prima împărțire a Poloniei obținând Galiția și printr-o găselniță diplomatică, în 1775 intra în stăpânirea Bucovinei. Suveranii din familia de Habsburg însă nu erau împărații acestui spațiu cu aveau o titulatură complicată. Ei erau împărați ai Sfântului Imperiu, regi ai Ungarie și Boemiei, arhiduci de Austria, duci de Stiria sau Carinthia, conți ai Tirolului etc. Administrația era asigurată, pe lângă suveran, de trei organisme centrale: Consiliul de Stat (compus de șase persoane), Camera Aulică cu prerogative financiare și Consiliul de Război. Provinciile erau guvernate prin Cancelarii particulare și diete locale cu atribuții financiare și administrative.

Încă din vremea lui Leopold I (1658-1705), monarhia austriacă și-a întărit puterea în stat, ca o prioritate absolută, însă a crescut prestigiul Vienei în Europa. Din punct de vedere economic se constata o creștere lentă a economiei austriece, fapt ce i-a permis crearea unei armate puternice și permanente. Și succesorul său, Iosif I (1705-1711) a reușit să păstreze cuceririle înaintașului său, făcând cu succes față Răscoalei curuților din Transilvania. Carol al VI-lea (1711-1740) s-a mulțumit să decreteze o uniune personală între statele sale. El a cheltuit sume enorme pentru ceremonialul curții, datoria publică atingând 100 milioane de guldeni. Domnia sa a fost un moment de declin pentru Austria caracterizat prin neglijarea economiei, intoleranță religioasă, slăbirea capacității defensive. Marea problemă a lui Carol a fost succesiunea dinastică. El a elaborat o nouă lege dinastică denumită „*Sanctiunea Pragmatică*” (1713) pe care a impus-o Dietelor. Prin acest document, la moartea sa, a urcat pe tron o femeie, fiica sa, Maria Tereza (1740-1780). Nerecunoscută de puterile europene, ea a trebuit să ducă Războiul de succesiune la tronul Austriei (1740-1748) pentru a se impune. Având o moștenire grea, Maria Tereza a reformat statul austriac prin metodele verificate ale despotismului luminat. Ajutată de sfetnici capabili ca Friederich Wilhelm von Haugwitz și W. Anton von Kaunitz, ea a reformat sistemul de guvernământ prin concentrarea afacerilor interne într-un Direktorium și un Consiliu Aulic de Stat. În spiritul ideilor mercantilismului a reformat sistemul de taxe prin instituirea unor impozite fixe propuse de Diete. Din punct de vedere juridic au fost create coduri de legi moderne concentrate în *Codex Theresiana* și *Constitutio criminalis theresiana* (1768). Nici armata nu a fost neglijată. Printr-un sistem de recrutare sistematic și prin crearea a două Academii Militare, armata austriacă a fost capabilă să obțină victoriile din

războiul de succesiune. Printr-o ordonanță școlară din 1774 a fost modernizat sistemul de învățământ. În problema religioasă, Maria Tereza a creat Departamentul Publico-Ecleziastic prin trecerea bisericii în patronajul statului însă persecutarea necatolicilor a continuat. Nici în problema șerbiei, Austria nu a reușit mari reforme, deși a fost ușurată soarta țăranilor.

Absolutismul luminat austriac poartă numele de iosefinism, de la numele urmașului ei, Iosif al II-lea (1780-1790) care a întruchipat opera absolutismului luminat. El a continuat opera mamei sale. Prin Edictul de toleranță din 1781 a fost acordată toleranța religioasă tuturor cultelor din statele habsburgilor. Tot în 1781, legislația a fost continuată prin Codurile Civil și Penal. Anul 1781 a fost și anul Edictului de desființare a șerbiei, însă el a avut impact doar în Boemia și Austria. Iosif al II-lea a continuat și politica educațională a mamei sale. Din 1783, supravegherea corpului profesional a fost încredințată unui corp de inspectori. Și administrativ, statele sale au fost reformate prin întărirea controlului suveranului asupra conducerii centrale și locale. De asemenea, Iosif a înființat cel mai cuprinzător sistem de asistență socială din Europa. El a abolit toate barierele vamale intern cu excepția Ungariei, cerând o zonă întinsă a comerțului liber. A fost fondată chiar și o Compania a Indiilor de Est însă, în lipsa unei flote puternice, ea nu a avut succesul marilor companii din imperiile coloniale.

Urmașul său, Leopold al II-lea (1790-1792) a marcat finalul epocii iluministe. Francisc al II-lea (1792-1835) punând capăt politicii predecesorilor săi și lăsând cale liberă partidei războinice și antifranceze.

Test de verificare:

1. Cum au reușit Hohenzollernii să creeze Prusia?
2. Ce reforme a introdus Frederich cel Mare în Prusia?
3. Cum a evoluat Austria în secolul al XVII-lea?
4. De ce sunt considerați Maria Tereza și Iosif al II-lea suverani luminați?

Rezumat

Secolul luminilor a reprezentat pentru lumea germană ultima fază a declinului idee de Imperiul creștin universal și nașterea unor puteri centralizate în jurul Caselor de Habsburg și Hohenzollern. Dinaști ca Maria Tereza sau Iosif al II-lea în Austria și Fredrich al II-lea în Prusia au modernizat, pe calea reformelor, statele lor, pregătind procesul unificării lumii germane. În același timp, cele două Case dinastice au profitat de declinul puterilor vecine, Polonia, respectiv Imperiul Otoman, pentru a demara un proces expansionist. Însă rivalitatea dintre ele, au amânat realizarea dezideratelor naționale.

Bibliografie:

- Chaunu, Pierre, *Civilizația Europei clasice*, București, 1989;
- Idem, *Civilizația Europei în secolul luminilor*, vol. I-II, București, 1986;
- Beranger, Jean, *Istoria Austriei*, București, 1999;
- Droz, Jacques, *Istoria Germaniei*, București, 2000;
- Fulbrook, Mary, *O scurtă istorie a Germaniei*, Iași, 2002;
- Gorun, Gheorghe, *Reformismul austriac și violențele sociale din Europa Centrală (1750-1800)*, Oradea, 1998;
- Johnson, Paul, *O istorie a evreilor*, București, 2005;
- Oppenheim, Walter, *Europa și despoții luminați*, București, 1998;
- Idem, *Habsburgii și Hohenzollernii 1713-1786*, București, 1998;
- coord. Vovelle, Michel, *Omul luminilor*, Iași, 2000;
- Zollner, Erich, *Istoria Austriei*, vol. I-II, București, 1997;

Unitatea de învățare VIII

FRANȚA ÎN VREMEA VECHIULUI REGIM

Conținutul unității:

- 1. Societatea franceză**
- 2. Politica internă a Franței în vremea vechiului regim**
- 3. Politica externă a Franței în vremea vechiului regim**

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru adevărat eveniment în surse istorice date
4. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. SOCIETATEA FRANCEZĂ

La începutul veacului al XVII-lea, Franța era o țară care, prin dezvoltarea ei economică, prin intoleranța religioasă, cu o societate bazată pe ranguri, cu o aristocrație feudală puternică, se afla într-un medieval târziu. Dar prin activitatea intelectualilor sau prin expansiunea colonială peste mări, Franța a făcut primii pași spre modernitatea timpurie.

Societatea franceză, cu aproximativ 20 de milioane de locuitori, era împărțită în stări bine definite de un conservatorism social extrem încă de la finele Evului Mediu. Starea întâi era reprezentată de cler, cuprindea aproximativ 130.000 de persoane, mari proprietari, neplătitoare de taxe și impozite și deținea 10% din suprafața Franței. Dintre aceștia, aproximativ 60.000 erau în ordinele monahale. De regulă, fii cei mai mici ai nobililor erau dați Bisericii spre a ajunge să ocupe funcții înalte, aducătoare de mari profituri. De exemplu arhiepiscopia de Strasbourg aducea titularului ei un venit de 400.000 de livre pe an. Singurul impozit era donul regal, o taxă de 5% din venitul unei eparhii care se plătea direct regelui. Clerul coopera cu Coroana spre a consacra o societate catolică, conformistă și conservatoare. O altă trăsătură a

clerului francez era misoginismul exagerat și indiferența cu care trata abuzurile sexuale. „Prietenia cu nu om ticălos e mai puțin periculoasă decât conversațiile cu o femeie evlavioasă”.

A doua stare o forma nobilimea, mai puțin de 600.000 de persoane (3-4% din total, dar de zece ori mai mult decât în Anglia), o clasă relativ nouă, proprietară a 25-33% din suprafața agrară a țării, și greu penetrabilă. Nobilimea era împărțită în Curtea regelui, nobilimea de robă, cea de spadă și nobilimea provincială. Impermeabilitatea clasei nobiliare franceze s-a stins prin creșterea numărului nobilimii de robă, prin căsătorii mixte sau prin cei cu titluri cumpărate. O parte s-a a pauperizat și a intrat în activități lucrative; altă parte, vârfurile burgheziei au fost înnobilate. Doar Ludovic al XIV-lea ar fi vândut 2.000 de titluri și a înnobilat alte 4.000 de persoane pentru diverse servicii aduse regelui. Nobilimea se caracteriza prin conservatorism și comportament cavaleresc de sorginte medievală.

Restul populației o forma starea a treia. Țărănimea pauperizată însemna 85% din totalul populației, plătea impozite către stat, biserică și seniori, formând o clasă distinctă și majoritară. La aceasta se adăugau în jur de 100.000 de lucrători industriali, majoritatea la Paris, locuind în condiții insalubre și lucrând după un program istovitor. Tot de starea a treia era legată și burghezia, plătitoare de impozite, formată din mici proprietari, financiari și membri ai profesiunilor liberale (medici, profesori, juriști, funcționari publici).

Economia era preponderent agrară iar relațiile agrare păstrau, în ansamblu, esența feudală. Sistemul de impozitare, diferit de la o provincie la alta, cuprindea impozite directe și indirecte, dovedind un adevărat terorism financiar. Acest sistem diferea de la provinciile cu stări unde sările locale negociau și ridicau singure subsidiile destinate regelui, la provinciile pe lecțiuni unde autoritățile centrale hotărau și ridicau impozitele. Existau și provincii noi, unde sistemul de impozitare păstra vechiul sistem fiscal. Impozitele erau directe: *la taille* pe pământ, capitația pe locuitori, zeciuiala pe venit și gabela, pe sare. Cele indirecte nu difereau de cele din Evul Mediu. În general, starea agriculturii intrase într-un cerc vicios general de recolte slabe și de solul sărac care ducea la sufocarea semănăturilor și criza de animale. Producția manufacturieră a făcut progrese, ca urmare a politicii mercantilismului, de stimulare a industriei și exportului. Alături de Paris, manufacturi de succes au apărut la Lyon, Marsilia, Abbeville, Savonerie, Auxerre, Gobelins. Capitalismul a pătruns timid prin dezvoltarea comerțului și înființarea companiilor comerciale care făceau legătura cu Indiile Orientale, Indiile Occidentale, cu Mediterana, Marea Nordului și Baltica.

Administrația de stat era controlată de suveran. Monarhul avea o față strălucitoare, fastuoasă și inutilă, reprezentând curtea și o față obscură, tăcută și eficientă, birocrăția. În guvernare, regele se sprijinea pe Consiliul Privat, miniștrii de stat ce datorau ascultare și pe secretarii de stat și controlorul general al finanțelor. Consiliul Privat format din Consiliile de stat (al afacerilor interne), al finanțelor, al depeșelor și juridic erau la dispoziția regelui. Guvernarea centrală mai beneficia de cancelar, un controlorul general al finanțelor și de secretarii de stat) pe probleme de război, politică externă și mareașalul Casei

Regale). Parlamentele reprezentau adunări ale notabililor, fără rol legislativ. Administrația locală era formată din guvernatori, invitați să locuiască la curte și intendenți, adevărații reprezentanți ai regilor în teritoriu. Justiția era garantată de o serie de coduri: civil, penal, maritim, comercial, al negrilor.

Religia predominantă era catolică, caracterizată de o sumedenie de superstiții. Există o categorie a hughenotilor care a fost favorizată de Edictul din Nantes al lui Henric al IV-lea. Prin articolele galicane, regele a devenit capul bisericii devenită națională fără să fie un act similar cu cel al lui Henric al VIII-lea din Anglia. Existau și curentele jansenismului și cvietismului, formule sofisticate ale catolicismului.

2. POLITICA INTERNĂ A FRANȚEI ÎN VREMEA VECHIULUI REGIM

Înscăunarea dinastiei Bourbon pe tronul Franței prin Henric al IV-lea la 1589 a dus la încetarea luptelor intestinale pentru putere. Mai mult, în vremea lui Ludovic al XIII-lea (1610-1643), monarhia s-a sprijinit pe unul din cei mai iluștrii oameni de stat francezi, cardinalul Armand du Plessis de Richelieu. El a centralizat puterea în Franța instaurând un absolutism dur și conservator. Pe de altă parte, a condus Franța în Războiul de 30 de ani obținând victoria pentru țara sa și un mare prestigiu în Europa. Testamentul său politic a reprezentat modelul de guvernare a regilor Franței. Politica sa a fost continuată în vremea minoratului lui Ludovic al XIV-lea (1643-1661) de un alt cardinal ilustru: Jules Mazarin. Acesta a trebuit să facă față unei încercări a nobilimii de a limita puterea monarhiei, cunoscută cu numele de Frondă. Declanșată la 1648, Frondda propunea reforme prin crearea unui echilibru între puteri, după model englez. Desfășurată pe parcursul a câțiva ani, în etapele cunoscute ca Frondda parlamentară (1648-1649), Frondda prinților (1650-1651) și Frondda condeeană (1651-1652), revolta nobilimii a fost reprimată iar monarhia și-a consolidat puterea absolută.

Proclamându-se major, Ludovic al XIV-lea (1661-1715) a reprezentat ideea absolutismului în Franța al cărui reprezentant de seamă a fost. Proclamând principiul de guvernare care l-a făcut celebru „Statul sunt eu!”, Ludovic a marcat apogeul absolutismului european și francez. Cu toate acestea el a fost influențat de sfaturile miniștrilor săi, foarte competenți: Jean Baptiste Colbert, Sebastien le Preste, marchiz de Vauban sau Francois Michel le Tellier, marchiz de Louvais. Stabilindu-și reședința la Versailles, unde a construit un complex de palate unic în lume, dar model pentru restul Europei, Ludovic și-a fabricat o imagine de monarh suprem, înconjurat de o Curte servilă și costisitoare, cu un blazon impecabil și un cult la personalității fără precedent, ceea ce i-a adus supranumele de Regele Soare. Bazându-se pe teoriile verificate ale mercantilismului (cunoscut în Franța cu numele de colbertism) Ludovic al XIV-lea a reușit să strângă sume colosale de bani necesari proiectelor sale. A creat o armată modernă, bine echipată și numeroasă. Nu a neglijat flota care s-a bucurat de marinari celebri ca Jean Bart sau Jean Forbin. Fortificațiile ridicate în vremea lui, capabile să facă față războiului mai savant al secolului al XVIII-lea poartă numele creatorului său, stilul Vauban. A avut relații ostile cu

hughenoții pe care i-a expulzat prin Edictul de la Fauntainbleu din 1685. A introdus „Articolele galicane” prin care întărea puterea regelui în defavoarea papalității.

La sfârșitul domniei lui Ludovic al XIV-lea, deficitul bugetar al Franței a atins, după unele calcule, suma de 2,5 milioane de livre, de 32 de ori venitul net anual al statului. Prin cele 32 de războaie purtate a ruinat Franța, lăsând în urmă sute de localități pustiite, emigrarea protestanților și pierderea capitalurilor acestora și mii de victime. Cu toate acestea, prestigiu Franței atinsese o cotă fără precedent.

Succesorul său, în vârstă de 5 ani, a domnit cu ajutorul regentei ducelui de Orleans și a cardinalului Andre Hercule Fleury (1715-1743). Conducând regatul cu prudență și moderație, ei au reușit să restabilească parțial economia și finanțele Franței. După ce, sub numele de Ludovic al XV-lea (1743-1774), noul rege a preluat tronul, situația Franței s-a înrăutățit din nou. Înconjurat de curtezane celebre și influente ca Jeanne Antoinette Poissone, marchiza de Pompadour sau Jeanne Becu, Madame du Barry, Ludovic al XV-lea a avut o domnie dezastruoasă, finanțele franceze intrând din nou în criză. Urmașul său, Ludovic al XVI-lea (1774-1792) a încercat să salveze situația, dar fire nehotărâtă și schimbătoare, influențat de soția sa, Maria Antoaneta și de curte, a renunțat la toate proiectele reformatoare pe care le inițiasse.

3. POLITICA EXTERNĂ A FRANȚEI ÎN VREMEA VECHIULUI REGIM

Pacea westfalică (1648) cu Imperiul și Tratatul din Pirinei (1659) cu Spania, a adus Franței, alături de o mărire teritorială în Flandra, Luxemburg sau Rousillon, un prestigiu excepțional. În momentul urcării lui Ludovic al XIV-lea pe tron, regatul francez era independent politic de celelalte mari puteri și avea preponderență politică pe continent. Prin cumpărarea Dunkerque-ului de la Anglia în 1661 își asigura și o bază redutabilă pentru dezvoltarea flotei militare împotriva Olandei. Cu toate acestea Ludovic a implicat Franța într-o serie de războaie care nu erau necesare. Între 1667-1668 a purtat conflictul cunoscut ca „Războiul de devoluție” împotriva Olandei, fără să-i aducă avantaje clare. A urmat un al doilea război cu olandezii între 1672-1679. Aliați cu Anglia, francezii au invadat Țările de Jos dar Pacea de la Nimegue (1679), deși profitabilă prin ocuparea provinciei Franche Comte nu i-a scos pe olandezi din luptă. Pacea însă a marcat apogeul diplomatic al Franței, limba franceză devenind limba oficială a diplomației.

Ludovic a declanșat și Războiul de 9 ani (1688-1697), invadând din nou Olanda. De data asta, olandezii s-au aliat cu o serie de prinți (Brandenburg, de exemplu), Savoia și Spania formând Liga de la Augsburg. Deși a obținut victorii importante, Pacea de la Ryswick (1697) nu i-a adus nici un avantaj semnificativ, în afara unor fortificații de frontieră, fiind nevoită să restituie teritoriile ocupate în conflict. Nici bine nu s-a încheiat conflictul când Europa occidentală s-a confruntat cu o altă problemă: succesiunea la tronul Spaniei, disputată între Bourboni și Habsburgi. Războiul, cu rezultate contradictorii, a

ruinat Franța și i-a știrbit prestigiul. Tratatul de pace din 1713 de la Utrecht și 1714 de la Rastadt impunea mari sacrificii Franței care se vedea nevoită să demanteleze baza de la Dunkerque, ceda Terra Nova și restituia cuceririle de pe malul stâng al Rinului, avantaje obținute în conflictele anterioare. Însă diplomația franceză a reușit să impună pe tronul Spaniei pe Filip al V-lea de Bourbon.

Moartea lui Ludovic al XIV-lea a adus o perioadă de pace regatului francez însă urmașii săi au implicat țara într-o succesiune de conflicte militare, cunoscute ca războaiele „de lux” care, fără să aducă beneficii, au ruinat și mai mult Franța. Războaiele de succesiune la tronul Poloniei (1733-1735) și Austriei (1740-1748) și Războiul de șapte ani (1756-1763) au consfințit prăbușirea Franței și instaurarea supremației maritime britanice. Singurele avantaje pentru statul francez au fost încorporarea Lorenei la 1766 și a Corsicii, doi ani mai târziu. Ultimul conflict la care a participat Franța Vechiului Regim a fost Războiul de independență a celor 13 colonii nord-americane care, deși victorios, nu i-a dat mari satisfacții, în afara umilirii Angliei. Franța intra într-o nouă epocă, ce avea să schimbe decisiv destinul ei și al Europei.

Test de verificare:

1. Care sunt Săriile societății franceze?
2. Prezentăți politica Franței în vremea lui Ludovic al XIV-lea conform principiului de guvernare “Statul sunt eu”.
3. De ce a fost falimentară politica externă franceză în epoca Vechiului Regim?

Rezumat

Perioada înscrisă între urcarea pe tron a Bourbonilor și Revoluție a rămas cunoscută cu numele de Vechiul Regim. În acest interval, Franța a înregistrat întârzieri în modernizarea structurilor de stat și a societății în ansamblu, rămânând, după părerea specialiștilor, într-un medieval târziu. Regii din dinastia de Bourbon, în frunte cu Ludovic al XIV-lea au reușit să aducă Franței cun prestigiu fără precedent, dar conservatorismul social extrem, rezistența la reforme, intoleranța religioasă și situația financiară dezastruoasă au întârziat modernizarea țării.

Bibliografie:

- Carpentier, Jean, Lebrunn, Francois, *Istoria Europei*, București, 2006;
- Idem, *Istoria Franței*, Iași, 2002;
- Ciachir, Nicolae, *Istorie universală modernă*, vol. I, 1642-1789, vol. II, 1789-1919), București, 1998;
- Columbeanu, Sergiu, Valentin, Radu, *Lupta pentru supremația mărilor. De la descoperirile geografice la Trafalgar*, București, 1973;
- Gaxotte, Pierre, *Le siècle de Louis XV*, Paris, 1933
- Grămadă, Ilie, *Franța lui Richelieu și Mazarin*, Iași, 1971;
- Hazard, Paul, *Criza conștiinței europene, 1680-1715*, București, 2007;
- Hours, Bernard, *Ludovic al XV-lea și curtea sa. Regele, eticheta și curteanul. Eseu istoric*, Chișinău, 2004;
- Lever, Evelyne, *Pe eșafod. Maria Antoaneta, ultima regină a Franței*, București, 2001;
- Madaule, Jacques, *Istoria Franței*, vol. I-III, București, 1973;
- Mousnier, Roland, *Monarhia absolută în Europa (din secolul V până astăzi)*, București, 1999;
- Tinayre, Marcelle, *Madame de Pompadour. Femeia care a condus Franța din umbră*, București, 2005;
- De Tocqueville, Alexis, *Vechiul regim și revoluția*, Galați, 2002;
- Treasure, Geoffrey, *Richelieu și Mazarin*, București, 2001;
- Valentin, Radu, *O pagină din istoria Franței. Regele Soare*, București, 1974;
- Wilkinson, Richard, *Franța și cardinalii 1610-1661*, București, 2000;
- Idem, *Ludovic al XIV-lea, Franța și Europa 1661-1715*, București, 2001;

Unitatea de învățare IX
REVOLUȚIA FRANCEZĂ

Cuprinsul unității:

- 1. Cauzele revoluției**
- 2. Revoluția liberală (1789-1792)**
- 3. Guvernul revoluționar și teroarea iacobină**

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru adevărat eveniment în surse istorice date
4. Să descopere caracterul revoluționar al măsurilor luate de noua putere politică Franța
5. Să descrie situația internă și externă a Franței în timpul Convenției Naționale
6. Să reliefeze principalele idei din *Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului* și să le comenteze
7. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. CAUZELE REVOLUTIEI

Originea revoluției franceze trebuie înțeleasă în contextul general al dezvoltării capitalismului, al ascensiunii burgheziei, al slăbirii puterii reale a monarhiei și al schimbării raporturilor sociale din societatea franceză.

La acest fond general s-au adăugat o seamă de cauze specifice. Structura sistemului financiar francez din veacul al XVIII-lea a intrat într-o profundă criză. Numirea scoțianului John Law în funcția de intendent general al finanțelor a adus un prim cataclism bugetului statului. Cu ajutorul Băncii Regale, el a creat Compania Mississippi, la 1716, oferind bilete bancare, fără acoperire monetară. Când Compania a dat faliment, Law a părăsit țara, creditorii rămânând înșelați. Soluția de salvare a găsit-o un succesor al acestuia, Machault d'Arnouville care a impus la 1749 un impozit unic pe venit, *le vingtieme*, plătit de toate categoriile sociale. Doi ani mai târziu, primele două stări au fost scutite de acest impozit care a devenit și mai greu de achitat de către starea a III-a.

Repartiția proastă a finanțelor, costisitoarele conflicte militare și risipirea bugetului după revenirea Curții la Versailles au făcut imperios necesar reformarea finanțelor. Primul dintre marii intendenți ai lui Ludovic al XVI-lea, Malesherbes Turgot a liberalizat comerțul și economia, a împărțit mai echitabil funcțiile plătite din buget și a impus impozite pe proprietățile funciare. Acest fapt i-a atras disgrațierea în 1776 și înlocuirea sa cu Jacques Necker. Favorizat de obținerea unui credit larg din mediile bancare elvețiene, el a agravat datoria publică franceză. În momentul publicării „*Dării de seamă către rege*” la 1781, în care erau trecute cheltuielile Curții, a fost schimbat cu Charles Alexandre Calone. Politica sa, bazată pe împrumuturi și pe introducerea unui impozit unic pe venit pentru toată lumea i-a atras, ca și lui Turgot, disgrațierea. În acest context, lui Lomenie Brienne nu i-a mai rămas decât soluția incomodă a convocării Adunării Stărilor Generale, în primăvara anului 1789, pentru a găsi soluții pentru rezolvarea problemelor financiare ale Franței.

Aii premergători revoluției s-au caracterizat și printr-o criză socială majoră. Defavorizați de recoltele proaste ale ailor 1787-1788, în prima jumătate a anului 1789, țăranimea din Normandia sau Franche Comte s-a revoltat. Evenimentul cunoscut ca „Marea Spaimă” s-a manifestat prin revolte ale populației rurale, incendieri și pierderea încrederii populației în clasele nobiliare. Mai mult, criza politică declanșată de modul dezastruos de conducerea regatului, care a dizolvat Parlamentele, a completat tabloul. În Bretagne sau Dauphine s-au înființat adunări neautorizate care nu au mai ascultat de deciziile luate de Curte și rege.

În același timp, ideile filozofilor francezi ai secolului al XVIII-lea (Voltaire, Diderot, Rousseau), impactul revoluției americane, ideile politice engleze ale lui John Locke sau ale iluminiștilor americani au contribuit la prăbușirea regalității franceze și au desăvârșit criza Vechiului Regim.

2. REVOLUȚIA LIBERALĂ (1789-1792)

Sfertul de veac care separă Vechiul Regim de Restaurație nu are egal în istoria Franței. În această perioadă, Franța a schimbat mai multe regimuri și a suferit profunde transformări. Dar toate acestea s-au identificat cu un mare eveniment: Revoluția.

Revoluția franceză a fost împărțită în patru momente succesive: revoluția liberală, teroarea iacobină, Directoratul și epoca napoleoniană. Primă etapă, revoluția liberală a avut un caracter moderat, burghez și democratic. Ea s-a declanșat în momentul în care revoltele nobilimii provinciale, a Stărilor Generale reunite la Versailles și a țăranimii a coincis cu revolta parizienilor care la 14 iulie 1789 au asediat fortăreața Bastilia și au capturat arsenalul. Parizienii înarmați au format Garda Națională în frunte cu mareșalul La Fayette și au condamnat Vechiul Regim. Lipsit de sprijinul armatei a cărei ofițeri s-au revoltat, Ludovic al XVI-lea a vizitat, la 17 iulie, Parisul. Din considerente strategice, regele, îmbrăcat în cocarda tricoloră, a pactizat cu parizienii promițând reforme.

Între timp, Stările Generale, convocate la Versailles încă din mai 1789 s-au revoltat, reprezentanții Stării a III-a s-au declarat Adunare Generală iar la 17 și 20 iunie s-au erijat în Adunare Națională Constituantă. După aceste evenimente, regalitatea a pierdut două trăsături din puterea absolută – puterea nu mai venea de la Dumnezeu ci de la națiune – și dreptul de a face legea – aceasta, de acum încolo, depindea de un text constituțional. Marea Spaimă (Frică) luase amploare în iulie astfel că Adunarea Națională a votat „decretele din 4 august” prin care au fost abolite privilegiile feudale. Societatea celor trei stări a fost desființată.

Următorul gest al Adunării a fost votarea la 26 august 1789 a *Declarația drepturilor omului și cetățeanului* inspirată din textele similare din Anglia anului 1689 și *Declarația de independență americană*. Textul Declarației din 26 august pronunța câteva fraze esențiale cu ecou universal: oamenii sunt „liberi și egali în drepturi” (art.1), „principiul oricărei suveranități rezidă de la națiune” (art.2), „legea era expresia voinței generale” (art.10), proprietatea este un drept inviolabil și sacru” (art.17) etc.

În octombrie 1789 parizienii s-au deplasat la Versailles, l-au capturat pe rege și l-au forțat să se mute la Tuilleries, consfințind victoria Parisului asupra Curții. Anul 1789 a fost anul pulverizării vieții politice într-o paletă de orientări și expresii politice concretizată în cluburile revoluției. Astfel, la dreapta vieții politice exista un bloc unitar al nobilimii regaliste condus de abatele Maury. La stânga însă existau mai multe organizații politice între care s-au remarcat „Societatea de la 1789”, condusă de moderați ca La Fayette, abatele Sieyès sau marchizul Condorcet, adepți ai monarhiei constituționale de tip englez. „Societatea cordelierilor” înființată de inginerul Dufournay cuprindea elemente mai radicale ca Jacques George Danton, Jean Paul Marat sau Jacques Hebert. „Clubul deputaților bretoni” condus de frații Lameth, Barnave sau Maximilian Robespierre va deveni celebru după numele abației în care își țineau ședințele: Sf. Iacob.

Anii 1790-1791 au fost ai marilor reforme întreprinse de Adunarea Națională Constituantă. Încă din decembrie 1789 a fost reformat și organizat administrativ statul francez. Astfel, Franța era împărțită în 83 de departamente subdivizate în districte (arondismente), cantoane și comune. Totodată, a fost legiferată și o reformă electorală prin care locuitorii, deveniți cetățeni ai Franței, au fost împărțiți în activi și pasivi electorali. Activii – 61% - votau diferit în

funcție de venituri. În noiembrie 1789, episcopul d'Auton, Ch. M. Talleyrand-Perigord a trădat clerul și a propus secularizarea domeniilor bisericii. Prin *Constituția civilă a clerului* din 1790, fără acordul Papei sau regelui, preoții au devenit funcționari ai statului, organizarea de secole a bisericii franceze fiind zguduită din temelii. Au fost desființate taxele feudale și impus un impozit unic. În martie 1791 s-a creat un sistem metric unic pentru întreaga țară. Prin desființarea vămilor interne s-au pus bazele creării pieței naționale franceze. Au fost introduse bancnotele (asignate) de 1000 livre cu o dobândă de 5%. Și justiția a fost reformată prin desființarea vechilor tribunale și înființarea unor tribunale penale în fiecare departament și care judecau în baza unui Cod penal unic. Caracterul reformelor era însă unul moderat și nu mulțumea pe toată lumea cum o dovedește „legea Le Chapelier” din iunie 1791 prin care li se interzicea muncitorilor organizarea în asociații și dreptul la grevă, ceea ce a dus la apariția coaliției de protestatari din stânga eșichierului politic. În schimb, a fost introdus un cult al patriei, principalele sărbători fiind legate de evenimentele revoluției: 14 iulie, 4 august etc.

Ruptura dintre rege și francezi se va adânci în iunie 1791 când familia regală a încercat să fugă din Franța în exil dar a fost capturată la Varennes, arestată și readusă la Paris. În septembrie 1791, Ludovic a fost nevoit să semneze *Constituția franceză*. Conform textului, Franța devenea monarhie constituțională. Guvernul era monarhic, puterea executivă fiind încredințată regelui, care o putea exercita cu ajutorul miniștrilor. Puterea legislativă era încredințată unei Adunări Naționale, unicamerale, compusă din reprezentanți aleși. Constituția prevedea toată legislația și reformele luate între 1789 și 1791. Titlul suveranului era de rege al francezilor iar autoritatea superioară era ce a legii. Ordinele regelui nu putea fi executate dacă nu erau semnate de un ministru de resort. Inclusiv prerogativele de politică externă aparțineau Adunării legislative.

În primii ani ai revoluției, Franța a păstrat pace cu statele europene însă în august 1791, Austria și Prusia au lansat „Declarația de la Pillnitz” prin care Franța era amenințată cu intervenția armată. Doar abilitatea lui Talleyrand, devenit diplomat, a păstrat Anglia într-o neutralitate binevoitoare în acești ani.

În septembrie 1791 a fost aleasă Adunare Națională, primul legislativ francez divizat în două tabere: girondinii sau Mlaștina, la dreapta dețineau majoritatea și iacobinii sau Muntele, radicali de stânga. Sub presiunea externă, iacobinii sprijiniți de muncitorii parizieni – sanculotes – au asediat Palatul Tuilleries, în august 1792 și au închis familia regală în închisoarea Temple. Sub presiunea insurecției populare, Adunarea Națională a votat la 21 septembrie 1792 abolirea monarhiei și proclamarea Republicii. Data de 22 septembrie a devenit prima zi a anului I al Libertății.

3. GUVERNUL REVOLUȚIONAR ȘI TEROAREA IACOBINĂ

Simbolul Terorii este ghilotina și aceasta este imaginea pe care cei mai mulți o au în minte când se gândesc la Revoluția franceză. Epurări sângeroase, cetățeni înspăimântați, dictatură și suprimarea libertăților: toate asociate cu

Teroarea. Cu toate acestea, Teroare rămâne un episod controversat și sumbru în istoria revoluției.

Astfel, încă din primele zile ale Republicii au fost organizate noi alegeri pentru Convenția Națională în care intrau 200 de girondini, 100 de iacobini și o majoritate formată din neutrii, asociați cu numele de Mlaștina sau Câmpia. Conflictul dintre girondinii majoritari și iacobinii minoritari, dar susținuți de sanculoți, s-a declanșat în urma masacrelor din septembrie când peste 1.100 de prizonieri din închisorile Parisului între care mulți preoți și nobili au fost masacrați. Procesul regelui care a dus la condamnarea și executarea sa la 21 ianuarie 1793 a complicat tabloul însă războiul declanșat de coaliția antirevoluționară a radicalizat conflictul din Convenție. Problemele Republicii au devenit din ce în ce mai mari. Pe lângă pericolul extern și gravele probleme economice, locuitorii provinciei Vandeea s-au răsculat. În acest context, la 10 martie 1793 a fost înființat Tribunalul revoluționar pentru judecarea contrarevoluționarilor ajutat de agenții naționali ca Joseph Fouché în provincie. Tribunalul dicta legile Convenției unde iacobinii și-au impus voința susținuți de Clubul iacobin și de sanculoți.

La 2 iunie 1793, Gărzile Naționale au înconjurat Convenția și au arestat liderii girondini. Pe 26 iunie a fost închisă Bursa, o zi mai târziu a fost decretată pedeapsa cu moartea. În septembrie au fost închise Băncile, după ce în prealabil fuseseră desființate Societățile pe acțiuni. Tot acum au fost impuse prețurile maxime iar în noiembrie a fost confiscat aurul plătit în asigurate. În iunie 1793 a fost introdus un nou text constituțional, *Constituția Anului I* foarte egalitaristă, cu idei etatiste, totalitare, de uniformizare prin care supravegherea cetățenilor de către stat era totală. Organismul central al regimului, Comitetul Mântuirii Publice, impunea teroarea la ordinea zilei, prin legea suspectilor și ghilotinarea. Dirijat de triumviratul Maximilien Robespierre, Saint Just și Georges Couthon, Comitetul a anihilat atât adversarii girondini cât și vechii aliați din Clubul cordelierilor. Rând pe rând, personalitățile marcante ale revoluției au dispărut ghilotinați sau asasinați: Jacques Hebert, J.G. Danton, Camille Desmoulins, Jean Paul Marat. Teroarea economică și politică a atins cote nebănuite. După introducerea calendarului revoluționar conform căruia Noua eră revoluționară începea cu 22 septembrie a anului I, s-a declanșat procesul decreștinării. În ura Comitetului pentru catolicism au fost distruse sau închise bisericile. Catedrala Notre Dame a devenit Templul Rațiunii după ce în mai 1794 a fost decretată existența lui Dumnezeu sub numele de Ființa supremă. Preoții au fost constrânși să renunțe sau să se căsătorească. În mai 1794, Teroarea a atins apogeul. 38% dintre nobilii și 26% din clericii uciși în timpul Terorii au fost ghilotinați în ultimele săptămâni.

În tot acest timp, Franța a purtat un dur război cu coaliția revoluționară austro-prusacă la care au aderat Anglia, Olanda, Spania, Sardinia. În august 1792 prusacii au invadat Franța dar au fost opriți într-un entuziasm revoluționar neegalat la Valmy (20 septembrie) și înfrânți la Jemmapes (6 noiembrie). La începutul anului 1793 armata franceză a trecut Rinul în nord, și a invadat Savoia în sud, deținând inițiativa. În martie însă, armatele austriece au recucerit Belgia iar Spania a invadat Roussillonul. Dacă în vara aceluiași an situația

militară s-a stabilizat, iar în 1794 balanța victoriei a înclinat din nou în favoarea armatelor franceze. La 26 iunie, francezii au obținut victoria de la Fleurus și au reocupat Belgia. Însă conflictul a fost întrerupt de lovitura din 9 thermidor (27 iulie) 1794.

În momentul în care Teroarea atingea apogeul, Robespierre s-a retras din viața politică, izolându-se. Când, la 8 thermidor a revenit cu un discurs confuz și încălțit, a provocat dezordine între comitete, sanculoți și Clubul iacobin, sătui de Teroare, ceea ce a dus la căderea Triumviratului și a apropiaților acestuia, toți fiind lichidați prin ghilotinare la 9 thermidor.

Rezumat

Istoricii au împărțit Revoluția franceză în două etape distincte: revoluția liberală și dictatura iacobină. Prima etapă s-a caracterizat prin liberalism, constituționalism, modernizare politică și socială, libertăți democratice, toate cuprinse în documentele revoluției: Declarația drepturilor omului și cetățeanului și Constituția de la 1791. Etapa a consacrat trecerea de la absolutismul monarhic la monarhia constituțională. A doua etapă a reprezentat în esență, o deviere de la principiile democratice, spre o tiranie, marcată de excese și teroare. Perioada iacobină a distrus monarhia și a schimbat definitiv realitățile politice din Franța.

Bibliografie:

- Almaș, Dumitru, *Căderea Bastiliei. Revoluția burgheză din Franța (1789-1794)*, București, 1959;
- Bacsko, Branislav, *Crimele revoluției franceze*, București, 2007;
- Carpentier, Jean, Lebrunn, Francois, *Istoria Europei*, București, 2006;
- Idem, *Istoria Franței*, Iași, 2002;
- Furet, François, *Omul romantic*, Iași, 2000;
- Idem, *Reflecții asupra revoluției franceze*, București, 1992;
- Idem, *Revoluția în dezbateri*, Iași, 2000;
- Hobsbawn, Eric, *Era capitalului (1848-1875)*, Chișinău, 2002;
- Iorga, Nicolae, *Figuri reprezentative din istoria universală*, București, 2001;
- Ralea, Mihai, *Cele două Franțe*, București, 1962;
- Sieburg, Friedrich, *Robespierre*, București, f.a.;
- Tilly, Charles, *Revoluțiile europene 1492-1992*, Iași, 2002;
- De Tocqueville, Alexis, *Vechiul regim și revoluția*, Galați, 2002;
- Townson, Duncan, *Franța în revoluție*, București, 2000;

- Zweig, Stefan, *Orele astrale ale omenirii. (Miniaturi istorice)*, București, 1978;

Unitatea de învățare X

FRANȚA ÎN VREMEA LUI NAPOLEON BONAPARTE

Cuprinsul unității:

1. Reacția thermidoriană și Directoratul
2. Franța în vremea consulatului
3. Imperiul Napoleonian

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru adevărat eveniment în surse istorice date
4. Să elaboreze schema noului regim politic din Franța după lichidarea Iacobinilor
5. Să descopere cauzele care au determinat preluarea puterii de către Napoleon Bonaparte
6. Să analizeze acțiunile lui Napoleon, raportându-le la cuceririle revoluției franceze
7. Să prezinte măsurile politice interne și externe din perioada imperiului napoleonian
8. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. REACȚIA THERMIDORIANĂ ȘI DIRECTORATUL

Thermidorienii formau un grup amestecat din elemente iacobine, regicizi, deputați ai Câmpiei sau adversari ai iacobinilor. Ceea ce îi ținea împreună erau avantajele și bunurile dobândite în Revoluție. Ei au păstrat Tribunalul revoluționar până în 1795 pentru a lichida ultimele resturi iacobine a căror Club a fost închis. Deși Constituția Anului I a fost suspendată și legile terorii înlăturate, situația economică nu s-a îmbunătățit. Insurecțiunile populare din

germinal (1 aprilie) și prarial (20 mai) 1795 provocate de foamete au fost reprimare dur. Prarial a marcat sfârșitul sanculoților ca putere politică și militară.

În 1795 noua Convenția a votat *Constituția Anului III*. Conform textului constituțional, puterea executivă o deținea un Directorat format din 5 persoane alese de legislativ, pentru o perioadă de 5 ani, dar câte unul, desemnat prin tragere la sorți, trebuia schimbat în fiecare an. Puterea legislativă, bicamerală, era formată din *Consiliul celor 500* cu rolul de a iniția legile și *Corpul bătrânilor* (peste 40 de ani) cu 250 de membri, avea un rol ponderator. Câte două treimi din acești membri erau aleși anual, ceilalți fiind nevoiți să se retragă.

Defectele Constituției, slăbiciunile Directoratului și revoltele monarhiștilor constituționali au dus la revolta din 13 vendemiare când 25.000 de parizieni înarmați au asediat Convenția. Liderul Convenției, abatele Sieyes l-a numit pe tânărul general Bonaparte să reprime revolta. După cea mai sângeroasă mișcare populară, Bonaparte a readus liniștea la Paris, care nu va mai fi periclitată până în 1830. Alegerile din 1797 au adus în Convenție 330 de monarhiști care au intrat în poziții cheie ale statului. Amenințarea monarhistă condusă de Carnot și Barthelemy i-a prilejuit lui Bonaparte, lovitura din fructidor (3-4 septembrie) 1797 prin care 54 de deputați regaliști au arestați și deportați în Guyana. Însă dificultățile anilor 1798-1799 l-au făcut pe Bonaparte să dea lovitura din 18 brumar (9 noiembrie) 1799 și să preia puterea.

În plan extern, după 9 thermidor situația s-a liniștit. Prusia, nemulțumită de împărțirea Poloniei a ieșit din coaliție în 1795 prin Pacea de la Basel. Au urmat Olanda și Spania în același an. În 1796 Anglia negocia cu Franța un tratat de pace ceea ce a permis armatelor franceze să se reorganizeze. Dacă armatele din nord a generalilor Jourdan și Moreau nu au avut succese spectaculoase, tânărul general Bonaparte și-a început excepționala carieră. Trecând Alpii în 1796, a obținut în nordul Italiei o serie de victorii de senzație la Lodi, Acole, Rivoli, Veneția. Austriecii înfrânți au cerut pace când Bonaparte se afla la Loeben (150 de km. sud de Viena). Pacea de la Campo Formio aducea Franței liniștea și Țările de Jos austriece și crea Republica Cisalpină, independentă de Viena și clientelară Parisului. Însă ambele tabere vedeau pacea ca pe un compromis, un armistițiu menit să se pregătească de un nou conflict.

Bonaparte care a renunțat să atace direct Anglia a pornit o campanie spectaculoasă în 1798 debarcând la Alexandria, în Egipt. În Bătălia piramidelor a zdrobit cavaleria mamelucă și a ocupat Cairo. Însă englezii au scufundat flota franceză la Abukir, blocându-l pe Bonaparte. Deși francezii au invadat Siria, au rămas izolați, ceea ce l-a făcut pe general să ia o decizie îndrăzneată și controversată deopotrivă. Acesta a părăsit Egiptul, a trecut de flota engleză, și, cu ajutorul fratelui său Lucien și a viitorilor săi miniștri, Talleyrand și Fouché a dat lovitura de stat din 18 brumar 1799.

2. FRANȚA ÎN VREMEA CONSULATULUI

„Soldat al Revoluției”, „uzurpator” și „fondator al unei noi dinastii”, Napoleon Bonaparte a traversat Europa ca învingător și învins dar pe care a zguduit-o din temelii facilitând instalarea la putere a noii burghezii, conducătoare secolului care începea. El a ajuns în fruntea Franței prin lovitură din 18 brumar (9 noiembrie) 1799, răsturnând Directoratul și instaurând un nou regim, cel al Consulatului. Lovitura din 18 brumar a marcat un moment de cotitură în istoria revoluției franceze și crucial pentru destinul Europei. Succesul loviturii s-a datorat sprijinului pe care cercurile burgheziei și ale noilor proprietari funciari susținuți de armată, l-au acordat generalului Bonaparte.

Pentru a-și pune în practică planurile de politică externă, Bonaparte a reorganizat statul căruia i-a dat o nouă constituție, o bună administrație și un sistem financiar modern. *Constituția Anului VIII* instaura principiul lui Sieyes: „autoritatea vine de sus și încrederea de jos”. Ea instaura Consulatul în care puterea aparținea Primului Consul, în persoana lui Bonaparte. El avea inițiativa legilor. Discuta bugetul, diplomația, războiul și numea persoane în aproape toate funcțiile. Ceilalți consuli, Emmanuel Sieyes și Roger Ducos (înlocuiți ulterior de Cambacérès și Lebrun), numiți de Primul Consul aveau funcții onorifice. Puterea legislativă era împărțită de mai multe adunări: Senatul (60 de membrii), Consiliul de Stat (40 de membrii), Tribunatul (100 de membrii) și Legislatura (300 de membrii). Aceste adunări se anulau reciproc iar sistemul electoral bazat pe Listele Comunală, Departamentală și Națională servea la stabilirea funcțiilor notabilităților în care Primul Consul opera alegerile după propria voință.

Puterea lui Napoleon Bonaparte era consolidată de administrația centralizată în care Ministerul de Interne – în cea mai mare parte condus de Joseph Fouché – avea un rol central. În teritoriu, prefecții datorau loialitate Primului Consul care i-a numit, asigurau ordinea și informau Consulul asupra tuturor evenimentelor din departamente. În vremea Consulatului a fost instaurat un riguros sistem de taxe și impozite. A fost creată Banca Națională a Franței, au fost retrase asignatele și introdus francul, care a rămas stabil în întreg secolul XIX. Bonaparte a reconciliat statul francez cu catolicismul prin concordatul din 1801 cu Papa Pius al VII-lea. Era recunoscut cultul catolic, drept religia majorității, biserica trecând sub autoritatea statului. De asemenea, a renunțat la calendarul revoluționar în 1806. Și sistemul juridic a fost reformat în spiritul dorit de Bonaparte. Codul civil din 1804 afirma sfârșitul privilegiilor, deplina recunoaștere a proprietăților, autoritatea șefului familiei, libertatea muncii în favoarea patronatului. Codurile criminal și penal au completat legislația franceză, mărinind autoritarismul regimului. Sistemul educațional a fost reorganizat prin introducerea unei discipline militare. Sunt create noi licee și o Universitate imperială care controla programele școlare și supraveghea profesorii.

În politica externă, Consulatul a moștenit o situație precară. Armatele austriece erau pe Rin iar flota engleză izola Franța. În acest context, Napoleon a trecut Alpii la 1800 și i-a zdrobit pe austrieci la Marengo (14 iunie) și Hohenlinden (decembrie 1800). Pacea de la Lunéville (9 februarie 1801) i-a readus Franței Belgia și malul stâng al Rinului. Totodată a impus Austriei să

recunoască independența republicilor Batavă, Helvetă, Cisaplină și Ligurică. Păstrând relații bune cu Rusia, impunând Neapolelui o pace umiltoare, Napoleon a forțat Anglia să încheie Pacea de la Amiens (27 martie 1802), un statu-quo care restabilea după 10 ani pacea în Europa. Numit prin plebiscit Consul pe viață în 1802, prestigiul său era la apogeu. Însă, în căutarea unei legitimări la conducerea Franței, Napoleon s-a proclamat împărat ereditar al francezilor la 18 mai 1804. Sub garanția populară a unui alt plebiscit și cu asistența religioasă a Papei Pius al VII-lea, Napoleon s-a încoronat la 2 decembrie 1804, în tradiția lui Carol cel Mare.

3. IMPERIUL NAPOLEONIAN

Politica internă franceză în vremea Imperiului a continuat-o pe cea a Consulatului. Napoleon și-a întărit puterea. Legislatura a devenit după 1802 o adunare decorativă iar Tribunalul a fost desființat în 1808; senatorii, a căror număr a crescut la 120 erau numiți de împărat după 1804. Principiul ereditar pe care a încercat să-l impună în statele cucerite în favoarea familiei sale a fost satisfăcut prin căsătoria sa cu Maria Luiza de Habsburg în 1810 care i-a dăruit un moștenitor, cunoscut cu numele de Napoleon al II-lea, împăratul Romei. Restrângerea libertăților de exprimare și acțiune a devenit un element definitoriu al guvernării autocratice a lui Napoleon. Prin cenzură și propaganda la care pictorii și scriitorii Curții și-au adus aportul s-a creat un cult al personalității, culminând cu sărbătorirea zilei de naștere, 16 august, celebrată în calendarul catolic ca ziua Sfântului Napoleon.

Împăratul s-a bazat pe două atuuri: armata și geniul său. Armata, extrem de numeroasă, era loială, prin cointeresare sau prin fidelitatea față de generalul victorios. Geniul său, de altfel contestat, se baza pe simțul extraordinar al terenului și pe capacitatea de a presimți logica adversarului. Cu un dinamism imperios, Napoleon s-a angajat într-o politică externă fără precedent în istoria Franței. Drept răspuns la blocada navală engleză, Napoleon a ocupat Hanovra. Anglia a coalizat Austria, Rusia și Suedia împotriva Franței. La 21 octombrie 1805, flota engleză a obținut victoria de la Trafalgar înlăturând spectrul invaziei franceze în insulă. Dar Napoleon a obținut victoriile de la Ulm (octombrie 1805) și Austerlitz (2 decembrie 1805) – cea mai vestită victorie a sa – dominând prin pacea de la Pressburg (26 decembrie 1805) soarta continentului. Defecțiunea politicii Prusiei care s-a aliat cu Rusia i-a prilejuit lui Napoleon o fulgerătoare campanie culminând cu victoriile de la Jena și Auerstadt (octombrie 1806) și ocuparea Berlinului. La 21 noiembrie 1806 Napoleon a instituit *Blocada Continentală* împotriva Angliei, prin care țările europene erau constrânse să sisteze relațiile cu Anglia și coloniile acesteia. Războiul cu Prusia și Rusia a continuat și în 1807 cu bătăliile de la Eylau (februarie) și Friedland (iulie) când rușii au fost nevoiți să ceară pace. Prin Tratatul de la Tilsit (iulie 1807) Napoleon și țarul Alexandru I își împărțeau continentul. Rusia era scoasă din Polonia dar primea dreptul de a ocupa Finlanda. Tratatul cu Prusia, semnat

tot la Tilsit ceda Franței influența în lumea germană, Sfântul Imperiu era desființat și scotea Prusia din rândul marilor puteri.

Eșecul lui Talleyrand de a-l convinge pe împărat să încheie pace și cu Anglia a însemnat un moment de cotitură în istoria imperiului. Trecerea Portugaliei de partea Angliei i-a permis lui Napoleon să invadeze Peninsula Iberică, în 1808. Deși armatele spaniole au fost învinse ușor, populația civilă s-a revoltat împotriva armatelor de ocupație declanșând un sângeros război de guerilă. Conflictul avea să dureze până la căderea lui Napoleon și l-a obligat să țină în Spania importante unități militare. În septembrie 1808, Napoleon s-a întâlnit cu Alexandru I la Erfurt, obținând prelungirea alianței franco-ruse. Alianța i-a permis să atace din nou Austria pe care a învins-o la Wagram (6-7 iulie 1809). Pacea de la Schonbrunn (octombrie 1809) a impus Austriei sacrificii teritoriale în Adriatică și Polonia dar a consemnat ultimul succes al împăratului francez. La maximul apogeu, Imperiul francez reprezenta propriu-zis Franța cu granițele ei naturale impuse pe Rin, Alpi și Pirinei și o serie de teritorii anexate, conduse de la Paris în Piemont, Parma, Toscana, Statele Papale, Iliria și din 1810 Olanda. Acestea au fost reorganizate administrativ după modelul francez și au primit legislația și instituțiile franceze. Alte state tampon, conduse de rude din familia Bonaparte sau a unor generali ai săi, formau un coridor ce proteja frontierele franceze; între ele Elveția, Spania, Neapole, Confederația Rinului și Marele Ducat al Varșoviei, și până în 1810 Olanda.

Pe parcursul anilor 1810-1812 raporturile franco-ruse s-au deteriorat datorită nerespectării de către țară a Blocadei Continentale. Pentru a îngrunghia Anglia, Napoleon a considerat că trebuie să lovească decisiv în Rusia. Astfel, în 1812, aliat cu Austria și Prusia, împăratul a invadat Rusia. După Bătălia de la Borodino (septembrie 1812), Napoleon a intrat în Moscova, neapărată de armatele rusești. Profitând de indecizia lui Napoleon dar mai ales de venirea iernii, țarul aflat la Sankt Petersburg a refuzat să negocieze cu francezii. În condiții vitrege armata franceză s-a retras în noiembrie suferind atât de frig cât și de atacurile armatei rusești, cum a fost Bătălia de la traversarea Berezinei. Dezastrul din Rusia nu a pus capăt imperiului napoleonic. Împăratul a reușit să strângă o nouă armată cu care a dat în „Bătălia Națiunilor”, de la Leipzig, în octombrie 1813. Coaliția europeană a obținut victoria și a invadat Franța în decembrie 1813, intrând în martie în Paris. Napoleon a fost obligat să abdice și să se retragă în insula Elba. Însă epopeea napoleonică nu s-a încheiat aici.

Test de verificare:

1. Prezentăți situația financiară a Franței înainte de Revoluție.
2. Care au fost cauzele revoluției franceze?
3. Prezentăți documentele revoluției și însemnătatea lor.
4. Ce a reprezentat teroarea iacobină?

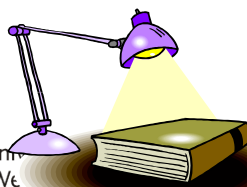
5. Cum era împărțită puterea în vremea Directoratului?
6. Care au fost marile reforme luate de Bonaparte în perioada Consulatului?
7. Descrieți campaniile napoleoniene.

Rezumat

Revoluția franceză și-a consumat în anii 1794-1799 ultimele etape, continuând procesul de modernizare. Dar pericolul extern a forțat Franța să ducă un război lung, fără perspectivă. În acest context, a strălucit steaua generalului Napoleon Bonaparte, care prin lovitura de stat din 18 brumar, a instaurat un nou regim politic. Napoleon a reprezentat pentru Franța atât un despot legislator luminat cât și un dictator militar. Epopeea sa militară a adus Franței gloria efemeră, dar a produs în spațiul european profunde mutații, fără posibilitatea întoarcerii reale la Vechiul Regim. Sfârșitul lui Napoleon a însemnat sfârșitul nu doar a Revoluției ci și a puterii militare a Franței dar a marcat prin ideile revoluție întregul continent.

Bibliografie:

- Baczko, Branislaw, *Crimele revoluției franceze*, București, 2007;
- Carpentier, Jean, Lebrunn, Francois, *Istoria Europei*, București, 2006;
- Idem, *Istoria Franței*, Iași, 2002;
- Ceașescu, Gheorghe, *Nașterea și configurarea Europei*, București, 2004;
- coord. Duțu, Alexandru, *Sud-Estul European în vremea Revoluției Franceze. Stări de spirit, reacții, confluente*, București, 1994;
- Geyl, Pieter, *Napoleon, pro și contra*, București, 1968;
- Madaule, Jacques, *Istoria Franței*, vol. I-III, București, 1973;
- Masson, Frédéric, *Napoleon și iubirea*, București,
- Ralea, Mihai, *Cele două Franțe*, București, 1962;
- Stiles, Andrina, *Napoleon, Franța și Europa*, București, 2001;
- Tarlé, E. V., *Napoleon*, București, 1964;

Unitatea de învățare XI

CONGRESUL DE LA VIENA ȘI SFÂNTA ALIANȚĂ

Cuprinsul unității:

1. **Congresul de la Viena**
2. **Sfânta Alianță**

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru adevărat eveniment în surse istorice date
4. Să menționeze și să motiveze principiile și ideile care au stat la baza hotărârilor Congresului de la Viena
5. Să precizeze obiectivul Sfintei Alianțe
6. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. CONGRESUL DE LA VIENA

Imperiul napoleonian a răsturnat ordinea europeană așa cum a fost ea instituită de secole. Căderea lui Napoleon a pus Europa în fața unei situații paradoxale. Pe de o parte, vechii monarhi urmăreau să restaureze ordinea

anterioară revoluției franceze iar pe de altă parte ideile revoluției înseminate în Europa de Imperiu a dat naștere unor noi realități.

Pe 9 martie 1814, la Chaumont, armatele celor patru mari puteri europene – Anglia, Austria, Prusia și Rusia – semnav un tratat prin care se angajau să nu facă pace separată cu Franța. Pentru prima dată o alianță militară și politică semnată în timp de război era pusă să delibereze problemele păcii și să se păstreze în vreme de pace. Lua naștere conceptul de „concern european” ca un consens general al tuturor marilor puteri europene. Supranumit și aeropag al păcii, cele patru mari puteri considerate cu interese și putere de decizie nelimitate se angajau să rezolve problemele de politică general europeană peste puterea de decizie a celorlalte state.

La 30 mai 1814, era semnat Tratatul de pace de la Paris care statua granițele Franței la nivelul anului 1792, se stabilea problema despăgubirilor de război și a restituirii capodoperelor artistice jefuite de francezi din teritoriile ocupate. Soția lui Napoleon, Maria Luiza primea pentru fiul ei Parma, Piacența și Guastalla în schimbul renunțării la tronul Franței. Ultimul articol prevedea ca problemele păcii europene să fie discutate în cadrul unui congres ce urma să se desfășoare în capitala Imperiului Austriac.

Desfășurat între noiembrie 1814 și iunie 1815 „cea mai mare chermезă internațională” cum a fost numit, Congresul de la Viena a reasezat harta politică a Europei în funcție de interesele celor patru mari puteri. Deși principiul legitimității a fost statuat de Congres ca bază a discuțiilor, el a fost aplicat exclusiv în interesul Franței. Ideea că acel Congres a restaurat conducătorii legitimi trebuie înlăturat pentru că principiul a fost ignorat în vestul Germaniei, în Polonia, Saxonia, Norvegia, Țările de Jos austriece sau nordul Italiei.

La propunerea ministrului de externe francez, Ch. M. Talleyrand-Perigord s-a creat un Comitet al conducătorilor format din opt state: Austria, Anglia, Franța, Portugalia, Prusia, Rusia, Spania și Suedia. Deși la Congres au participat 216 delegații și peste 500 de diplomați, marile probleme ale Europei au fost rezolvate de reprezentanții a cinci state: Klement W. Metternich din partea țării gazdă, Stewart R. Castlereagh al Angliei, C.V. Nesselrode din partea Rusiei, francezul Talleyrand și von Hardenberg al Prusiei, dar practic disputa s-a dat între primii trei.

Actul final al Congresului semnat la 9 iunie 1815 împărțea problemele în două categorii: trasarea granițelor între statele europene și pactul federativ al Germaniei. Astfel, Polonia dispărea de pe hartă rămânând liber doar orașul Cracovia cu o constituție proprie dar sub protectoratul austro-pruso-rus. Saxonia pierdea o serie de teritorii în favoarea Prusiei dar își păstra independența. Prusia mai obținea Renania și Westfalia însă ceda Hanovra în favoarea Casei regale engleze care renunța la titlul de prinț elector al Sfântului Imperiu în favoarea celui de rege de Hanovra. Anglia reușea totodată să își mărească Imperiul colonial cu Malta, Capul Bunei Speranțe, Antilele franceze și porturile franceze din India. Rusia obținea Marele Ducat al Varșoviei și i se recunoștea încorporarea Finlandei și a Basarabiei. Austria reîntra în stăpânirea nordului Italiei cu Lombardia și Veneția, la care se adăugau Istria și Dalmația. De asemenea, domina restul peninsulei prin Maria Luiza care poseda Parma, Piacența și Guastalla, și prin

arhiducele de Habsburg care primea Toscana. Pe tronul Neapolelui era restabilit Ferdinand I ca rege al Celor două Sicilii. Acest fapt i-a prilejuit lui Metternich să afirme că „problemele italiene nu există”. Suedia, care renunța la Finlanda primea Norvegia ce aparținuse regatului danez. Datorită disputelor dintre Spania și Portugalia asupra Olivenței, prima a refuzat să semneze tratatul iar delegatul său, Pedro G. Labrador a părăsit Congresul. Pe tronul Franței era confirmat suveranul legitim în persoana lui Ludovic al XVIII-lea trebuind să plătească o despăgubire de război de 700 milioane de franci și 800 de milioane pentru întreținerea trupelor de ocupație.

Pe teritoriul vechiului Imperiu romano-german a luat naștere Confederația germană. Formată din 38 (ulterior 39) de state, avea scopul „de a păstra securitatea internă și externă a statelor sale” și trebuia să împiedice o eventuală unificare a Germaniei. Avea un Bundestag comun la Frankfurt care era în fapt o adunare permanentă a reprezentanților trimiși de guvernele statelor Confederației însă acesta era prezidat de Austria. Prusia era exclusă iar unele state ca Baden, Hessa, Mecklenburg sau orașele libere Hamburg și Bremen nu au recunoscut hotărârile Congresului vienez. A fost restabilită Confederația elvetică, mărită cu trei cantoane (Valais, Geneva și Neuchatel) și se hotăra neutralitatea sa în orice conflict european. De asemenea, a fost creat și statul Provinciile Unite ale Țărilor de Jos, puse sub autoritatea regelui Olandei din dinastia de Orania-Nassau.

Actul final al Congresului de la Viena a fost completat de câteva documente anexă care stabileau: a. desființarea comerțului cu sclavi; b. reglementarea unui comitet al navigației pe fluviile Europei și c. reglementarea statutului juridic al agenților diplomatici. De asemenea, la propunerea lui Castlereagh toate problemele politice ale Europei trebuiau discutate de „Concernul european” în sistemul unor congrese și conferințe.

Congresul de la Viena a restabilit pacea în Europa pentru mai bine de 40 de ani însă a realizat o operă imperfectă. Două probleme cheie nu au fost aduse în discuție și nu au primit rezolvare: problema colonială, supusă voinței Angliei și Chestiunea Orientală, supusă voinței Rusiei.

În momentul în care se negocia textul final al tratatului de la Viena, Napoleon a părăsit Insula Elba și a revenit în Franța. Părăsit de armată Ludovic al XVIII-lea a fugit în Belgia și începea „domnia de 100 de zile” ultimul episod al epopei napoleoniene. Dar coaliția de la Chaumont a intervenit și, la 18 iunie 1815, l-a învins definitiv la Waterloo. Prizonier al armatei engleze, Napoleon a fost exilat în Insula Sfânta Elena unde a murit la 5 mai 1821.

2. SFÂNTA ALIANȚĂ

Pentru a contracara ambițiile de politică externă a Rusiei, considerată cea mai mare putere militară terestră a continentului, și la intrigile lui Talleyrand, diplomația engleză a semnat un tratat secret cu Franța și Austria împotriva Imperiului țărilor. În timpul „Domniei de 100 de zile”, Napoleon, care a descoperit textul tratatului, l-a înaintat țarului Alexandru I. Scopul acestui

gest era de a rupe alianța marilor puteri însă Alexandru nu a dat curs intențiilor lui Napoleon și a preferat să elimine definitiv un rival considerat mai periculos decât alianța antirusă.

La 26 septembrie 1815, Alexandru a făcut cunoscut un document de politică externă, cunoscut sub numele de Sfânta Alianță. Cu un caracter mistic „ca urmare a binecuvântărilor pe care Pronia Cerească a găsit cu cale să se pogoare” și „pe baza adevărilor sublime pe care le învățăm de la Sfânta religie a Mântuitorului nostru”, Rusia ortodoxă, Prusia luterană și Austria catolică au încheiat tratatul Sfintei Alianțe. Adevărat pact al suveranilor, alianța instaura un sistem de securitate colectivă a monarhiilor împotriva mișcărilor revoluționare și naționale din Europa. Ideile de drept internațional din text nu erau noi. Sintetic ele erau: principiul echilibrului între marile puteri cu interese nelimitate, principiul legitimității ce implica respectarea frontierelor precizate de Congresul vienez, principiul restaurației suveranilor răsturnați de revoluții și principiul acțiunii colective dacă primele trei principii ar fi amenințate. Inițial Anglia a refuzat să adere la Sfânta Alianță, considerând textul „un monument de misticism și prostie”. Însă în următorii 10 ani Sfânta Alianță, transformată într-o Cvadruplă Alianță, după aderarea formală a Angliei, s-a transformat în centrul atenției diplomației internaționale.

Primul Congres al Sfintei Alianțe a avut loc la Aix-la-Chapelle în 1818. Cu acest prilej, la cererea țarului, Franța a fost primită în rândul marilor puteri. Pe agenda Congresului s-au aflat: problema detenției lui Napoleon, retragerea trupelor de ocupație din Franța, legislația internațională a evreilor, combaterea pirateriei din Mediterana sau conflictul danezo-suedez privind datoria norvegiană. A fost singurul congres care nu a întrunit concepțele politice ale Sfintei Alianțe ci a dezbătut probleme generale de securitate în Europa.

În 1820 a izbucnit în Spania o revoluție liberală care s-a extins repede în Portugalia, Neapole și Piemont, amenințând echilibrul vienez. Considerând că evenimentele nu erau întâmplătoare, Alexandru a convocat Congresul de la Troppau în același an. Hotărârea luată a fost trimiterea unei armate comune a marilor puteri pentru reprimarea mișcărilor revoluționare. Puterile s-au reîntâlnit la Laibach, în 1821, când s-a hotărât ca Austria să contribuie la înăbușirea revoluției din lumea italiană însă problema spaniolă nu a găsit rezolvare. Cum în 1821 a izbucnit și mișcarea de eliberare a grecilor de sub Imperiul Otoman, zonă în care sensibilitatea Rusiei, dar și a Angliei erau mari, contradicțiile dintre puteri s-au adâncit. Sfânta Alianță s-a reunit într-un congres la Verona în 1822 și s-a hotărât intervenția Franței în Peninsula Iberică. Însă problema spaniolă s-a complicat prin izbucnirea revoluțiilor antispaniolate din America Latină. Interesele marilor puteri erau atât de divergente încât au paralizat alianța. Alexandru a acceptat să condamne revolta grecilor deși inițial ar fi dorit să o susțină. Franța a reprimat revoluția spaniolă dar Anglia, din interese proprii, s-a opus, ajutând discret pe spanioli. Poziția Angliei care a refuzat să acorde sprijinul logistic pentru intervenția din America de Sud, conflictul de interese anglo-francez în Spania, dar și antagonismul

anglo-austro-rus în Balcani au dinamitat Sfânta Alianță care nu a reușit să genereze un sistem politic internațional viabil.

Finalul Sfintei Alianțe a reprezentat-o revoluțiile din 1830. Izbucnită la Paris, în iulie 1830, revoluția s-a extins repede. După model francez, în Belgia s-a declanșat o mișcare națională pentru obținerea independenței de sub olandezi. Contradicțiile anglo-franceze au favorizat cauza Belgiei căreia i s-a recunoscut independența prin Conferința de la Londra, sub dinastia de Saxa-Coburg. Revoluția s-a extins și în Confederația germană, în Brunswick, Saxonia și Hessa. Mai mult, în Polonia s-a declanșat o revoluție care a paralizat acțiunea Rusiei. Aceasta a intervenit eficient în Polonia dar nu a mai fost capabilă să lovească mișcările revoluționare din lumea germană și Belgia.

După 1830, Sfânta Alianță a rămas doar nominală iar declanșarea Războiului Crimeii a desființat-o definitiv.

Test de verificare:

1. Cum a apărut Sfânta Alianță și ce a reprezentat ea?
2. Prezentați Congresele Sfintei Alianțe.

Rezumat

Congresul de la Viena “cea mai mare chermезă internațională din istorie”, cum a fost numit, a încercat restaurarea vechilor realități politice, dinaintea epopeii napoleoniene. Dar principiile care au stat la baza negocierilor dintre marile puteri au arcat un nou început în raporturile internaționale. Practic, Congresul a deschis o nouă etapă în relațiile internaționale.

Profund de neînțelegerile dintre marile puteri, state considerate cu interese nelimitate, Rusia a propus un proiect politic ambiguu, prin care să protejeze dinastiile europene de valul revoluționar. Pact al suveranilor, Sfânta Alianță nu a generat un sistem politic internațional, și s-a prăbușit după două decenii.

Bibliografie:

- Ciachir, Nicolae, *Istoria relațiilor internaționale de la pacea westfalică (1648) până în contemporaneitate (1947)*, București, 1998;
- Hermet, Guy, *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*, Iași, 2005;
- Hobsbawn, Eric, *Era revoluției (1789-1848)*, Chișinău, 2002;
- Orieux, Jean, *Talleyrand. Sfînxul neînțeleș*, București, 1974;
- Stiles, Andrina, *Unificarea Germaniei 1815-1890*, București, 1998;
- Idem, *Unificarea Italiei 1815-1870*, București, 1998;
- Tarlé, E. V., *Napoleon*, București, 1964;
- Idem, *Talleyrand*, București, 1960;
- Taylor, A. J. P., *Monarhia habsburgică 1809-1918*, București, 1998;
- Vergatti, Radu Ștefan, *Sfînta Alianță: un model istorico-juridic pentru o Uniune Europeană*, București, 2004;
- Zollner, Erich, *Istoria Austriei*, vol. I-II, București, 1997;

USU

Unitatea de învățare XII

ANGLIA ȘI FRANȚA ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Cuprinsul unității:

1. Anglia
2. Franța

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru adevărat eveniment în surse istorice date
4. Să descrie situația internă și externă a celor două puteri în prima jumătate a secolului al XIX-lea
5. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. ANGLIA

Europa Restaurației nu era în întregime o Europă absolutistă. Marea Britanie, deși nu era o democrație perfectă, era mult înaintea continentului cu un regim parlamentar, partide politice și suverani care respectau libertățile democratice.

Boala longevivului George al III-lea, dezinteresul regentului față de treburile politice și lungul conflict cu Imperiul francez au creat în Anglia, devenită Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei la 1800, o serie de dificultăți. Între 1811 și 1820 când prințul de Wales a asigurat Regența, Anglia a avut de făcut față unor grave contradicții. Foarfecele prețurilor, imposibilitatea exportării produselor industriale, mișcările luddiților (de la numele lui Ned Ludd) și ecourile republicane au creat o gravă criză economică, socială și

politică. Tulburările din estul Angliei, incidentul de la Spa Fields din 1816 și masacrul de la Manchester din 1819 au obligat cabinetele să reformeze societatea engleză prin măsuri dure. În contrapartidă, lordul Sidmouth a dat un pachet de legi numite „legile călușului”, prin care erau suprimate libertatea cuvântului, a întrunirilor și presei, creștea puterea judecătorilor de pace, în contradicție cu documentele revoluției engleze. Urcarea pe tron a prințului de Wales sub numele de George al IV-lea (1820-1830) a pus Anglia în fața unui scandal matrimonial dar i-a permis accelerarea reformării legislației engleze în sens democratic. În viața politică a continuat să domine partidul torry, devenit Conservator, prin personalități tinere ca Robert Peel și George Canning, care au urmărit promovarea intereselor capitalului industrial și comercial britanic în lume. În timpul guvernării lor a fost creat primul Serviciu polițienesc modern (1829), a fost dat un nou Cod Penal, dar și lucrătorii urbani au reușit să se organizeze în primele Sindicate care să le apere interesele. Și partidul whig, devenit Liberal, condus de Charles Grey s-a reorganizat, fiind promotorul reformelor din deceniul IV.

Urmașul la tron, William al IV-lea (1830-1837) a fost nevoit să facă față ultimelor manifestări sociale violente. În noiembrie 1830 a avut loc o revoltă a muncitorilor nemulțumiți de salarii. Deși s-a încheiat fără vărsare de sânge, represiunea aspră s-a soldat cu peste 450 de deportați în Australia. De numele lui William se leagă guvernările liberale și victoria burgheziei industriale care a reușit votarea unei noi legi electorale la 1832. Conform legii, circumscripțiile electorale erau reîmpărțite după criteriul demografic. Astfel, prin dispariția „târgurilor putrede” și distribuirea mandatelor marilor orașe industriale, burghezia devenind forța dominantă în Camera Comunelor. După reforma electorală, vreme de un deceniu, conducerea executivului au avut-o liberalii lui Charles Grey până în 1834 și apoi a lordului Melbourne până în 1841. O altă realizare a epocii a fost trecerea de la mercantilism la liberalismul economic. Prin „Liga împotriva legii cerealelor”, industriașii din Manchester au reușit să convingă guvernarea să înlăture taxele vamale și măsurile protecționismului, politică legată de numele ministrului William Hutchinson. Anglia și-a deschis comerțul către lume și a fost campioana liberschimbismului în întregul secol XIX. Legislația liberală a fost completată de Legile Muncii prin care limitată munca pentru copii și femei sau se reglementa durata zilei de muncă (1833). În 1834 era votată Legea săracilor care îi pune sub protecția legilor statului și în 1835 era dată Legea corporațiilor municipale. Acestea ca și Legea de abolire a sclavajului în coloniile britanice dovedeau o societate matură care a depășit dificultățile anului 1815

În domeniul politici externe, diplomația engleză a avut rezerve în a sprijini Sfânta Alianță, opunându-se principiului intervenției împotriva revoluțiilor din statele europene. După ce a încheiat conflictul cu Statele Unite ale Americii la 1812, s-a implicat în Imperiul Otoman pentru a contracara interesele Rusiei în zonă. În 1838, a reușit să semneze cu Poarta otomană un avantajos tratat economic. A susținut independența Greciei și a Belgiei, obținând acordul concernului european pentru acest lucru. În 1839-1842 a dus „războiul opiumului” cu China căreia i-a impus un tratat umilitor. În 1840 a acordat statutul de

dominion Canadei prin care aceasta primea dreptul de autoguvernare, sistem care va cuprinde ulterior și alte colonii.

În 1837, când nepoata lui William a ajuns pe tron sub numele de regina Victoria, Anglia era pregătită să devină „atelierul lumii” și marea putere mondială care va domina veacul al XIX-lea, perioada cunoscută în istoria Angliei ca și epoca victoriană.

Test de verificare:

1. Care au fost dificultățile Angliei după războaiele napoleoniene?
2. Cum a reușit Anglia să se modernizeze în prima jumătate a secolului al XIX-lea?

2. FRANȚA

Regimul instaurat în Franța după 1814 a reprezentat un experiment constituțional împărțit între Restaurație (1814-18130) și Monarhia din iulie. Care a consfințit cuceririle liberale din 1789. Documentul care a marcat epoca a fost *Charta constituțională* acordată la 4 iunie 1814 de regele Ludovic al XVIII-lea. Cu o serie de limite față de textul fundamental de la 1791, *Charta* respingea suveranitatea poporului într-o Franță în care autoritatea rezida de la suveran. Puterea executivă era împărțită de rege și de miniștrii numiți de acesta. Legislativul, împărțit între Camera Pairilor și Camera Deputaților discuta legile care erau inițiate de suveran. Doar membrii Camerei Deputaților erau aleși de electorat dar în baza unui vot cenșitar care micșora numărul alegătorilor la doar 90.000. Limitele *Chartei* se refereau și la afirmarea libertății religioase, catolicismul fiind doar declarat religie de stat. Cu toate acestea textul constituțional recunoștea cuceririle politice și sociale ale Revoluției: egalitatea în fața legii, libertatea individuală, dreptul la proprietate, accesul tuturor la funcții.

Domnia lui Ludovic al XVIII-lea (1814-1824) a debutat cu un moment sângeros. Între octombrie 1815 și septembrie 1816, în baza unei legi excepționale cunoscută sub numele de „Camera de negăsit” au fost uciși zeci de bonapartiști din timpul „Domniei de 100 de zile” și închiși sau deportați alte câteva mii, ultima crimă a mitraliorului din Lyon, Joseph Fouché. Primul șef al guvernului Franței, ducele de Richelieu a desființat „Camera de negăsit” dar nu a reușit să câștige alegerile din 1818 favorizând instalarea guvernului Decazes. În acest timp viața politică franceză s-a împărțit între partida ultraregaliștilor lui Bonald și Maistre, partizani ai monarhiei absolutiste și gruparea de opoziție constituită din elemente liberale ale burgheziei, adepți ai ideilor revoluției de la 1789, în jurul lui Benjamin Constant sau radicalii lui Auguste Thierry și Adolphe Thiers. După o scurtă guvernare în 1820, ultraregaliștii îl impun pe contele de Villèle la șefia Consiliului de Miniștrii. O primă victorie a lor a fost

introducerea votului dublu care făcea ca o pătrime din electorat, plătitori ai unui impozit mai mare să aibă drept la două voturi, favorizând tabăra regalistă.

Succesorul lui Ludovic, Carol al X-lea (1824-1830), un intransigent, a cărui măsuri au întărit autoritatea regaliștilor, a lovit în partida liberală prin legile presei, a sacrilegiului și a dreptului la moștenire. Opoziția a avut succes doar prin activitatea în cadrul legal, destul de limitat, al presei și al activității parlamentare.

În 1828, cabinetul ultraregalist al lui Jules de Polignac a început lupta împotriva opoziției. La 25 iulie 1830, patru ordonanțe extraordinare au suprimat libertatea presei, a fost dizolvată Camera Deputaților, a fost modificată legea electorală și au fost anunțate noi alegeri. Opoziția din jurul lui Thiers și a ziarului „Le National”, societățile secrete dar mai ales păturile sărace pariziene, au declanșat la 27 iulie, o nouă revoluție. Dirijați de burghezie și de La Fayette, cu acordul ducelui de Orleans, insurgenții au înfrânt armata, au cucerit palatele regale și l-au obligat pe Carol să plece în exil. La 29 iulie revoluția era încheiată iar la 9 august era proclamat rege Ludovic Filip I, ultimul monarh al francezilor. El a revizuit *Charta*, abolind cenzura, dând inițiativa legilor Camerelor și coborând censul electoral și vârsta electoratului. Catolicismul nu mai era religie de stat, introducându-se formula Concordatului napoleonian. Revoluția din iulie a marcat victoria suveranității naționale și a burgheziei liberale.

Domnia lui Ludovic Filip I (1830-1848) nu a fost scutită de tulburările din vremea Restaurației. Guvernul lui Casimir Perier și succesorii săi s-au confruntat cu revoltele țesătorilor lionezi (1831), a republicanilor din Paris (1834) sau tentativa de lovitură de stat a lui Ludovic Bonaparte la 1836. Legislația epocii concretizată în Legea Guizot asupra instrucțiunii publice (1833), Legea Thiers asupra lucrărilor de utilitate publică (1833) sau Legea Căilor Ferate din 1842 au tins să dezvolte economic Franța dar și să întărească puterea regelui, tendință manifestată mai ales după 1840. Deceniul al IV-lea a reactualizat legenda napoleoniană, guvernarea Guizot din anii 1840-1848 fiind una conservatoare, ceea ce a adâncit conflictul cu opoziția. Criza economică din 1846, nemulțumirile sociale și radicalizarea opoziției va duce la izbucnirea celei de a treia revoluții care va înlătura definitiv monarhia, ca formă de stat în Franța.

În plan extern, Franța a reușit la 1818 să scape de armatele de ocupație, să intre în alianța marilor puteri și să fie primită în „concernul european”. În 1822 a participat la reprimarea revoluției spaniole cu o armată de 100.000 de militari conduși de ducele de Angoulême. Pentru a atrage atenția de la gravele probleme interne, la 1829, cabinetul Polignac și Carol al X-lea au invadat Algeria, soldată cu ocuparea Algerului la 1830 și punerea primilor pași în fondarea noului Imperiu colonial. Politica externă de pace, poziția lui Ludovic Filip I care nu era dispus să joace rolul de campion al revoluțiilor de la 1830 și înțelegerile cu Anglia au fost considerate umilitoare pentru onoarea națională și au contribuit la căderea monarhiei din iulie.

Test de verificare:

1. În baza cărui document a fost legitimată Restaurația și ce fel de regim implementa el?
2. Prezentați politica Franței în vremea Resataurației.

Rezumat

Anglia a continuat în prima jumătate a secolului al XIX-lea modernizarea politică și instituțională, marcând decisiv trecerea la monarhia constituțională. Pe de altă parte, dezvoltarea economică fără precedent, generată de revoluția industrială, a transformat Marea Britanie în principala forță politică mondială și în „atelier al lumii”.

Paralel, Franța, revenită la monarhia constituțională, a înregistrat ultimele etape ale conflictului dintre dinastia Bourbon și forțele politice noi, care militau pentru modernizarea după modelul englez. Revoluția din iulie și cea de la 1848 au încheiat definitiv istoria monarhiei franceze, modernizând statul, în sens republican.

Bibliografie:

- Carpentier, Jean, Lebrunn, Francois, *Istoria Europei*, București, 2006;
- Idem, *Istoria Franței*, Iași, 2002;
- Charles-Edwards, T., Richardson, *They saw it happen. An Anthology of Eyewitness's Accounts of Events in British History 1689-1897*, Oxford, 1965;
- Clot, Hugh, *Istoria Londrei*, București, 2000;
- Démier, Francis, *La France du XIX siècle, 1814-1914*, Paris, 2000;
- Furet, François, *Omul romantic*, Iași, 2000;
- Maurais, André, *Istoria Angliei*, București, 1996;
- Mureșan, Camil, Vianu, Alexandru, Păiușan, R., *Downing Street 10*; Cluj-Napoca, 1984;
- Ralea, Mihai, *Cele două Franțe*, București, 1962;
- de Waresquiel, Emmanuel, Yvert Benoît, *Histoire de la Restauration, 1814-1830. Naissance de la France moderne*, Paris, 2002;

Unitatea de învățare XIII

LUMEA GERMANĂ ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Cuprinsul învățării:

1. Imperiul Austriac
2. Confederația germană și Prusia

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru adevărat eveniment în surse istorice date
4. Să analizeze politica Austriei în timpul lui Metternich
5. Să evedențieze factorii care au determinat consolidarea Prusiei
6. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. IMPERIUL AUSTRIAC

Revoluția franceză a determinat pe Habsburgi să revizuiască opera reformatoare iosefinistă pentru a nu adânci contradicțiile sociale stârnite de ideile revoluționare. Leopold al II-lea (1790-1792) și Francisc al II-lea (1792-1806, proclamat Francisc I al Austriei în 1806) au introdus o severă cenzură și au apelat la armată și biserică pentru a împiedica răspândirea ideilor revoluționare.

Politica internă a Imperiului Austriac a rămas cea anterioară anului 1789 guvernarea țării bazându-se pe dinastie, biserica catolică, armată și birocrație. Împăratul Francisc I (1806-1835) a abolit vechiul Consiliu aulic de stat și a înființat Conferința Miniștrilor pe care îl prezida, și un parlament nerepresentativ pe care nu l-a convocat niciodată. Urmașul său, Ferdinand I (1835-1848), epileptic și senil s-a bazat pe arhiducii Francisc Carol și Johann de Austria în conducerea treburilor imperiale. Ei au creat un curent național proaustriac prin fabricarea unor simboluri ale Austriei care să o diferențieze clar de restul lumii germane. Însă epoca este mai bine ilustrată de cancelarul Klement Wenzel von Metternich, un conservator incurabil care considera naționalismul și liberalismul ca fiind factorii destructivi ai ordinii tradiționale.

Sistemul impus de Metternich s-a bazat pe Departamentul Poliției și mai ales pe Poliția secretă, o rețea de spioni, cenzori și informatori neoficiali care trebuia să creeze o ideologie de stat și să țină Austria departe de realitățile Europei.

Din punct de vedere economic Imperiul Austriac a demarat greu în secolul al XIX-lea. După o mare inflație care a necesitat un împrumut extern și masive emisiuni de monedă-hârtie, Austria a avut dificultăți și în vremea războaielor napoleoniene. Dacă Blocada Continentală a scăpat Austria de concurența Angliei, eliminarea ei a dus la un nou recul a produselor manufacturate austriece. Cu toate acestea, Imperiul Austriac a înregistrat creșteri economice semnificative în deceniile următoare, mai ales în industriile mătăsurilor, produselor de lux, a ceramicii, a instrumentelor muzicale, a berii. Și în agricultură, prin introducerea unor tehnici moderne s-a înregistrat o creștere medie anuală lentă dar constantă până la criza economică din 1846. O serie de domenii ca cele ale lui Felix von Schwarzenberg sau von Lichtenstein au devenit ferme capitaliste. Austria a fost un promotor al construcțiilor căilor ferate, Viena fiind legată de Graz, Salzburg, Veneția, Triest, Praga printr-o rețea de peste 1600 km.

Sistemul Meternich s-a bazat pe o armată numeroasă care depășea capacitatea financiară a statului austriac. Sentimentul de insecuritate și problemele naționalităților l-au obligat pe cancelar să acorde 40% din bugetul statului „pădurii de baionete” punându-l în opoziție cu Kolovrat.

Mișcările național-revoluționare din Imperiu nu au întârziat să apară. Mișcările din universitățile germane din 1817, ale carbonarilor italieni conduși de Societatea Tânăra Italie” la 1820, frământările țărănești din Transilvania din 1837-1838 sau revolta cehilor din Praga de la 1844 sunt doar câteva exemple. Naționalismul maghiar a reprezentat o dificultate majoră pentru Metternich, lideri ca Istvan Szechenyi sau Lajos Kossuth cerând autonomie pentru unguri și introducerea limbii maghiare în administrația de stat. În 1846 a avut loc revolta nobilimii poloneze din Galiția. Reprimarea ei s-a soldat cu anexarea Cracoviei la Imperiul Austriac.

În politica externă, Imperiul Austriac a căutat să mențină tratatele semnate la Viena. Cancelarul Metternich a dominat întrunirile diplomatice europene și în numele Sfintei Alianțe a intervenit pentru reprimarea revoluției italiene de la 1820 și a celei germane de la 1830. Prin Convenția de la Munichgraetz de la 1833 a reabilitat concertul european iar ca adversară a naționalismului a neutralizat Prusia în tentativa ei de a unifica statele germane.

2. CONFEDERAȚIA GERMANĂ ȘI PRUSIA

Conglomeratul politic al Sfântului Imperiu german a dispărut la începutul secolului al XIX-lea. Contradicțiile interne, revoltele țărănești, mișcările democratice, ideologia revoluționară propovăduită de spirite ca Goethe, Fichte, Kant, Hegel au măcinat fundațiile unui imperiu anacronic. Însă victoriile franceze de la Austerlitz și Jena-Auerstadt au desființat bătrânul edificiu politic înlocuit cu Marele ducat Berg și din 1806 cu Confederația Rinului. Introducerea reformelor liberale au dus la mutații sociale și la mobilitatea populației drept

condiție pentru dezvoltarea economică în sens capitalist de mai târziu. Pe de altă parte, măsurile arbitrare introduse de francezi au dat naștere unui sentiment de respingere a dominației franceze ca un concept revoluționar și romantic. Asistăm la nașterea sentimentului național, de la naționalismul cultural al lui Herder la cel politic care va fi motorul evoluției istorice ulterioare.

După căderea lui Napoleon și prin hotărârile Congresului de la Viena a fost creată Confederația Germană alcătuită din 34 de monarhii (ulterior 35) și patru orașe libere (Hamburg, Lubeck, Bremen, Frankfurt). Măsura nu însemna realizarea unității germane ci crearea unei organizații conservatoare cu scopul păstrării integrității și securității statelor membre. Conduasă de o Dietă (Bundestag) comună la Frankfurt, prezidată din 1816 de Austria, Confederația nu avea un conducător comun, o legislație și un executiv comune, nici măcar cetățenie comună iar, pe deasupra, un singur vot negativ în Dietă anula decizia comună a acesteia.

Proliferarea societăților secrete dar și a celor studențești oficiale au dus la tulburări ca cele de la Wartburg din 1817, cu un pronunțat caracter naționalist. Prin Decretele de la Karsbad de la 1819, forțele conservatoare conduse de Austria au limitat cadrul legal de manifestare a liberalismului și a naționalismului. La 1830 în Brunswick, Saxonia, Hessa, Bavaria, Baden și Wurttemberg au izbucnit revoluții liberale. Deși reprimare de forțele austriece în Brunswick și Saxonia au fost introduse Constituții liberale iar în Bavaria sau Baden, partidele de opoziție au câștigat locuri în Parlamente. După festivalul de la Hambach de la 1832, regii Bavariei au întărit controlul politicii interne radicalizând naționaliștii. În 1833 o revoltă armată a studenților a eșuat în încercarea de a lua cu asalt Dieta germană. Anii '40 ai secolului XIX au înregistrat oscilații în lupta politică. Mișcările naționaliste au găsit expresie prin înființarea „Gazetei germane” (Die Deutsche Zeitung) sau prin întrunirea de la Hippenheim din 1847. Anul următor avea să arunce în luptă cele două forțe antagonice de pe continent.

Dezastrele Prusiei din 1806 au impus un proces de regenerare condus de baronii Karl von Stein și Karl von Hardenberg. Cei doi au demarat un proces reformativ în administrația statului, au întărit statalitatea iar sistemul de recrutare și instruire a armatei a fost radical modificat. Pe de altă parte, crearea școlilor naționale germane, sub egida Universității din Berlin, conduse de Wilhelm von Humboldt a dus la afirmarea unei ideologii specifice avântului național în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Regii Prusiei, Friederich Wilhelm al III-lea (1796-1840) și Friederich Wilhelm al IV-lea (1840-1861) au reușit să se înconjoare de colaboratori inspirați care au readus Prusia între marile puteri europene. În urma Congresului de la Viena, statul prusac a devenit egal ca teritoriu și populație cu Imperiul Austriac iar din punct de vedere economic, în Renania și Westphalia s-au pus bazele industrializării. Prin legea tarifului din 1818 au fost abolite diferențele dintre oraș și sat, transformând Prusia într-o unitate economică fără bariere vamale interne.

În 1818, doi funcționari Motz și Maasen, au inițiat ideea de a realiza unitatea vamală a lumii germane sub conducerea Prusiei. După semnarea convențiilor vamale cu Hessa-Darmstadt (1828) și Bavaria-Wurttemberg (1833),

la inițiativa economistului Friederich List, pe 1 ianuarie 1834 a fost creată Uniunea Vamală Germană (Zollverein). Cuprinzând 18 state și peste 23 de milioane de locuitori, Uniunea desființa barierele vamale interne și demara procesul unificării monetare și a sistemului metric, în lumea germană. De asemenea, prin eliminarea Austriei de pe piața germană, thalerul prusac obținea supremația în spațiul german și aducea Prusia în postura de contracandidată serioasă la unificarea politică a Germaniei. În 1835, în Prusia au început construcția de căi ferate, doi ani mai târziu Leipzigul fiind legat de Dresda. Fabrici precum Borsig din Berlin au devenit celebre pentru parcul de locomotive. Răscoala de la 1844 a țesătorilor din Silezia, după modelul luddiților englezi, deși a fost reprimată violent, arată că mașinismul a atins cote importante în Prusia. În agricultură s-au impus junkerii prin adaptarea acestora la cerințele economiei capitaliste.

Apariția societății „Tânără Germanie” condusă de Heinrich Heine a dus la nașterea unei ideologii care idealiza monarhia prusacă. În acest context s-a născut ideea unificării „Germaniei Mici” care să fie dominată de Berlin și să elimine Austria. Însă procesul unificării mai avea de trecut un obstacol: cel al anului 1848.

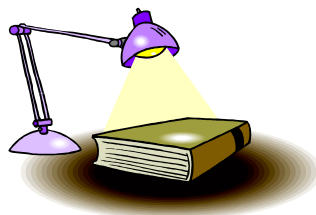
Test de verificare:

1. Prezentați politica Austriei în epoca lui Metternich.
2. Cum era concepută Confederația germană?
3. Care au fost primii pași ai Prusiei spre dezideratul realizării unității germane?

Rezumat

Prăbușirea Franței napoleoniene a permis Austriei lui Metternich să domine partea centrală a continentului european. Printr-o strategie politică ingenioasă, casa de Habsburg a dominat politic atât Confederația germană cât și lumea italiană. Dar neoabsolutismul austriac a fost lovit puternic de valurile revoluționare de la 1820, 1830 și 1848, transformând treptat Imperiul într-un stat marcat de un porices disolutiv. În schimb, prusia, a înregistrat o dezvoltare constantă în prima jumătate a secolului XIX, ajungând să doine economic Confederația germană. Rivalitatea dintre ele au întârziat însă procesele de unificare națională, fapt evident la 1848.

Bibliografie:

- Beranger, Jean, *Istoria Austriei*, București, 1999;
- Bouquet, Jean Jacques, *Istoria Elveției*, București, 2001;
- Buffet, Cyril, *Istoria Berlinului*, București, 2002;
- Charle, Christophe, *Intelectualii în Europa secolului al XIX-lea. Eșeu de istorie comparată*, Iași, 2001;
- Droz, Jacques, *Istoria Germaniei*, București, 2000;
- Fulbrook, Mary, *O scurtă istorie a Germaniei*, Iași, 2002;
- Hermet, Guy, *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*, Iași, 2005;
- Johnston, William M., *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848-1938*, Iași, 2000;
- Lendvai, Paul, *Ungurii. Timp de un mileniu învingători în înfrângeri*, București, 2001;
- Pelling, Nick, *Imperiul Habsburgică (1815-1918)*, București, 2002;
- Taylor, A. J. P., *Monarhia habsburgică 1809-1918*, București, 1998;
- Thiesse, Anne Marie, *Crearea identităților naționale în Europa, secolele XVIII-XX*, Iași, 2000;
- Zollner, Erich, *Istoria Austriei*, vol. I-II, București, 1997;

Unitatea de învățare XIV

DEZVOLTAREA RUSIEI ÎN SECOLUL AL XIX-LEA. DE LA ALEXANDRU I LA ALEXANDRU AL II-LEA.

Cuprinsul unității:

1. Rusia în vremea lui Alexandru I (1801-1825) și Nicolae I (1825-1855)
2. Politica externă a Rusiei până la 1856
3. Rusia în vremea lui Alexandru al II-lea (1855-1881)

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru adevărat eveniment în surse istorice date
4. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. RUSIA ÎN VREMEA LUI ALEXANDRU I (1801-1825) ȘI NICOLAE I (1825-1855)

La începutul secolului al XIX-lea, Rusia deținea un teritoriu vast de peste 17 milioane km² acoperind Europa orientală, nordul și Asiei până la Marea Ohotsk și strâmtoarea Bering, cu peste 35 milioane de locuitori (un sfert din populația Europei), fiind cea mai mare putere militară terestră a continentului. Cu toate acestea, în Rusia au interacționat o serie de factori care au împiedicat progresul general al societății. Caracterul inflexibil al monarhiei, clasa de mijloc extrem de firavă și structura socială au descurajat progresul. Apoi, presiunea demografică, infrastructura precară, solul sărac și clima vitregă au mărit discrepanțele. De asemenea, mentalitatea populației, cu peste 80% rurală, și influența spirituală a Bisericii ortodoxe au contribuit decisiv la înapoierea generală din Rusia.

Urcarea pe tron a nepotului Ecaterinei, Alexandru I (1801-1825) a trezit speranțe în rândul rușilor ca acesta va continua politica bunicii sale. Alexandru I și-a început domnia în cel mai liberal mod. El a abrogat măsurile arbitrare introduse de Pavel, asasinat de un complot nobiliar, a eliberat deținuții politici și a permis revenirea în țară a exilaților. Asigurându-și colaborarea unui spirit luminat, Mihail Speranski, țarul a deschis seria unor reforme liberale. A creat Consiliul de Stat, un instrument de consiliere și a înființat ministere noi cu atribuții clare: Marină, Interne, finanțe, comerț, învățământ. A sprijinit învățământul prin înființarea de noi școli superioare la Varșovia, Kazan, Harkov. Reformele au culminat cu proiectul constituțional al lui Speranski care introducea principiul modern al separării puterilor în stat.

Anul 1812 a născut în Rusia o nouă atitudine față de propria lor identitate imperială și națională. Și țarul Alexandru a fost marcat profund de acest eveniment, devenind spre finalul vieții un reacționar, care a anulat toate măsurile liberale inițiate în prima parte a domniei. Apropiindu-se de generalul Alexandr Arakceev, a creat controversatele Colonii Militare. Acest experiment reprezenta o încercare de a coloniza soldații împreună cu familiile lor în localități nou construite la frontiera de vest, unde aceștia deveneau deopotrivă militari și țărani, direct interesați în apărarea propriilor așezări, respectiv a Rusiei. Revoltele militarilor care s-au opus acestui proiect au fost aspru sancționate. Învățământul a fost pus sub autoritatea Sfântului Sinod, universitatea din Kazan a fost închisă iar Societatea Biblică se ocupa cu cenzura, toate conduse de prințul Alexandr Golițîn, supranumit „ministrul beznei”.

Moartea neașteptată a lui Alexandru I în noiembrie 1825, fără urmași, a provocat o criză dinastică în Rusia. În condițiile în care succesorul legitim, ducele Constantin renunțase la dreptul de succesiune, fratele mai mic Nicolae a fost adus pe tron. Cu acest prilej, ofițerii Nikita Muraviev și Piotr Pestel, au încercat să ridice la luptă regimentele din Petersburg, în ziua depunerii jurământului fașă de țar, la 14 decembrie 1825. Sub presiunea regimentelor masate în Piața Senatului, Nicolae trebuia să accepte un „Manifest către poporul rus”, prin care îi erau limitate prerogativele. Țarul a primit repede sprijinul Senatului și a regimentelor de artilerie care au suprimat ușor revolta iar răsculații au fost condamnați la moarte sau la exil în Siberia. Revolta decembriștilor. Cum a rămas cunoscută a rămas un episod controversat în istoriografie. Lovitură de stat tradițională a aristocrației ruse sau mișcare revoluționară de înlăturare a autocrației, revolta decembriștilor a impus pe tron pe cel mai reacționar țar al veacului, Nicolae I (1825-1855).

Țarul s-a înconjurat de consilieri competenți, neruși ca Pavel Kisely, Carl Nesselrode, generalul Benkendorf sau Kankrin, cu ajutorul cărora a condus în mod reacționar ultraconservator. A creat o Cancelarie imperială formată din cinci secțiuni care se supravegheau reciproc. Prima era cancelaria personală a țarului, cea de a doua supra veghea sistemul juridic, a patra se ocupa cu supravegherea învățământului, a cincia cu controlul administrației locale. Ce mai autoritară era secțiunea a treia, „inchiziția înarmată sau masoneria polițistă”, cum o numea Alexandr Herzen, era poliția politică și le controla pe

celelalte. Sub lozinca, devenită doctrină imperială „ortodoxie, autocrație, naționalitate”, Nicolae I înțelegea să adune întreaga societate în jurul tronului. Orice manifestare de gândire liberală era îngăduită, cenzorii oficiali suprimând orice curent liber, inclusiv presa, literatura și manualele școlare. Au fost oprite societățile secrete, cea mai cunoscută fiind Cercul Petrașevski, arestat în 1848.

Cu toate acestea, ideile progresiste care circulau în epocă nu au putut fi reprimare. Cenzura a scăpat un articol al unui necunoscut Piotr Ceaadaev, „Scrisoare filosofică din Necropolis”. Deși nu ataca ideile oficiale, articolul a deschis o mare dezbatere în societatea rusă asupra căilor de urmat de către aceasta. Au apărut două curente: slavofilii și occidentalii care au reprezentat nașterea inteligenței revoluționare ruse de mai târziu. Frământările sociale ale țăranilor sau a diferitelor naționalități au culminat cu revolta polonezilor din 1830 care a dezvăluit slăbiciunile sistemului, deși a fost reprimată extrem de dur.

2. POLITICA EXTERNĂ A RUSIEI PÂNĂ LA 1856.

Țarul Alexandru I a fost principalul adversar al împăratului Napoleon pe care l-a învins în 1812 și l-a forțat să abdice la 1814. Tot el a fost unul din beneficiarii sistemului de pace impus de Congresul de la Viena. Creator al Sfintei Alianțe, Alexandru s-a aflat în ultimii ani de domnie în fruntea sistemului conservator care a dominat Europa în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Nicolae I i-a continuat politica propunând la 1826 un cod internațional pentru abordarea problemelor europene. Tot el a semnat Protocolul de la Petersburg, cu Anglia, din 1826, angajându-se să obțină autonomia internă a Greciei și a trimis Turciei o notă prin care cerea păstrarea cu strictețe a tratatelor bilaterale ruso-turce. Sfătuită de Austria și Anglia să cedeze, Poarta otomană a semnat Convenția de la Akkerman din octombrie 1826. Convenția îi impunea să respecte privilegiile acordate Principatelor Române și Serbiei, asigurând libertatea comerțului și navigației prin Imperiul Otoman, sporind influența Rusiei în Balcani. Turcia a refuzat mediația concernului european la 1827 când problema greacă devenise acută, și a rupt negocierile diplomatice. Flota europeană a scufundat-o pe cea turco-egipteană la Navarino în septembrie 1827, iar Turcia a declarat război Imperiului rus.

În 1827 Rusia a dus un război și la Asia unde a ocupat hanatele Erevan și Nahicevan, sporindu-și influența în Marea Caspică. În 1828-1829 s-a desfășurat războiul ruso-turc, câștigat de armatele generalilor ruși Diebici și Pașkievici. Rusia a impus Porții Tratatul de la Adrianopole (septembrie 1829), compus din trei documente prin care își sporea influența în Principatele Române și își mărea teritoriul în Caucaz și la granița Iranului. În 1830, prin Convenția de la Londra, Rusia recunoștea independența Greciei sub dinastia germană de Bavaria. Influența rusă în Balcani a crescut considerabil în 1883, când a semnat Tratatul de la Unkiar-Iskelessi, care obliga Poarta să închidă strâmtoarele oricărui vas militar străin, asigurându-i controlul în Marea Neagră. Intrând în

conflict cu Anglia și Franța, Rusia a dat înapoi în 1840-1841 când o serie de tratate au obligat-o să recunoască dreptul flotelor acestor state de a circula liber în Bosfor și Dardanele. În încercarea de a-și lua revanșa țarul Nicolae I a declanșat Războiul Crimeii la 1853, act cu consecințe incalculabile.

Sub pretextul protecției creștinilor ortodocși din Imperiul Otoman, Rusia a făcut presiuni la Istanbul. Sultanul Abdul Medjid, susținut de coaliția anglo-franceză a refuzat iar armata rusă a ocupat Principatele în iunie 1853. Deși prost echipată și incompetent condusă, armata rusă a administrat Turciei o înfrângere la Sinope. Aliații Porții, Anglia și Franța, având și susținerea Austriei au declarat război Rusiei în martie 1854 și au forțat-o să se retragă din Balcani. Conflictul militar s-a concentrat pe fronturile din Transcaucazia și, în principal, Crimeea. Bătălia Sevastopolului din 1854 a fost câștigată de Rusia, dar cu grele pierderi. În 1855 aliații au reluat inițiativa și au reușit cucerirea portului Sevastopol care echivala cu pierderea războiului. În cadrul Congresului de pace de la Paris (martie 1856), Rusia era obligată să retrocedeze sudul Basarabiei, Moldovei, să nu mai dețină flotă militară în Marea Neagră și pe Dunăre, să desființeze arsenalele și să demanteleze fortificațiile din zonă. Congresul a reglementat navigația pe Dunăre, prin constituirea Comisiei Europene a Dunării, cu rost economic dar și politic. Politica externă a Rusiei era deturnată din Europa pentru câteva decenii, războiul schimbând raportul de forțe de pe continent. Moartea lui Nicolae I l-a lăsat pe succesorul său, cu o Rusie umilită dar și înapoiată față de contracandidatele ei continentale.

3. RUSIA ÎN VREMEA LUI ALEXANDRU AL II-LEA (1855-1881)

Testamentul politic al lui Nicolae I cerea fiului său să reformeze societatea rusă și să remedieze dezordinea din rândul armatei. Astfel, Alexandru al II-lea a devenit cel mai mare reformator al Rusiei din secolul al XIX-lea. Prima lege, din februarie 1861, dar aplicată începând din 1863 a fost Ucazul de emancipare a țărilor. Prin acest ordin 47 de milioane de țărbi deveneau țărani liberi. Dreptul de a poseda iobagi a fost abolit iar o mare categorie a țăranimii a fost împrăștiată. Deși a avut și limite reforma a atras inițierea altor măsuri burgheze în toate domeniile. În iunie 1864 a fost dat Decretul de înființare a zemstvelor, consilii locale alese cu răspunderi în domeniul învățământului, sănătății publice, infrastructurii locale etc. În 1870 legea a fost completată prin crearea Consiliilor locale municipale. Aceste consilii au permis intrarea tuturor categoriilor sociale în administrația locală, inclusiv a foștilor iobagi, la care se va naște conștiința politică. În 1864 a fost reformată și justiția. Noile instanțe judecătorești se întemeiau pe principiul egalității cetățeanului în fața legii, creându-se tribunalele cu jurați. Părțile aveau drept la asistență juridică din partea unor avocați iar judecata a devenit publică. Acest fapt a dus la nașterea unei societăți civice conștiente de drepturile ei. Reforma militară încheiată în 1874 reducea durata serviciului militar de la 25 de ani la 6 ani pentru trupele de

uscat și 7 pentru marină. A fost revizuit Codul Militar iar statutul serviciului militar obligatoriu a fost îmbunătățit.

În domeniul finanțelor publice, a fost reglementat modul de alcătuire și de execuție a bugetului statului. Au fost create Bănci de stat care au stabilizat rubla și au crescut încrederea în solvabilitatea Rusiei. Construcția de căi ferate a sporit de 7 ori, cu ajutorul capitalului străin, culminând cu apariția Transsiberianului. Între 1961-1881 mai multe măsuri au reformat învățământul. A crescut numărul școlilor primare, care a trecut de sub autoritatea Bisericii sub cea a ministerului de resort. S-a acordat autonomie universitară, universitățile devenind „microcosmosuri unde libertatea, egalitatea și caracterul cosmopolit al educației a dat naștere unui republicanism spontan și a unui socialism idealist” (H. C. d’Encausse). Prin ușurarea cenzurii, presa s-a dezvoltat rapid ducând la răspândirea ideilor politice în teritoriu. A fost creată o comisie însărcinată cu redactarea unei Constituții, dar deși textul a fost încheiat moartea lui Alexandru a împiedicat parafarea acestuia.

Reformele și libertățile liberale care au derivat din acestea au contribuit la nașterea unui curent politic radical, care, eliberat de controlul sever al poliției politice s-a putut afirma. În 1869 a apărut Societatea secretă „Cercul Ceaikovski” iar la 1877 mișcarea „Pământ și libertate”. Din aceasta s-a desprins societatea „Voința poporului” (Narodnaia Volia), radicală și teroristă. Narodnicismul, curentul generat de această organizație, a devenit cel mai radical și deopotrivă terorist din Rusia, angajându-se într-o serie de atentate în urma cărora însuși țarul avea să-și piardă viața.

După Războiul Crimeii politica externă a Rusiei a suferit o reorientare către spațiul asiatic, pentru moment țarismul fiind îndepărtat din Europa. Diplomația rusă a urmărit să se apropie de Franța pentru a destabiliza coaliția care a învins-o în Crimeea și să iasă din izolare. De asemenea, a rămas neutră în procesul unificării Germaniei, pentru a se revanșa în fața Austriei și apoi a Franței. Încurajat de consilierii săi, Dmitri Miliutin și N. Ignatiev, Alexandru s-a orientat către Asia pentru piețele ei economice și sursele de materii prime. În 1857 și 1864 a pacificat Caucazul, a ocupat Armenia persană și întregul litoral caspic, ca și hanatele Hiva, Hokand și Buhara. În Orientul îndepărtat a negociat cu Japonia un acord comercial prin care a preluat Insula Sahalin, a convins China să-i cedeze teritoriile de la nord de Amur și a primit dreptul de la coreeni să construiască portul Vladivostok. De asemenea a semnat un acord cu americanii, prin care, în schimbul unor avantaje comerciale, a vândut Alaska (pentru 7 milioane dolari).

În politica europeană, diplomația rusă a reușit să semneze cu Germania și Austro-Ungaria, *Liga celor trei împărați*, la 1873, ieșind din izolare. În 1876, Rusia și-a reluat ofensiva externă în Europa. Având acordul Germaniei și Austriei, Rusia s-a implicat în răscoala populațiilor creștine din Balcani împotriva Imperiului Otoman. Conferința de la Constantinopol din ianuarie 1877 nu a pacificat Balcanii, Poarta refuzând să acorde autonomia Bulgariei, Bosniei și Herțegovinei. După semnarea unui acord și cu România, Rusia a invadat Turcia pe două fronturi, în Balcani și în Caucaz. După victoria din război (1877-1878) a impus Porții Tratatul de la San Stefano, prin care modifica

sensibil harta politică a Peninsulei Balcanice. Turcia mai păstra în Europa doar Constantinopolul, Adrianopolul, Salonicul și provinciile Epir, Tesalia, Albania, Bosnia și Herțegovina. Mai mult apărea statul bulgar iar România și Serbia deveneau independente. Lezate, puterile europene au forțat Rusia să participe la Congresul de la Berlin (iunie 1878). Concernul european a impus țarului o nouă împărțire teritorială, micșorând Bulgaria și păstrând pentru Imperiul Otoman o serie de avantaje. Bosnia și Herțegovina au trecut în controlul Austro-Ungariei iar pozițiile austro-germane în Balcani s-au întărit. Considerat „cea mai neagră pagină” din cariera țarului, Congresul a îndepărtat Rusia de Germania și a facilitat apariția noilor blocuri politice premergătoare primului război mondial.

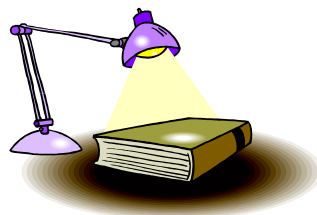
Test de verificare:

1. Prezentați domnia lui Alexandru I prin prisma celor două perioade ale domniei.
2. Ce a reprezentat revolta decembriștilor ?
3. Cum a guvernat Rusia Nicolae I ?
4. Ce fel de politică externă a dus Nicolae I ?
5. Care au fost marile reforme ale lui Alexandru I ?
6. În ce a constat politica externă a Rusiei în vremea lui Alexandru I ?

Rezumat

Rusia a cunoscut o evoluție originală în secolul al XIX-lea, cu diferite standarde ale progresului și înapoierii. Cu suverani de excepție ca Alexandru I sau Alexandru al II-lea, Rusia a rămas o mare putere europeană, dar a înregistrat profunde mutații. După domnia retrogradă a lui Nicolae I, procesul reformator demarat de Alexandru al II-lea a deschis calea unei opoziții materializată prin nașterea intelighenției. Dar conflictul dintre cele două forțe au generat în terorism de stat și anarhism, pregătind procesul revoluționar original de mai târziu.

Bibliografie:

- Arendt, Hannah, *Originile totalitarismului*, București, 2001;
- Besançon, Alain, *Originile intelectuale ale leninismului*, București, 2007;
- D' Encausse, Hélène Carrère, *Blestemul rușilor. Eseu despre asasinatul politic*, Iași, 2000;
- Idem, *Alexandru al II-lea. Primăvara Rusiei*, Editura Artemis, București, 2009;
- Ryasanovski, Nicholas, *O istorie a Rusiei*, Iași, 2002;
- Sherman, Russell, *Rusia 1815-1881*, București, 2001;
- Turchetti, Mario, *Tirania și Tiranicidul. Forme ale opresiunii și dreptul la rezistență din antichitate până în zilele noastre*, Chișinău, 2003;
- *** *YKRAINSKII ISTORIK*, Kiev, 1997;
- Ziegler, Gudrun, *Secretele Romanovilor. Istoria și moștenirea țarilor ruși*, București, 2000;

USU

Unitatea de învățare XV

IMPERIUL OTOMAN ȘI CHESTIUNEA ORIENTALĂ

Cuprinsul unității:

1. Cauzele decăderii Imperiului Otoman
2. Declanșarea chestiunii orientale
3. Imperiul Otoman în vremea Tanzimatelor
4. Desfășurarea chestiunii orientale și sfârșitul Imperiului Otoman

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru adevărat eveniment în surse istorice date
4. Să realizeze un repertoriu al evenimentelor relative la Chestiunea Orientală
5. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. CAUZELE DECĂDERII IMPERIULUI OTOMAN

Imperiul otoman a reprezentat de la apariția sa un stat feudal și militarist. În momentul de maximă expansiune, în vremea sultanului Soliman Magnificul (1520-1566), Imperiul se întindea pe trei continente și domina estul și sudul Europei. Conservatorismul societății otomane, lipsa reformelor, creșterea puterii militarilor, legea celibatului ienicerilor de la 1600, transformarea spahiilor în mari proprietari și erodarea economică a statului, deși nu erau vizibile în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, au adus treptat la scăderea puterii militare expansioniste a Porții.

Declinul Imperiului Otoman se datorează unui ansamblu de factori. Cauzele militare sunt primele dintre acestea. Pierderea controlului comerțului în Marea Mediterană, începutul activității pirateresti a creștinilor și decalajul

tehnic al flotei creștine față de cea turcă au anunțat primele succese creștine. În același timp, primele înfrângeri terestre ale armatei otomane în Războiul cel Lung (1593-1606) a reprezentat permanentizarea frontierei de apus a Imperiului și încetarea plății tributului de către Habsburgi. Deși Poarta a mai înregistrat succese după anii 1660-1670, victoriile militare creștine le-au depășit pe cele otomane. Generalizarea armelor de foc, pe care otomanii nu le-au preluat, și tactica neschimbată a campaniilor militare în secolele XVI-lea și XVII-lea au declanșat reculul otoman în Europa. Constrângerile strategice impuse de limitele geografice și logistice după permanentizarea capitalei la Istanbul, greutatea mobilizării și durata campaniilor au împiedicat obținerea de noi cuceriri.

La aceste cauze se adaugă și cele de natură economică. Prin pierderea supremației flotei comerciale în Mediterana și Oceanul Indian s-au pierdut surse importante de venit pentru statul otoman. Marile descoperiri geografice și circumnavigarea Africii au dus la deturnarea comerțului de caravane ce contribuia semnificativ la venitul Porții. Inflația și deprecierea monedei otomane după descoperirea resurselor argintifere ale Americii și pătrunderea monedei de argint ieftin pe piața Imperiului au contribuit la declinul economiei și la creșterea prețurilor la produsele necesare. De asemenea, trecerea sistemului timariot în proprietatea spahiilor a grăbit declinul. Sistemul capitulațiilor a generat imixtiunea puterilor europene în treburile interne ale Imperiului Otoman. Sistemul administrativ și fiscal, neplata soldelor la timp, apariția noilor categorii de slujbași, beratele și corupția au completat imaginea declinului Imperiului semilunii. Statul otoman a avut de suferit și datorită presiunii demografice; între 1525 și 1600 populația crescând de la 12 milioane de locuitori la peste 30 de milioane. Răscoalele djelaliilor din Anatolia, impasul agriculturii și pagubele materiale și umane ale mișcărilor sociale au dus la destrămarea echilibrului social înregistrat anterior.

Nu lipsite de importanță au fost și cauzele politice. Mulți sultani ca Mehmed al III-lea (1595-1603), Ahmed I (1603-1617), Mustafa I (1617-1623), Murad al IV-lea (1623-1640) sau Ibrahim (1640-1648) erau bolnavi psihic sau emoțional. Înlocuirea vechiului sistem de accedere la putere, pierderea autorității în provinciile limitrofe și preluarea conducerii treburilor politice de către Harem în ceea ce a rămas cunoscut în istorie ca „*Sultanatul femeilor*” a contribuit decisiv la pierderea autorității sultanilor și a generat decăderea statului otoman. Conservatorismul otoman, rămas credincios formelor tradiționale, în timp ce Europa umanistă s-a dezvoltat rapid, mentalitatea religioasă bazată pe Șarîat, sectele milenariste, chiliaste, au împiedicat progresul și au transformat Imperiul Otoman dintr-o putere în „Omul bolnav al Europei” la finalul veacului al XVIII-lea.

2. DECLANȘAREA CHESTIUNII ORIENTALE

Majoritatea istoricilor sunt de acord că momentul declanșării Chestiunii Orientale a fost declinul de după asediul Vienei de la 1683. Pierderea Budei la 1686, zdrobirea turcilor la Mohacs în 1687 și eșecul usturător de la Zenta la

1697 l-au obligat pe Mustafa al II-lea (1695-1703) să încheie Pacea de la Karlowitz (1699). Pentru prima dată Imperiul Otoman încheia o pace de pe poziții clar defensive, pierzând cuceririle din Europa centrală (Ungaria și Transilvania). Pacea de la Karlowitz mai semnifica o chestiune importantă, și anume că, pentru prima dată s-a pus problema moștenirii imperiului – fapt cunoscut în istoria relațiilor internaționale sub numele de „Chestiunea Orientală”.

O a doua etapă a derulării problemei orientale a reprezentat-o conflictul cu Austria din 1716-1718. Aliați cu Veneția, austriecii i-au învins pe otomani la Petrovaradin (1716) și Belgrad (1717) și i-a obligat pe turci să semneze Pacea de la Pasarowitz la 1718 prin care pierdeau Banatul, nordul Serbiei și Oltenia, trecute în administrația Vienei. Succesele anterioare din războiul cu Rusia de la 1711 nu le-au adus decât Azovul, amânând declinul în nordul Mării Negre pentru puțini ani. Următorul conflict, cu Rusia și Austria coalizate, între anii 1736-1739, le-a adus o serie de succese împotriva austriecilor fără să poată opri decăderea generală. Prin Pacea de la Belgrad (1739) Poarta a recuperat Oltenia și a readus sub influență teritoriile de la est de Bug. În schimb, a crescut influența Franței și a Angliei în politica internă a Imperiului care și-au impus hegemonia comercială în Levant.

După domnia relativ stabilă a lui Mahmud I (1730-1754), Poarta a declanșat un nou conflict cu Rusia la 1768. Desfășurat pe trei fronturi, în Principatele Române, în Crimeea și în Caucaz, Poarta a pierdut războiul și în 1774, sultanul Abdul Hamid I (1774-1789) a semnat Pacea de la Kuciuk-Kainardji. Prin prevederile sale, pacea era mai grea decât înfrângerea în fața Vienei de la 1683. Turcii pierdeau controlul în Marea Neagră, teritoriile dintre Nipru și Bug, cetatea Kimburn din Caucaz. Ultimul articol avea să fie cel mai important din întregul tratat. În numele populației ortodoxe din Imperiu, diplomația rusă s-a infiltrat în problemele interne ale Porții, asigurându-și dominația asupra otomanilor pentru aproape un secol. Prin lansarea „proiectului grecesc”, Ecaterina a II-a a mascat ocuparea, la 1783, a Crimeei, profitând de o revoltă a hanului tătar.

Ultimul conflict al veacului al XVIII-lea, din nou în fața forțelor coalizate austro-ruse, între anii 1787-1792, l-a obligat pe Selim al III-lea (1789-1807) să încheie tratatele de la Șiștov (1791) și Iași (1792). Dacă Austria nu a obținut mari beneficii, Rusia a încorporat teritoriul dintre Bug și Nistru, sporindu-și influența în Imperiul Otoman. Momentul declanșării revoluției franceze și apogeul Franței în vremea Imperiului napoleonian a găsit Poarta dezarmată în fața planurilor europene de a o dezmembra, punându-se cu acuitate problema reformării structurilor învechite a „omului bolnav al Europei”, termen intrat în limbajul diplomatic al epocii.

3. IMPERIUL OTOMAN ÎN VREMEA TANZIMATELOR

Conflictele de la finele secolului al XVIII-lea au arătat care au fost factorii ce au acționat la dezintegrarea politică a Imperiului Otoman: confuziile social-politice, lipsa bazei naționale, nașterea sentimentelor separatiste la popoarele

creștine. În acest context au intervenit o serie de modificări din nevoia societății otomane de a se adapta la noile condiții istorice de la începutul veacului al XIX-lea, concretizate prin reformele inițiate de sultani. De necesitatea reformelor a fost conștient însuși clerul musulman care va reconsidera Șariatul, adaptându-l schimbărilor. Reformele, necesare după ce Poarta a intrat în contact efectiv cu sistemul european, s-au efectuat de sus în jos, ca politică de stat.

O primă etapă a reformelor a reprezentat-o „*Epoca lalelelor*” din vremea lui Ahmed al III-lea (1703-1730). El a introdus tiparul cu caractere arabe, a înființat primele teatre, a reînnoit marina dar a fost înlăturat de o revoltă condusă de Patrona Halil, la 1730. Reformele a inițiat și sultanul Abdul Hamid I (1774-1789). Susținut de ingineri europeni, ca inginerii francezi Le Roi și Durest, el s-a aplecat mai ales la reorganizarea flotei. Epoca marilor reforme a început însă cu sultanul Selim al III-lea (1789-1807). El a continuat reorganizarea flotei dar a reformat și armata, în special corpul ienicerilor, prin reforma numită *nizam-i djedid*, creând unități de elită după model european, cu o ierarhie nouă, separând funcțiile militare de cele administrative. A introdus limba franceză în școlile militare. A reînnoit corpul diplomatic deschizând ambasade permanente în principalele capitale europene, a modernizat sistemul de finanțe și administrația Imperiului. Reformele însă i-au atras opoziția unor pașale locale, celebru fiind Osman Pasvantoglu, pașa de Vidin. Reformele i-au adus chiar sfârșitul, ienicerii nemulțumiți detronându-l, decapitându-l și înlocuindu-l cu un partizan al vechilor forme, Mustafa al IV-lea (1807-1808). Cu ajutorul lui Bairaktar Mustafa, pașa de Rusciuc, în 1808 a urcat pe tron „Petru cel Mare al turcilor”, sultanul Mahmud al II-lea (1808-1839). El a dat un document cu caracter constituțional *Sened-i Ittifak*, o serie de articole care prevedeau poziția și autoritatea sultanului, rolul marelui vizir, organizarea militară, perceperea taxelor, guvernatorii locali. Cu toate că nu a avut un rol important în istoria legislativă otomană, Senedul anunța marile reforme. Mahmud al II-lea a inițiat reforme în multe domenii ale societății otomane. A modificat structura Sublimei Porți prin crearea ministerelor de interne, externe, de finanțe, justiție, agricultură etc. A reformat administrația, funcționarii fiind împărțiți în trei categorii: civili, militari și juridico-religioși. Prin desființarea corpului de ieniceri la 1826 și îndepărtarea influenței *ainilor*, nobili cu atribuții militare a dus la modernizarea armatei. Au fost create uniforme noi, fesul tunisian înlocuind turbanul, finanțele militare au trecut în administrarea ministerului de finanțe. Au fost create Școli superioare de război, de medicină, de medicină militară. S-au modernizat armureria și arsenalul, au fost construite fabrici de armament. Sultanul nu a neglijat nici învățământul. Au fost înmulțite medresele (școli religioase) dar au fost create și școli laice, pe trei nivele. A creat și celebrul liceu Galata Saray dar a eșuat în crearea unei Universități. În vremea lui au apărut primele ziare „*Takvim-i Vekayi*” („Calendarul evenimentelor”) contribuind la cristalizarea opiniei publice, a adoptat o nouă modă vestimentară, de model european și a mutat palatul imperial de la Topkapı la Dolmabahce Saray, construit special în stil neorenescentist. A fost și un tolerant religios, vorbele sale devenind celebre: „Eu deosebesc pe musulmani la moschee, pe

creștini la biserică, iar pe evrei la sinagogă; în afara acestora, eu nu-i deosebesc”.

Cel mai important sultan reformator a fost însă Abdul Mecid I (1839-1861). În noiembrie 1839 a prezentat la Palatul Gülhane un *Hatışerif* care a reprezentat programul său de guvernare. *Hatışeriful de la Gülhane* a reprezentat o serie de legi în domeniul social, politic și militar care au dus la reglementarea juridică a egalității între musulmani și nemusulmani în Imperiu. Aceasta echivala cu recunoașterea „drepturilor omului” în cadrul societății otomane. Aplicate, măsurile preconizate însemnau desființarea proprietății funciare militare și a sistemuluiarendării, reorganizarea sistemului militar pentru ca și nemusulmanii să poată efectua stagiul militar. După proclamarea *Hatışerifului*, Abdul Mecid I a continuat opera reformatoare, modificând fiscalitatea în 1840 și introducând un nou Cod civil. În 1843 a reformat armata și a înființat tribunalele comerciale, pe baza egalității creștinilor cu musulmanii. În 1847 a înființat Ministerul Instrucțiunii publice, rupând barierele învățământului religios și laicizându-l, a deschis drumul laicizării culturii otomane. A reformat administrația desființând vilayet-urile și a înlocuit guvernatorii cu funcționari numiți (vali). Toate reformele sale sunt cunoscute sub numele de *Tanzimat* (tanzim = refacere, punere în ordine). Tanzimatul a reprezentat o schimbare a societății islamice, o recentralizare și reasezare prin care puterea era împărțită între sultan și corpul de tehnocrați apărut, reprezentanți ai burgheziei, canalizând evoluția Imperiului otoman spre monarhia constituțională de la 1876. El trebuia să reorganizeze societatea otomană pentru a rezista presiunilor externe ale epocii însă a rămas o „jumătate de măsură” pentru că multe inițiative nu au fost aplicate în întregime. Sultanul Abdul Mecid a continuat opera reformatoare prin *Firmanul de redresare (Islahat fermani)* din 18 februarie 1856, un document care lărgea drepturile supușilor nemusulmani. Actul este considerat ca al doilea moment din istoria Tanzimatului, cu un pronunțat caracter social și politic. Firmanul a reprezentat o manifestare specifică a toleranței societății islamice în drumul ei spre laicizare. Schimbările însă aveau să producă mari mișcări sociale în Imperiu: în Liban, provinciile magrebiene dar mai ales în Balcani. Totodată s-au răspândit o serie de curenți ideologici care au cristalizat ideile politice de mai târziu. Primul, otomanismul milita spre liberalizarea societății dar considera elementul turcesc drept catalizatorul societății, în ideea creării „patriei otomane” pentru toți locuitorii ei. Alt curent, născut din dezamăgirea eșecului otomanismului a fost pan-islamismul care milita pentru crearea unui stat musulman universal, mai ales când provinciile creștine ale Imperiului se reduseseră. Nu în ultimul rând, un curent important l-a reprezentat naționalismul turc (pan-turanismul) care a luat naștere spre finalul Imperiului, la contactul cu ideile naționale europene și cristalizarea conștiinței naționale turce.

În vremea sultanului Abdul Aziz (1861-1876) ideile despre cetățenie și egalitate au fost confirmate prin legea cetățeniei din 1869 dar mai ales, în contextul dificil al redeschiderii Crizei orientale, prin *Constituția de la 1876*. Pentru a contracara proiectele de descompunere a Imperiului vehiculate în Conferința de la Constantinopol (1876), succesorul Abdul Hamid al II-lea (1876-1909) a adoptat o Constituție în decembrie 1876. Aceasta a proclamat

„unitatea Imperiului”, a întărit poziția elitei politice reformatoare și a respins orice intervenție străină și amestecul în treburile interne ale Porții. Textul constituțional numea senatorii pe viață dar alegea deputații în baza unui vot liber. Astfel, în 1877 a fost ales primul Parlament din istoria Turciei. După soluționarea Crizei orientale, la 1878, sultanul Abdul Hamid al II-lea a desființat Parlamentul și a suspendat Constituția, deschizând epoca unei domnii personale autoritare. Domnia sa, numită și absolutismul hamidian, s-a caracterizat prin dese schimbări a vizirilor (numai puțin de 16 viziri) și pe pan-islamism, sultanul declarându-se Calif al lumii musulmane. Din rațiuni diplomatice s-a apropiat de Germania care a devenit un important investitor în spațiul otoman, importantă fiind construirea căi ferate care lega Berlinul de Bagdad, traversând Imperiul. Deși a condus autoritar de la Yildiz Saray, Abdul Hamid nu a fost scutit de mișcări naționale în Balcani, problema macedoneană și cea albaneză negăsindu-și rezolvare.

În 1908, Societatea secretă „Uniune și Progres”, mai cunoscută ca „Junii Turci”, ajutată de un complot militar condus de maiorul Enver a declanșat în Macedonia o revoluție pentru reintroducerea Constituției și revenirea la sistemul parlamentar. Deși s-au impus și au câștigat alegerile din 1908, societatea „Uniune și Progres” nu era formată decât pe jumătate din turci. În 1909 o contralovitură a susținătorilor lui Abdul Hamid a eșuat acesta fiind închis și înlocuit cu fratele său, Mehmed al V-lea (1909-1918). Cu toate acestea junii turci au condus tot autoritar, sprijinindu-se pe armată, cum o dovedesc alegerile din 1912, în ciuda lozincilor de „reconciliere” și „unificare”. În primul război mondial, cercurile guvernante s-au alăturat Germaniei și au avut aceeași soartă, la 1918 Imperiul Otoman fiind pentru prima dată el însuși ocupat de puterile victorioase.

4. DESFĂȘURAREA CHESTIUNII ORIENTALE ȘI SFÂRȘITUL IMPERIULUI OTOMAN

Izbucnirea revoluției franceze și epopeea napoleoniană a schimbat raporturile de putere în Europa dar și în sfera Imperiului Otoman. Întreaga politică a Porții la începutul secolului al XIX-lea s-a mulat pe raporturile franco-ruse. Confruntat cu revoltele pașalelor Ali din Ianina sau Osman Pazvantoglu dar și cu violenta răscoală a sârbilor de la 1804, sultanul Selim al III-lea nu a cedat invadând Serbia. Rusia, sub masca protejării creștinilor din Balcani, a invadat Principatele Române declarând război turcilor. Deși încă din 1807 s-a semnat un armistițiu ruso-turc la Slobozia abia în 1812 s-a încheiat pacea. Amenințată cu invazia franceză, Rusia a negociat pacea la Giurgiu și a semnat-o la București în 1812. Deși rușii au intenționat ocuparea Principatelor au fost nevoiți să se limiteze doar la Basarabia. Prin tratat, Imperiul Otoman se obliga să respecte privilegiile Principatelor iar libertățile acordate Serbiei îi deschideau acesteia calea spre autonomia deplină.

Următoarea etapă a Chestiunii Orientale a constituit-o războiul ruso-turc din 1828-1829. Prins între conflictul cu Mehmet Ali, guvernatorul Egiptului, între pierderea flotei la Navarino (1827) și lupta de independență a grecilor,

Imperiul Otoman a fost repede învins în atât în Caucaz cât și la Dunăre (bătălia de la Varna, 1828). După o scurtă retragere trupele rusești au invadat Balcanii în 1829 oprindu-se la 200 de km. de Istanbul. Pentru a salva capitala Imperiului turcii au cerut pace încheiată în septembrie 1829 la Adrianopole. Acordul cuprindea trei documente: tratatul de pace, actul separat privitor la Principate și actul separat privitor la comerț, război și evacuarea Principatelor. Prin tratat, Principatele deveneau un stat tampon asupra cărora se impunea un Protectorat rusec. Delta Dunării intra în stăpânirea rusească iar raialele turcești erau desființate. Serbia își lărgea autonomia iar în 1830, prin Conferința de la Londra era recunoscută independența Greciei. În 1833 s-a încheiat Tratatul ruso-turc de la Unkiar-Iskeles prin care creștea influența Rusiei în Imperiul Otoman iar Strâmțorile erau deschise vaselor de război rusești. Pe de altă parte Rusia se obliga să sprijine Poarta în reprimarea răscoalei din Egipt. Deranjate de acest acord marile puteri au obligat Poarta să semneze Convenția de la Londra, la 1841, prin care Strâmțorile erau închise tuturor vaselor de război străine.

Turcia nu a cunoscut valul revoluționar de la 1848 dar s-a implicat în înăbușirea revoluției din Principate în colaborare cu Rusia. Însă în următorii patru ani raporturile ruso-turce s-au deteriorat, sultanul așteptând sprijinul puterilor occidentale, nedispuse să acorde țărilor privilegii prea mari în Imperiul Otoman. Noua etapă a problemei Orientului a luat proporțiile unei conflagrații europene. Rusia s-a găsit în fața unei coaliții turco-europene, în care opoziția religioasă între Islam și creștinism n-a mai constituit o barieră de netrecut. Marile puteri europene, Franța și Anglia s-au angajat militar pentru apărarea integrității Imperiului Otoman, ca obiectiv declarat, în realitate însă, pentru a împiedica Rusia să pună stăpânire pe Strâmțori și Constantinopol. Noua etapă a crizei orientale a fost într-o măsură profitabilă Imperiului Otoman, revizuiind relațiile cu statele europene. În acest scop, s-a impus recunoașterea a două principii fundamentale: integritatea Imperiului Otoman și neamestecul în treburile sale interne. Războiul, care s-a desfășurat în principal în Crimeea s-a încheiat după un lung asediu al Sevastopolului, cu victoria coaliției. Congresul de pace de la Paris a consfințit, cel puțin parțial, avantajele Porții. Chiar dacă neutralizarea Mării Negre afecta, în egală măsură, și interesele Porții, lăsând-o la discreția puterilor occidentale, tratatul final recunoștea participarea turcilor ca parteneri egali în discutarea problemelor generale, Imperiul fiind acceptat în concernul marilor puteri. Totodată, interdicția imixtiunii celorlalte puteri, individual sau colectiv, în relațiile dintre sultan și supușii săi creștini, anula tratatele ruso-turce anterioare, care ofereau țărilor facultatea de a interveni în favoarea creștinilor din Imperiul Otoman.

Răscoalele Bosniei și Herțegovinei la 1875, a sârbilor, muntenegrenilor și bulgarilor la 1876 a redeschis Chestiunea Orientală. Conferința de la Constantinopol (1876) și Protocolul de la Londra (1877) au fost respinse de Poartă deschizând drum liber intervenției rusești. Războiul ruso-româno-turc (1877-1878) s-a încheiat prin cucerirea Plevnei și apropierea armatelor ruse de Constantinopol. Turcii au fost nevoiți să ceară pace și să semneze în grabă Tratatul de la San Stefano (martie 1878). Conform prevederilor tratatului se recunoștea independența României, Serbiei și

Muntenegrului. Totodată, era creat un principat autonom al Bulgariei foarte întins ceea ce a nemulțumit puterile europene. Marile puteri au impus organizarea Congresului de la Berlin (iunie-iulie 1878) modificând semnificativ prevederile Tratatului de la San Stefano. Se recunoștea independența politică a României, Serbiei și Muntenegrului. România primea Dobrogea și Delta dar pierdea județele din sudul Basarabiei primite la Paris, la 1856. Bulgaria era împărțită în Principatul autonom bulgar și Rumelia orientală. Bosnia și Herțegovina trecea sub administrarea Austro-Ungaria iar Cipru în administrarea Angliei.

În anii premergători primului război mondial, Imperiul Otoman a mai suferit o serie de pierderi teritoriale în favoarea Italiei, care a încorporat Lidia și arhipelagul Dodecanez însă eliminarea Porții din Europa s-a desăvârșit după războaiele balcanice. În 1912 statele creștine din Peninsula Balcanică – Bulgaria, Grecia, Serbia și Muntenegru – au atacat Imperiul Otoman. Învinsă după bătălia de la Ceatalgea Poarta a beneficiat de consilierea marilor puteri, care au debarcat la Constantinopol, și au impus beligeranților Tratatul de la Londra (mai 1913). Conform păcii, Turcia era scoasă din Europa iar frontiere statelor balcanice erau trasate din oficiu. Nemulțumiți de prevederile păcii, Bulgaria a declarat război foștilor aliați, declanșând al doilea război balcanic. Alianța antibulgară, la care a participat și România, a obligat marile puteri să asiste la semnarea Păcii de la București (august 1913). Conform textului, Turcia recupera o parte din Tracia, cu Adrianopole, asigurând securitatea Constantinopolului și a Strâmțorilor, iar frontierele europene ale Turciei erau definitiv fixate.

Chestiunea Orientală avea să se încheie după derularea primului război mondial prin dispariția Imperiului Otoman și formarea Turciei moderne.

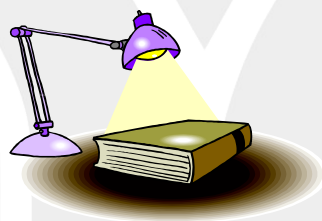
Test de verificare:

1. Care au fost cauzele decăderii Imperiului Otoman?
2. Când s-a declanșat Chestiunea Orientală și care au fost primele ei etape?
3. Care au fost primele reforme și cum s-a manifestat opoziția față de acestea?
4. Prezentați marile reforme luate de sultanii otomani. Ce a reprezentat Tanzimatul?
5. Descrieți utimele etape ale Chestiunii Orientale.

Rezumat

Cauzele decăderii Imperiului Otoman au fost multiple: economice, sociale, militare, politice, religioase. Asediul nereușit de la Viena, din 1683, a declanșat Chestiunea orientală, proces complex de decădere a Imperiului Otoman, de naștere a aspirațiilor politice a popoarelor din sud-estul continentului, complicat de ingerințele marilor puteri, direct interesate în moștenirea politică a Porții. Reformele demarate de sultanii din secolulele XVIII-XIX nu au salvat statul padișahului dar complicațiile politice internaționale i-au permis să supraviețuiască până la începutul secolului XX. Tanzimatul și ultimele etape ale Chestiunii orientale au pregătit nașterea statului turc modern.

Bibliografie:

- Ciachir, Nicolae, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în Epoca Modernă*, București, 1998;
- Idem, *Istoria relațiilor internaționale de la pacea westfalică (1648) până în contemporaneitate (1947)*, București, 1998;
- Idem, *Istorie universală modernă*, vol. I, 1642-1789, vol. II, 1789-1919), București, 1998;
- coord. Duțu, Alexandru, *Sud-Estul European în vremea Revoluției Franceze. Stări de spirit, reacții, confluente*, București, 1994;
- Gauthier, Guy, *Acvile și lei. O istorie a monarhiilor balcanice*, București, 2004;
- Jelavich, Charles și Barbara, *Formarea statelor naționale balcanice (1804-1920)*, Cluj-Napoca, 2006;
- Mantran, Robert, *Imperiul Otoman*, București, 2001;
- Mehmed, Mustafa Ali, *Istoria turcilor*, București, 1976;
- Pavlowitch, Steven K., *Istoria Balcanilor (1804-1945)*, Iași, 2002;
- Stiles, Andrina, *Imperiul Otoman 1450-1700*, București, 1998;
- Idem, *Rusia, Polonia și Imperiul Otoman 1725-1800*, București, 2002;
- Todorova, Maria, *Balcanii și balcanismul*, București, 2000;

Unitatea de învățare XVI

STATELE UNITE ALE AMERICII ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Cuprinsul unității:

1. Statele Unite ale Americii în prima jumătate a secolului al XIX-lea
2. Războiul civil nord-american
3. Reconstrucția americană

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru adevărat eveniment în surse istorice date
4. Să analizeze factorii care au determinat dezvoltarea explozivă a Statelor Unite ale Americii
5. Să menționeze cauzele care au stat la baza divizării societății americane
6. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. STATELE UNITE ALE AMERICII ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA.

Dacă până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, Statele Unite ale Americii se înfățișau ca o Confederație a celor 13 foste colonii britanice, acum independente, cu o populație totală de circa 5 milioane de locuitori, aflată în plin efort civilizator dar până la limita vestică trasată de Munții Alleghany. Ulterior, pe măsura intensificării fenomenului imigraționist, a prosperității economice și a sporului demografic natural, populația albă din S.U.A. a cunoscut un salt spectaculos, ajungând la 17 milioane în 1840 și la peste 30 de milioane la 1860. Economia americană – reprezentată prin marile plantații de tutun, orez și bumbac, din sud, precum și prin industriile prelucrătoare și extractivă, din nord – a înregistrat progrese spectaculoase în prima jumătate a

secolului al XIX-lea, fără a depăși în multe privințe caracterul agrar, semicolonial. Inexistența unui sistem național de căi ferate, practicarea sistemului sclaviei negre, persistența regiunilor sălbatice, nedefrișate și permanența conflictelor ci indienii, vicisitudinile climei – constituie factori care au înrăurit existența unui mare decalaj între disponibilități și înfăptuiri sau realizări economice.

Din punct de vedere politic, este de remarcă efortul continuu al autorităților federale, după războiul de independență, în direcția consolidării Uniunii și pentru ocuparea și popularea teritoriilor de dincolo de Munții Alleghany. Două curente sau partide își disputau întâietatea: federaliștii, care, invocând Constituția, urmăreau întărirea autorității locale în detrimentul guvernului central; li se opuneau republicanii, mai populari în nord, care, în temeiul aceleiași legi, urmăreau reducerea treptată a suveranității statelor federale în beneficiul guvernului central-federal.

Expansiunea americană spre vestul continentului s-a realizat în trei etape, fie prin ocupații și cuceriri, fie prin cumpărări de la foștii stăpâni. În 1803, sub președinția lui Thomas Jefferson, Statele Unite au cumpărat de la Franța, Louisiana, un teritoriu de circa 1,5 milioane km² care va deveni, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea cel mai mare grânar al lumii. Apoi, din deceniul al II-lea, sub James Madison (1809-1817), mai întâi expansiunea americană spre vest s-a făcut în forță, amerindienii retrăgându-se dincolo de Mississippi. Izgonirea și chiar exterminarea indienilor, considerată o acțiune de exproprierie și jaf „una din marile tragedii din istoria americană”, a avut urmări benefice în plan economic, prin posibilitatea punerii în valoare a unor bogății și prin introducerea în circuitul economic a unor vaste teritorii agricole, precum văile fluviilor Missouri, Ohio și Mississippi, până atunci zone sălbatice. Urmările s-au repercutat și în plan politico-administrativ, pentru că, pe măsura extinderii și a populării regiunilor din vest, apăreau noi state care se integrau Uniunii. Astfel, încă din 1792 a aderat la Uniune statul Kentucky; în 1803, Ohio; în 1816 – Illinois și Alabama; în 1821 – Mississippi. Tot sub mandatul lui Madison, S.U.A. a cumpărat Florida de la Spania, după ce vestul peninsulei își declarase independența și se alipise Federației în 1812. Tot atunci, S.U.A., alinându-se cu Franța lui Napoleon, a declarat război Angliei, vizând cucerirea Canadei, dar prăbușirea aliatului francez, conjugată cu pătrunderea trupelor engleze în Washington au condus la încheierea unei păci convenabile de ambele părți, în decembrie 1814, proclamând *statu-quo-ante bellum*.

În vremea președinției federalistului James Monroe (1817-1825), Congresul federal a decis – cu prilejul admiterii în Uniune a statului Missouri, în 1821 – ca sclavia să fie îngăduită până la paralela de 36°30', iar în Senat să se mențină o paritate între reprezentanții statelor din sud (cu sclavi) și cele din nord (fără sclavi). Aceluiași președinte i se datorează și doctrina devenită celebră, care îi poartă numele, menită a împiedica amestecul Europei în treburile Americii (promulgată în decembrie 1823) și a asigura dominației S.U.A. asupra întregului continent.

Odată cu încheierea mandatului său, dispărea și partidul federalist, locul acestuia fiind luat de partidul democrat. Primul președinte democrat a fost

Andrew Jackson, „om de jos” (self-made man) care a patronat o epocă agitată, pe alocuri scandalosă pentru afacerile prilejuite, cu expansiune teritorială și vânzări de slujbe, pentru care regimul său a fost caracterizat ca „spoils system”.

După cumpărarea Floridei, o altă zonă strategică și cu mari resurse a preocupat guvernul american: Texasul, fostă colonie spaniolă, până în 1821, când a devenit independentă și integrată în republica Mexic. În 1835, mulțimea coloniștilor americani, atrași de plantațiile din sud, s-au răsculat împotriva administrației mexicane, alungând trupele de ordine și proclamând în 1836 republica independentă Texas. Peste aproape un deceniu, anexarea Texasului, cu concursul autorităților locale la Uniunea americană a generat războiul dintre Mexic și S.U.A. declanșat în 1844 și încheiat abia la 1848, cu rezultate extrem de profitabile pentru nord-americani. Aceștia anexau nu numai Texasul, ci și New Mexico, Arizona, Colorado și o mare parte din California, unde descoperirea a numeroase filoane aurifere a dezlănțuit goana spre vest a populației sau „furia colonizărilor” zonei Pacificului. Post festum, guvernul american a încheiat cu Mexicul un „act de cumpărare”, plătind 15 milioane de dolari pentru cei aproximativ 1,5 milioane de km², anexați Federației. Stăpânirea americană asupra Coastei Pacificului s-a extins spre nord – în Oregon, unde, printr-un compromis cu Anglia, granița cu Canada a fost stabilită în 1853, pentru totdeauna, de-a lungul paralelei de 49° de la Lacul Superior până la țărmul Pacificului, la Vancouver. În felul acesta, la jumătatea secolului al XIX-lea, Statele Unite ale Americii își aveau granițele continentale deja conturate.

2. RĂZBOIUL CIVIL NORD-AMERICAN

După revoluția americană, este al doilea eveniment ca însemnătate și consecințe pentru evoluția ulterioară a S.U.A. Cauzele războiului au fost economice și politice deopotrivă. Conflictul a evoluat lent, dar continuu, între nordul industrial și sudul agricol, între un sistem întemeiat pe principiile economiei burgheze și angajat ireversibil pe calea modernizării și un alt sistem, conservator, precumpănitor agrar, utilizând munca neplătită a sclavilor negri și mai puțin interesat de progresul agrar, utilizând munca neplătită a sclavilor negri și mai puțin interesat în progresul tehnic și industrializare. Nordul era interesat într-un sistem vamal protecționist, sudul era adeptul liberului schimb – convenindu-i ipostaza de furnizor de materii prime, în special pentru Anglia.

Politic, nordiștii erau progresiști, propovăduind eliberarea sclavilor negri (din interese economice și apoi umanitare), în timp ce sudiștii erau aristocrați, dorind perpetuarea sclaviei și beneficiind vreme îndelungată de conducerea treburilor executive ale Uniunii prin președinți impuși de ei. Nu lipsit de importanță este și aspectul social al societății americane premergătoare războiului, ilustrat prin numeroase răscoale ale negrilor, izbucnite pe plantațiile din sud, motiv pentru care exista acolo un puternic aparat represiv. Din 1830, anul apariției ziarului „Libertatea”, s-a cristalizat și o mișcare politică vizând abolirea sclaviei, ideologia aboliționistă extinzându-se și cuprinzând întregul

nord, în paralel cu reacția mereu mai violentă a sudiștilor exprimată în diverse forme (foarte sugestiv fiind romanul lui Harriet Beecher Stowe, *Coliba unchiului Tom*).

Disputa între aboliționiști și plantatori deveneau mereu mai ireconciliabile la toate nivelele, de la omul de rând până la cele mai înalte demnități politice în stat. Cele două partide reprezentative ale scenei americane, Partidul Democrat, reprezentând sudul pro-sclavagist și avându-l în frunte pe Stephen A. Douglas și Partidul Republican, constituit astfel abia în 1854, în frunte cu Abraham Lincoln și-au aruncat conducătorii în lupta electorală pentru alegerile prezidențiale ce urmau să aibă loc în 1860, prilej ce s-a constituit în prolog al războiului cunoscut cu numele de secesiune. Alegerile prezidențiale din noiembrie 1860, prefăcute de o acerbă campanie electorală cu mijloace specifice, permise și oculte, a dat câștig de cauză republicanilor și lui A. Lincoln. Ajuns de jos, un self-made man, tăietor de lemne, modest fermier, vânzător ambulant, dulgher, funcționar, avocat, om politic și în final președinte Lincoln ai intrat în galeria marilor lideri ai Americii. Alegerea lui Lincoln ca președinte al S.U.A. a provocat reacția dură a „democraților”, care au declanșat secesiunea federației sub pretextul că nu puteau fi conduși de un „barbar”, chiar dacă acesta era un strălucit orator. Chiar a doua zi după alegeri, un prim stat sudist s-a retras din federație, Carolina de Sud, iar în următoarele trei luni, alte șapte i-au urmat exemplul: Georgia, Florida, Alabama, Mississippi, Louisiana și Virginia. Denunțând cu toate vechea Uniune, acestea au creat un stat nou, Statele Confederate ale Americii, cu capitala la Richmond, în Virginia și cu un președinte ales, în persoana lui Jefferson Davis. Deviza noilor confederați era: „negrii nu sunt egali cu albi, iar sclavia constituie o stare naturală”.

Profitând de răgazul existent între alegeri și predarea mandatului, vechiul președinte american James Buchanan i-a ajutat pe secesioniști, golind arsenalele din nord și întărind forțele armate din sud. Spre a evita un nedorit război civil, Lincoln a adoptat o politică conciliantă față de sudiști, acordând prioritate totală menținerii Uniunii în fața celeilalte probleme, care era emanciparea negrilor. În consecință, după preluarea puterii el a anulat ordonanțele de secesiune și a declarat Uniunea perpetuă, încercând a-i convinge pe sudiști să renunțe la decizia pentru a evita astfel războiul civil, pe care el era hotărât să nu îl provoace. Însă a trebuit să-l accepte, pentru că în aprilie 1861, sudiștii au atacat un fort al nordiştilor de lângă Charleston, în Carolina, declanșând războiul.

Teoretic, superioritatea nordului asupra sudului părea absolută. Statele din nord aveau circa 22 de milioane de locuitori față de 10 milioane în cele sudice, o necontestată superioritate industrială, financiară și maritimă, un sistem de comunicații bun și o rețea de căi ferate mai întinsă. Raportul de 4/1 estimat în favoarea nordiştilor nu era exagerat, în schimb sudiștii erau mai motivați, specializați și mai buni militari, adepți ai războiului fulger, cu excelenți comandanți și încrezători în potențialul sprijinului extern. S-au înșelat însă cu iluzia că războiul va fi de scurtă durată și pe o arie restrânsă, între Richmond și Washington, când, în realitate, operațiile militare s-au extins pe întreg teritoriul S.U.A.: de la Atlantic la Mississippi și de la Marile lacuri la Golful Mexic, angajând un total de 2,7 milioane de soldați.

În desfășurarea sa, războiul a avut două etape distincte: cea dintâi, cuprinzând anii 1861-1863, a fost ezitantă și păguboasă pentru nordiști, care, urmărind doar „integritatea Uniunii”, au fost confrunțați cu numeroase frământări și conflicte sociale în spatele frontului, ceea ce le-au diminuat forța combativă și le-au determinat repetate înfrângeri; în a doua etapă, desfășurată între 1863-1865, sub lozinca „moartea sclaviei”, prin antrenarea întregii populații, inclusiv a negrilor, războiul civil a îmbrăcat haina revoluției de eliberare a negrilor și de refacere a Uniunii. Din prima etapă, mai însemnată, a fost victoria sudiștilor de la Bull-Run (iulie 1861), care i-a adus în preajma capitalei Washington, rămasă neatacată doar datorită ezitării comandanților sudiști. Blocada navală instituită de nordiști asupra porturilor sudiste a afectat grav Anglia, a cărei industrie textilă era lipsită de necesara materie primă bumbacul; și cum contrabanda acoperea doar parțial cerințele industriei britanice, Anglia a intervenit în favoarea sudului, dar modest datorită campaniei anti intervenționiste declanșată la Londra de simpatizanții cauzei nordiste. Concomitent, trupele nordiste au ocupat rând pe rând statele limitrofe ale Confederației sudiste: Delaware, Maryland, Kentucky și Missouri, în dorința încercuirii și izolării totale a sudului. Reformele democratice inițiate de A. Lincoln, începând din 1862 (de ex. legea „homestead” – de împărțire gratuită a unor loturi de pământ celor lipsiți de acesta și, mai ales „marea proclamație din 1 ianuarie 1863, de eliberare a negrilor fără răscumpărare) au motivat o largă participare a populației de partea președintelui reformator. Victoriile generalilor Meade la Gettysburg și a lui Ulysses Grant la Vicksburg, din iulie 1863 au schimbat soarta războiului. Dar sudiștii nu au capitulat nici după bătălia de la Chattanooga, din noiembrie 1863, sperând în continuare în intervenția Angliei și Franței. Anglia nu a intervenit decât prin contrabandă cu armament iar Franța s-a orientat spre Mexic din rațiuni proprii, ceea ce era împotriva plantatorilor din sud, care se vedeau concurați în golful Mexic de cei de la care așteptau ajutor.

Reorganizarea armatei nordiste în iarna anului 1864, prin cuprinderea și a negrilor în propriile efective și elaborarea unui nou plan de operațiuni, conjugate cu epuizarea economică a sudiștilor și cu intensificarea războiului de „guerilla neagră” au asigurat finalitatea dorită a ofensivei din primăvară a generalilor Grant și Sherman, care au reușit în aprilie 1865 să cucerească capitala Confederației sudiste, Richmond, și să obțină capitularea generalului sudist Robert Lee, la Appomattox. Războiul lua astfel sfârșit, dar odată cu acesta se încheia tragic și al doilea mandat al președintelui A. Lincoln (reales în 1864), care era asasinat de un fanatic sudist, actorul Booth, într-o sală de spectacol. Locul său a fost luat de vicepreședintele Andrew Johnson, sub conducerea căruia avea să înceapă epoca reconstrucției americane.

3. RECONSTRUCȚIA AMERICANĂ

Două au fost rezultatele mari și imediate ale conflictului civil și anume: eliberarea negrilor din sclavie și refacerea Uniunii Statelor Americane.

Amendamentele la Constituția federală, votate în anii următori au înscris egalitatea negrilor cu albi în fața legii, recunoscându-li-se dreptul de vot pentru Congresul federal și pentru președinția S.U.A. În pofida uriașelor pierderi umane, peste 600.000 de morți și a pagubelor materiale estimate la peste 3 miliarde de dolari, războiul a asanat moral și politic societatea americană, uniformizându-i statutul și deschizându-i calea dezvoltării accelerate a economiei. Refacerea postbelică a Uniunii s-a realizat, nu prin menținerea sau cultivarea adversității între Nord și Sud, ci pe calea compromisului și a unei supravegheri atente, militară și administrativă, a statelor foste rebele, reprimite în Uniune. Prin „legea reconstrucției” din 1867, acestea au fost împărțite în cinci districte, guvernate de militari. Eliberarea negrilor n-a însemnat și încetarea imediată a persecuțiilor împotriva lor, cu atât mai mult cu cât în 1866 a luat ființă faimoasa organizație „Ku-Klux-Klan” („puterea nevăzută”), al cărei program înscrisa teroarea și pogromul împotriva negrilor.

În acea „eră a reconstrucției” și a dezvoltării, economia americană a înregistrat salturi uriașe în producția industrială, dar și în cea agricolă, transporturile urmându-le îndeaproape și s-au înființat marile companii transoceanice, între care și „Standard Oil”. Nu au lipsit nici umbrele perioadei, corupția, abuzurile și afacerile scandaloase, mai ales în vremea celor două mandate ale lui Ulisses Grant (1869-1877), fiind un fenomen firesc. În sfârșit, războiul de secesiune și epilogul acestuia au proiectat o nouă politică externă americană, îndeosebi în relațiile cu Europa; și chiar dacă principiile doctrinei Monroe rămăseseră în vigoare, evenimentele politice din Europa nu au lăsat indiferente America, ajunsă la rangul de mare putere la sfârșitul secolului al XIX-lea.

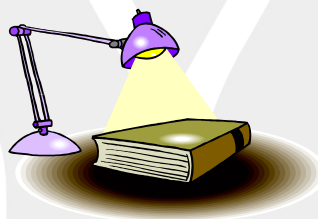
Test de verificare:

1. Cum au evoluat Statele Unite în prima jumătate a secolului al XIX-lea?
2. Identificați care au fost principalele argumente pro și contra sclaviei.
3. Prezentați desfășurarea războiului civil și explicați Victoria nordului.
4. În ce a constat Reconstrucția?

Rezumat

Statele Unite ale Americii au cunoscut o dezvoltare fără precedent, demarând expansiunea spre vest, odată scăpată de constrângerile britanice. Într 1792 și 1856, S.U.A. și-au desăvârșit cucerirea «Vestului sălbatic», atingând frontierele actuale. Acest proces a fost completat de o puternică dezvoltare economică, demografică dar și de maturizare politică. Pe de altă parte, contradicțiile din societatea americană și disputele din jurul problemei sclaviei la jumătatea secolului, au dus la declanșarea celui mai sângeros conflict pe care S.U.A l-au cunoscut pe propriul teritoriul. Personalitatea lui Abraham Lincoln și a lui Ulise S. Grant au permis Americii să păstreze unitatea nord-sud și să înceapă reconstrucția care a adus-o în fruntea statelor, la nivel mondial.

Bibliografie:

- Almaș, Dumitru, *Nord contra sud. Războiul civil din S.U.A. 1861-1864*, București, 1965;
- Braudel, Fernand, *Gramatica civilizațiilor*, București, 1994;
- Carman, Harry J, Syrett, Harold C., Wishy, Berdanrd W., *A History of the American People*, volume I, to 1877, New York, 1965;
- Ciachir, Nicolae, *Istorie universală modernă*, vol. I, 1642-1789, vol. II, 1789-1919), București, 1998;
- Farmer, Alan, *Războiul civil american 1861-1865*, București, 2004;
- Jenkins, Philip, *O istorie a S.U.A.*, București, 1997;
- Kissinger, Henry, *Diplomația*, București, 2003;
- Remond, René, *Istoria Statelor Unite ale Americii*, București, 1999;
- Vianu, Alexandru, *Istoria S.U.A.*, București, 11973;

Unitatea de învățare XVII

FORMAREA STATELOR NAȚIONALE MODERNE

Cuprinsul unității :

1. Unificarea Germaniei
2. Unificarea Italiei

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru acest eveniment în surse istorice date
4. Să identifice mijloacele de unificare politică
5. Să compare tactica italiană cu cea germană
6. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

În prima jumătate a secolului al XIX-lea naționalismul s-a afirmat sporadic și fragmentar, deși ca fenomen s-a manifestat ca un curent activ în viața politică. Momentul când forțele naționaliste s-au manifestat plenar l-a reprezentat revoluția pașoptistă, când întregul sistem creat de Metternich după Congresul de la Viena a fost contestat și zguduit din temelii. Supraviețuirea neoabsolutismului după 1848 s-a datorat lipsei de coeziune din tabăra naționalistă dar și intervenției Rusiei țariste speriată de amploarea revoluției. Însă după 1850 două state se vor impune în lupta lor pentru modificarea hărții politice europene și constituirea statelor naționale: Prusia și Piemontul.

1. UNIFICAREA GERMANIEI

Anul 1850 a fost considerat drept „punctul cel mai jos din istoria Prusiei”. Planul generalului von Radowitz de creare a unei Uniuni Prusace care să excludă Austria sub autoritatea unui guvern federal și un legislativ la Erfurt a fost contracara de planul austriac de creare a unei Germanii Mari condusă de un parlament la Frankfurt prezidat de reprezentanții Vienei. Un scurt și nesemnificativ conflict militar pruso-austriac s-a desfășurat în Hessen-Kassel, dar a arătat Berlinului care sunt deficiențele sale militare. Dar prin întâlnirea de la Olmutz din 29 noiembrie 1850 dintre țarul rus Nicolae, împăratul austriac Franz Joseph și regele prusac Friederich Wilhelm al IV-lea au pus bazele statu-quo-ului politic și teritorial din lumea germană, primii doi impunându-și voința.

După 1850 Prusia a cunoscut o creștere economică spectaculoasă. Bancherii Mevissen și Haussemann au acordat sprijin financiar dezvoltării industriilor. Producția industriei extractive din Ruhr, Saare și Silezia au adus statul prusac pe locul doi în lume la fier și cărbune. Au apărut marile trusturi: Krupp, Borsig, Openfeld, infrastructura feroviară s-a triplat. Nivelul de trai a crescut cu 30%. Prin impunerea unui impozit unic național (Nationalverein) la 1859 s-a uniformizat întreaga piață economică germană. După 1860 asistăm și la apariția partidelor politice moderne, cristalizându-și structurile: partidul liberal german, grupările conservatoare catolice dar și social-democrații. În acest timp Austria a cunoscut o recesiune economică declanșată la 1857. Efectivele militare care consumau mare parte din potențialul economic și-au diminuat finanțele. Administrația coruptă și ineficientă a rămas imobilă și refractară la progres, întârziind creșterea economică a Imperiului.

Pe acest fundal, alienarea regelui Friederich Wilhem I-a obligat să-l asocieze la tron pe fiul său, naționalistul Wilhelm I, la 1861. Un an mai târziu, acesta la numit cancelar pe acela mai tipic reprezentant al junkerimii germane: Otto Eduard Leopold von Bismark. Acesta se remarcase ca un abil diplomat la Paris și Sankt Petersburg. Adept al ideilor bonapartiste de guvernare s-a aliat cu Napoleon al III-lea în problemele naționale europene. Totodată a profitat de neimplicarea Prusiei în Războiul Crimeii și s-a apropiat de noul țar, Alexandru al II-lea în 1863 când i-a predat polonezii transfugi. El a reușit să impună liberalilor o nouă reformă militară prin care era creată o armată modernă cu un buget sensibil crescut și un corp militar semicivil - Landwehr - gata oricând de mobilizare. În chestiunea unificării el a afirmat că soluționarea marelui deziderat german nu se poate realiza decât „prin fier și sânge”, lozincă însușită de clasa politică germană. În 1863, la Congresul prinților germani de la Frankfurt, Bismark a provocat eșuarea proiectelor federale pașoptiste de unificare a lumii germane propunând crearea unui stat centralizat, puternic, dominat de Berlin. Cinic și extrem de inteligent, Bismark a eludat sistemul politic internațional vienez și a demarat procesul unirii germanilor de sus în jos, pe baza lozincii care l-a făcut celebru: „prin fier și sânge”.

Prima etapă a unificării a reprezentat-o „criza daneză”. La moartea regelui danez Frederik al VII-lea, germanii din Schleswig și Holstein (intrate în

stăpânirea Danemarcei la 1721) l-au propus rege pe ducele de Augustenburg. Cum urmașul legal la tron era Christian al IX-lea de Glucksburg, germanii din Holstein au cerut sprijinul Prusiei. Considerând că problema este una „germană” și nu necesită o Conferință a concernului european, Prusia s-a aliat cu Austria pentru a rezolva pe cale militară diferendul germano-danez. În 1864 are loc un scurt conflict militar câștigat de aliați prin bătălia de la Duppel iar în octombrie 1864 prin pacea de la Viena ducatele Schleswig, Holstein, Lauenburg și portul Kiel intrau în Confederația germană, sub autoritatea comună a aliaților. Ulterior, prin Convenția de la Bad Gastein, Prusia obținea Schleswig-ul și cumpăra Lauenburgul și portul Kiel, în timp ce Austria a primit Holstein-ul. Dificultățile strategice create Austriei în a-și administra propriul ducat avea să ducă la a doua etapă a unificării: războiul austro-prusac.

În octombrie 1865, Bismark s-a întâlnit cu Napoleon al III-lea în stațiunea montană Biarritz, unde au negociat neutralitatea Franței în conflict, considerat tot o chestiune „germană”, acord câștigat prin cedarea Luxemburgului, drept recompensă pentru împăratul francez. Al doilea pas a fost semnarea tratatului secret dintre Prusia și Victor Emanuel II, care înconjura Austria și o angaja într-un conflict pe două fronturi. Ultimul pas a fost încorporarea Holsteinului la către prusaci, gest care a declanșat războiul.

Războiul de șapte săptămâni, cum mai este cunoscut a debutat cu ocuparea statelor Confederației germane: Hanovra, Hessen-Kassel, Saxonia, Frankfurt și desființarea Confederației germane. Pe frontul italian austrieicii au avut două mari victorii, la Custozza (24 iunie 1866) și Insula Lissa (astăzi Viș, în Adriatica). Conflictul s-a încheiat însă repede, armata superioară a Prusiei a zdrobit pe austrieci la 3 iulie, la Sadova (Konigratz) și a asediat Viena. Împăratul Franz Joseph a cerut pace, care s-a semnat la Praga, pe 23 august 1866. Potrivit tratatului, a fost creată Confederația Germană de Nord, stat federal care includea toate statele germane protestante, cu o Constituția proprie, cu parlament și Consiliu federal, dominat de Prusia. Hegemonia franceză și austriacă în lumea germană se încheia fiind înlocuită de cea prusacă.

Eliberată de concurența habsburgică, Prusia și-a permis să trateze blând Austria, angajându-se în negocieri între taberele germană și maghiară din Imperiu. Astfel, Bismark a mediat conflictul și a pus bazele unei noi formule de conducere a Imperiului condus de Casa de Habsburg, cea a dualismului austro-ungar, parafat în 1867.

Ultima etapă a unificării Germaniei a reprezentat-o conflictul cu Franța. Discuțiile confidențiale de la Biarritz trebuiau să acorde Luxemburgul lui Napoleon, însă Anglia se opunea unei astfel de variante. Criza luxemburgheză a fost rezolvată în cele din urmă, cu acordul lui Bismark, în urma Conferinței de la Londra (mai 1867). Luxemburgul a devenit un stat neutru sub garanția concernului european dar politica duplicitară a cancelarului german a încordat relațiile franco-prusace. Problema succesiunii la tronului de la Madrid din 1868, când Leopold de Hohenzollern acceptă să preia conducerea Spaniei a dinamitat criza care s-a încheiat cu declanșarea conflictului armat. Bismark și-a asigurat și alianța cu Italia, direct interesată în căderea Franței care

stăpâna de la 1849, Roma, capitala pe care o doreau italienii dar și neutralitatea Rusiei și Austro-Ungariei, devenite prietenele Prusiei.

Războiul, izbucnit în vara anului 1870, a marcat înfrângerea umilitoare a Imperiului francez. Bătăliile de la Metz (august) și Sedan (septembrie 1870) au reprezentat un dezastru pentru Napoleon al III-lea, căzut prizonier și abdicând. După asediul Comunei din Paris, evenimente care au dus la proclamarea Republicii a III-a franceze, la 18 ianuarie 1871, în Sala oglinzilor de la Versailles, regele Wilhelm I al Prusiei s-a proclamat împărat al Germaniei. Franța era obligată la plata unor despăgubiri de război imense și pierdea provinciile Alsacia și Lorena. Ulterior, în mai 1871, Germania încorporează prin tratatul de la Frankfurt, statele catolice Bavaria, Baden, Wurtemberg definitivând procesul unificării Germaniei. Noul stat, devenit cel mai puternic din Europa, era un imperiu federal, cu o constituție, un consiliu federal și un Reichstag dominate de reprezentanții din fosta Prusie și un factor de hegemonie pe continent care anunța viitoarele conflicte mondiale din secolul XX.

2. UNIFICAREA ITALIEI

În întreaga epocă modernă Italia a rămas un spațiu divizat în mai multe state diverse ca suprafață, organizare politică și forță politico-militară. Sentimentul unității naționale s-a datorat exclusiv reprezentanților culturii italiene, sentiment preluat și accentuat de ascensiunea naționalismului și a mișcării Il Risorgimento. După eșecul revoluției pașoptiste, lumea italiană a rămas divizată și fără speranța că generațiile epocii vor reuși soluționarea marelui deziderat. A fost meritul dinastiei Piemonteze și a abilului diplomat Camillo Benso di Cavour pentru succesul și viteza cu care s-a terminat procesul unificării Italiei.

Piemontul a continuat după 1848 să conducă lupta pentru unificare. Prin intermediul ziarului „Risorgimento” Cavour a desfășurat o intensă activitate ideologică pentru pregătirea și antrenarea opiniei publice din peninsula în jurul Casei de Savoia. Totodată, din punct de vedere economic, Piemontul a înregistrat un salt. Înființarea Băncii din Torino, dezvoltarea infrastructurii feroviare, creșterea economică în agricultură, mai ales în timpul ministeriatului lui Cavour, dezvoltarea industriei au permis țării să joace un rol activ în relațiile internaționale europene. Primul succes diplomatic a fost participarea unui corp expediționar piemontez la Războiul Crimeei. Gestul i-a permis regelui Victor Emanuel al II-lea (1849-1878) să participe în calitate de învingător la Congresul de la Paris iar țara sa a fost primită în concernul marilor puteri. Prieten cu Napoleon al III-lea, Cavour l-a întâlnit, în secret, în iulie 1858, la Plombières, punând bazele unei alianțe antiaustriece.

Procesul unificării Italiei a demarat în 1859, când, în urma unei campanii de presă antiaustriacă și mobilizând armata, Viena a declarat război Piemontului. După două sângeroase bătălii la Magenta și Solferino (iunie 1859) austriecii s-au retras. Dar factorul decisiv a fost intervenția Franței care a ocupat Lombardia și a cerut Austriei să facă pace. Prin armistițiul de la Villafranca (iulie 1859),

Franța primea Lombardia dar permitea Austriei să păstreze Veneția. Ulterior, în noiembrie 1859 s-a semnat Pacea de la Zurich prin care ceda Piemontului Lombardia dar era recompensată cu Savoia și Nisa. Pacea de la Zurich a atras demisia temporară a lui Cavour, nemulțumit de compromisul cu francezii și a dat naștere unui sentiment de frustrare și deziluzie în rândul radicalilor italieni, mai ales a mazziniștilor din care se va ridica figura lui Giuseppe Garibaldi.

Profitând de tulburările sociale din sudul Italiei, Garibaldi a părăsit Piemontul în fruntea „celor 1000 de cămăși roșii”, a debarcat în Sicilia și a izbutit o surprinzătoare victorie la Calatafimi (17 mai 1860). El a ridicat întreaga Sicilie împotriva regelui Neapolelui, declarându-se „dictator” al Siciliei și pregătind unirea cu Piemontul. În septembrie 1860, susținut de flota engleză, Garibaldi a intrat în Neapole punând capăt regalității napolitane. Dar dificultățile de guvernare a acestui spațiu și crizele sociale declanșate de intervenția l-au forțat să cedeze Neapole regelui Victor Emanuel.

Anii 1860-1861 au fost ai plebiscitelor italiene. După plebiscitul din Neapole și Sicilia, prin care s-a soluționat anexarea teritoriilor din sud la Piemont au urmat plebiscitele din Toscana, Modena, Parma, Romagna, Emilia. Rezultatul a fost anexarea acestora la Piemont și proclamarea, la 1861, a regatului Italiei, condus de Victor Emanuel de Savoia, cu capitala mutată de la Torino la Florența. Regatul Italiei, recunoscut de marile puteri, era un stat dominat de vechiul Piemont care a introdus propria legislație favorizând nordul provinciilor din sud. Dar moartea lui Cavour la 1861 și eșecurile lui Garibaldi de a ocupa Roma din 1862 și 1864 au reprezentat lovituri grele pentru Il Risorgimento.

Șansa Italiei a fost declanșarea conflictului austro-prusac din 1866. Aliată în secret cu Prusia, Italia a intrat în război nepregătită și a suferit două dezastre la Custozza și Insula Lissa (iunie 1866). Spre norocul italienilor, înfrângerea Austriei la Sadova, în iulie același an și intervenția diplomatică a Franței a adus Italia în tabăra învingătorilor. Pentru serviciile interesate ale francezilor, Austria le-a predat Veneția. Restituirea acesteia Italiei avea menirea de a repara prestigiul Casei de Savoia, afectat de rezultatele militare din război, nou motiv de dezamăgire pentru naționaliștii italieni.

Singurul teritoriu care lipsea Italiei era chiar capitala, Roma, apărată de un corp expediționar francez încă de la 1849. Eșecul lui Garibaldi de a ocupa „Cetatea eternă”, la 1867 a reprezentat sfârșitul politic al revoluționarului italian. Dezamăgit de pierderea Nisei, localitatea sa natală, de eșecul proiectului republican, al cărui adept a fost dar și de propriile neputințe Garibaldi s-a retras din viața politică dar a rămas pentru posteritate un model clasic al revoluționarului din veacul al XIX-lea.

Din nou, soarta a surâs Italiei, când la 1870, Franța era zdrobită de germani și și-a retras trupele din Roma. Regele Victor Emanuel a intervenit în septembrie 1870 și a ocupat Roma, papa Pius al IX-lea retrăgându-se în cartierul Vatican. În ianuarie 1871 Roma a fost proclamată capitala a Italiei. Declarându-se „prizonier” papa a primit în 1871 din partea regelui „legea garanțiilor” prin care i se recunoștea Vaticanul și o imensă sumă de bani. Majoritatea istoricilor consideră anul 1871 ca final al Il Risorgimento-ului

italian dat o serie de teritorii ca Trieste, Tirol, Trentino, Nisa, Corsica sau chiar Malta au dat naștere unui nou concept „Italia irredenta” (nerăscumpărată) și a reprezentat un permanent factor de tensiune internațională.

Test de verificare:

1. De pe ce baze a plecat procesul unificării Germaniei?
2. Care au fost etapele unificării Germaniei?
3. De pe ce baze a plecat procesul unificării Italiei?
4. Care au fost etapele unificării Italiei?
5. Pot fi comparate cele două procese? Asemănări și deosebiri.

Rezumat

Istoria Germaniei în secolul al XIX-lea a fost dominată de procesul care a condus la unitatea națională. Factorii care au stat la baza acestui proces au fost profunzi, de natură economică, politică și națională, în ciuda rezistenței forțelor conservatoare și a poziției Austriei. Cele două proiecte de unificare s-au concurat, varianta prusacă beneficiind de condiții mai bune. Activitatea cancelarului Otto von Bismark în domeniul politicii interne și externe s-au dovedit decisive iar formula propusă de „cancelarul de fier” a devenit sloganul unificării: „prin fier și sânge”.

Il Risorgimento-ul italian a oferit o variantă mai complicată de realizarea a idealului unității naționale, combinând diplomația cu politică, identitatea națională și cultura. Cele două procese au fost contemporane și s-au intercondiționat, găsindu-și finalitatea dorită de artizanii lor.

Bibliografie:

- Bled, Jean Paul, *Franz Josef*, București, 2002;
- Ceașescu, Gheorghe, *Nașterea și configurarea Europei*, București, 2004;
- Charle, Christophe, *Intellectualii în Europa secolului al XIX-lea. Eșeu de istorie comparată*, Iași, 2001;
- Droz, Jacques, *Istoria Germaniei*, București, 2000;
- Fulbrook, Mary, *O scurtă istorie a Germaniei*, Iași, 2002;
- Gellner, Ernest, *Națiuni și naționalism. Noi perspective asupra trecutului*, Oradea, 1997;
- Hermet, Guy, *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*, Iași, 2005;
- Manchester, William, *Armele lui Krupp, 1587-1968*, București, 1973;
- Pelling, Nick, *Imperiul Habsburgic (1815-1918)*, București, 2002;
- Procacci, Giuliano, *Istoria italienilor*, București, 1975;
- Rendina, Claudio, *Papii. Istorie și secrete*, București, 2002;
- Riall, Lucy, *Italia în perioada Risorgimento*, București, 2001;
- Stiles, Andrina, *Unificarea Germaniei 1815-1890*, București, 1998;
- Idem, *Unificarea Italiei 1815-1870*, București, 1998;
- Thiesse, Anne Marie, *Crearea identităților naționale în Europa, secolele XVIII-XX*, Iași, 2000;
- Traniello, Fr., Sofri, Gianni, *Il Risorgimento. Scurtă istorie*, Cluj-Napoca, 2002;
- Walter, Victor, *A fost primăvară...1848. Chipuri dintr-un an de neuitat*, București, 1958;

Unitatea de învățare XVIII

TRIPLA ALIANȚĂ

Cuprinsul unității:

1. Germania Wilhelmiană (1880-1914)
2. Austro-Ungaria
3. Italia (1870-1914)
4. Formarea Triplei Alianțe

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru acest eveniment în surse istorice date
4. Să identifice cauzele formării Triplei Alianțe și să comenteze consecințele formării acestui bloc militar
5. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. GERMANIA WILHELMIANĂ (1880-1914)

Perioada cuprinsă între finele veacului al XIX-lea și începutul celui următor este cunoscută în istoria Germaniei sub numele de epoca wilhelmiană de la numele împăratului care a condus Imperiul și a dat tonul politicii europene în anii premergători primului război mondial. Anii 1880-1914 au fost martorii unei perioade de avânt economic fără precedent, rata de dezvoltare a Germaniei fiind de 7-8% pe an. Anii corespund celei de a doua revoluții industriale. Aceasta s-a caracterizat prin puternica dezvoltare a ramurilor industriale asociate primei faze a industrializării (extractivă, metalurgică, textilă) dar și prin diversificarea economiei în ramuri de prelucrare sofisticate (chimică, a energiei electrice, electrotehnică, constructoare de mașini). Germania imperială a traversat cel mai rapid al doilea val al industrializării, cu creșteri în toate domeniile. P.I.B.-ul a crescut de cinci ori (într-o vreme în care cel britanic abia se dublase). Descoperirea și valorificarea resurselor subsolice din Renania,

Westfalia sau Lorena (cărbune în Ruhr, Saar), fier (Alsacia, Lorena), carbonat de potasiu (Lorena) a dus la creșteri record ale producției, de exemplu producția de oțel a crescut de nouă ori. Regularizarea râurilor Rin, Elba, Oder și infrastructura feroviară excelentă din Câmpia germană au contribuit la progresul general. Sporul demografic (de la 41 de milioane la 1871 la 67 milioane la 1914, față de saltul francez de la 36 la 40 de milioane în aceeași perioadă) a asigurat atât piața de desfacere cât și mâna de lucru. Sistemul bancar german bazat pe parteneriat între sectorul bancar-comercial și trusturile industriale era cel mai performant din Europa. În domeniul bancar, un număr de nouă mari bănci din Berlin concentrau spre 1910 aproximativ 83% din întregul capital german. Între marile trusturi se remarcă A.E.G., Siemens, Bosch, Krupp, Oppenfeld, BASF, Bayer, Tyssen; ele erau organizate în funcție de producție și ave au interese comune în fixarea prețurilor și în determinarea condițiilor de producție și desfacere. De la 8 la 1875 au ajuns la 3000 în 1914, dominând prin prețuri de dumping piața europeană. Germania avea, totodată, cel mai bun sistem de învățământ elementar tehnic din Europa dar și institute de învățământ superior performante pentru cei înzestrați cu capacități tehnice deosebite.

Germania wilhelmiană oferea imaginea unei societăți a diversității, o națiune fără unitate. Diferențele dezvoltării economice, credințele religioase (catolici în sud-vest, lutherani în nord-est), afilierea regională (nord-sud), identitatea națională a minorităților (polonezi, francezi, danezi) au secționat diferitele clase sociale germane. La baza piramidei sociale se afla o clasă largă a micilor producători agricoli și industriali, destul de defavorizați dar cu un nivel de trai mai ridicat decât al acelorași categorii din alte state europene. De regulă, lucrătorii urbani industriali erau ușor mai avantajați economic, ceea ce explică migrația masivă est-vest sau rural-urban. Clasa de mijloc era divizată în așa numita *mittelstand* formată din meșteșugari, comercianți, muncitori înstăriți din lumea sindicală sau a cartelurilor și *beamte* categoria intelectualității burgheze (funcționari, profesori, juriști, diverși oficiali). La vârful piramidei se aflau marii industriași, cei din sectorul financiar-bancar și marii proprietari (junkerimea prusacă).

Din punct de vedere politic, Germania wilhelmiană se împărțea între moștenirea lui Bismark și tendințele noii politici ale împăratului Wilhelm al II-lea. Moștenirea lui Otto von Bismark era un stat federal, format din 25 de formațiuni statale, dar controlate de către Prusia, la care se adăuga Alsacia și Lorena. Împăratului îi aparținea politica externă, era capul armatei, numea executivul și cancelarul. Cancelarul împărțea executivul cu un Consiliu Federal (Bundesrat) format din 58 de reprezentanți ai guvernelor landurilor ce compuneau imperiul dar în care Prusia avea drept de veto. Legislativul, ales prin vot direct și secret. Reichstag-ul vota legile și bugetul dar nu putea alege cancelarul și nuci să îl înlocuiască. În fruntea imperiului s-a aflat până la 1888 Wilhelm I. Friederic al III-lea, după o domnie de 99 de zile care nu au rămas în conștiința istoricilor, a fost urmat de fiul său Wilhelm al II-lea (1888-1918), un personaj cu un caracter schimbător și irațional. Viața politică a Imperiului era divizată în mai multe partide și mișcări politice de diverse orientări. La dreapta eșichierului politic era Partidul conservator german dominat în est și format din

ofițerii prusaci și înalta birocrație aristocratică atașată dinastiei, bisericii lutherane și armatei. După criza economică din 1873 s-a desprins Partidul Liber Conservator, mai puțin intransigent dar dominat de curentul intelectual antisemit al istoricului Heinrich von Treitschke. Partidul Centru Catolic nu avea un program politic și social ci apăra interesele catolicilor într-o țară protestantă cu baza socială proprietarii agrari silezieni, aristocrați bavarezi, renani sau badenieni. Spre stânga, Partidul Liberal era susținător al adepților lui Bismark dar și moștenitori ai liberalismului de la 1848. Partidul Social Democrat, cu tendințe marxiste reprezenta o minoritate infimă, fiind legat de sindicate sau de înfăptuitorii programului de la Gotha din 1875.

După înlăturarea lui Bismark a urmat cancelarul Leon von Caprivi (1890-1894), adeptul politicii „noului curs” de reformă socială și protecționistă. A căzut datorită consecințelor reformei armate și a fost urmat de o serie de cancelari dominate de personalitatea împăratului, de acord cu orientarea politică a sa. Prințul Hohenlohe, von Bulow sau Bethmann-Holveg au susținut proiectele politice ale kaiserului. Noua politică – *Weltpolitik* – de la 1897, Liga Navală – *Flotten-verein* – de la 1898 ca și Liga Pan-germană – *Alldeutsche Verbund* – au schimbat orientarea politicii germane înspre crearea unui imperiu colonial, o politică expansionistă spre est sintetizată prin formula *Drang nach Osten* și dominarea țărilor cu minoritate germană.

2. AUSTRO-UNGARIA

După înfrângerea din „războiul de șase săptămâni” împăratul Franz-Josif a acceptat medierea germană și a încheiat un acord cu maghiarii pentru supraviețuirea statului său. În fapt s-a realizat o înțelegere (*Ausgleich*) între Gyula Andrássy și Ferdinand von Beust prin care prin care s-a format dualismul austro-ungar. Ungurii doreau o Austrie centralizată, liberală și germană și o Ungarie centralizată, liberală și maghiară. Astfel au apărut două state separate, cu Parlamente, Constituții, legislații și administrații separate și diferite. Fiecare parte a primit în nume în funcție de așezarea în lungul unui afluent al Dunării: partea austriacă Cisleithania, respectiv partea maghiară Transleithania. Instituțiile comune erau: armata imperială, ci limba germană ca limbă de comandă (cu excepția unităților de honvezi din Budapesta), ministerele de externe și de finanțe. Prin intermediu unei bănci unice moneda era comună pentru ambele părți ale imperiului dar partea maghiară contribuia cu 30% la bugetul general, prețul plătit de Franz Iosif pentru păstrarea statului. Franz Iosif avea titlu de împărat al Austriei și rege al Ungariei, casa dinastică de Habsburg fiind tot un element al unității. Dualismul a reprezentat un compromis între împărat și unguri; maghiarii recunoșteau un singur stat în planul politicii externe iar Franz Iosif lăsa afacerile interne Ungariei pe mâna „nației maghiare”.

Din punct de vedere economic, Austro-Ungaria a beneficiat de saltul datorat revoluției industriale dar a rămas relativ în urma puterilor occidentale. Industria

s-a dezvoltat mai ales în partea austriacă. În Boemia, fabrica Skoda de la Pilsen era considerată „bijuteria Coroanei”.

Viața politică în Cisleithania a fost una liberală existând o mișcare în direcția democrației, care a reușit în final chiar introducerea votului universal. Pulverizarea forțelor politice a făcut posibilă apariția mai multor partide. Partidul liberal, anticlerical, urmărea o politică de subminare a bazei tradiționale a autorității monarhice. Partidul Creștin Social, naționalist și antisemit, avea baza socială în general în mediul rural sau al orașelor mici. Partidul s-a bazat pe „programul de la Linz” dar a suferit mai multe dizidențe, cea mai cunoscută fiind a lui Karl Lueger, pronunțat antisemită. „Inelul de fier”, cum era cunoscut partidul lui Eduard Taaffe era o coaliție antiliberală formată din proprietarii funciari, radicalii clericali catolici dar și minoritari ca cehii și polonezii care au primit o serie de privilegii. La stânga exista Partidul social democrat, de orientare marxistă, bazat pe cluburi muncitorești, a militat pentru renunțarea la capitalism.

Între guvernele importante ale Austriei s-au remarcat Karl și Adolf Auersperg, cu o politică socială eficientă. Succese în politica socială, dar conservatoare, a avut și guvernarea lui Eduard Taaffe. Important a fost și guvernul lui Max von Beck care la 1911 a schimbat legea electorală introducând votul universal. În Transleithania, ungurii au refuzat să modernizeze în sens democratic viața politică, națiunea dominantă fiind cea maghiară. Principalele partide au fost exponentele maghiarimii. Partidul Liberal, condus de Istvan Tisza, deși favorabil dualismului, a fost devotat ideii supremației maghiare în Transleithania. Partidul Independenței, condus de Francisc Kossuth urmărea să rupă dualismul, pentru proclamarea independenței statului maghiar. Partidul Social Democrat, stângist, milita pentru crearea unei Ungarii socialiste.

Problemele naționalităților, mai ales cele din partea maghiară a imperiului aveau să fie o constată a politicii interne din Austro-Ungaria. Problema cehă a fost relativ rezolvată de guvernele de la Viena. Grupați în jurul lui Jan Palaki, „tinerii cehi” au obținut introducerea limbii cehe în administrația locală, un parlament pentru Boemia și Moravia, crearea unei Universități naționale la Praga. Problema maghiară a creat cele mai mari dificultăți funcționării dualismului. Legislația maghiară din Transleithania permitea unui procent de 6% din populație să aibă drepturi politice. 90% din mandatele Parlamentului de la Budapesta erau ocupate de maghiari; de ex. în legislativul din 1910, din 393 de mandate doar opt erau ocupate de nemaghiari. Maghiarizarea a fost susținută de toate guvernele. Din 1883, limba maghiară a devenit obligatorie în toate școlile. Legea Apponyi din 1907 obliga profesorii la un jurământ de loialitate, fiind concediați dacă nu predau în limba maghiară. Pentru a preîntâmpina un conflict cu croații, încă din 1868, printr-un acord constituțional a fost acordat Zagrebului dreptul de a-și numi guvernatorul și de a avea un legislativ propriu. Problema naționalismului slavilor de sud nu a fost însă rezolvată. Deși sârbii și croații au colaborat în Parlamentul de la Zagreb pentru diminuarea influenței maghiare dar diferențele religioase și de

comportament între croați, sloveni, sârbi și bosniaci i-au putut de multe ori pe poziții antagonice.

3. ITALIA (1870-1914)

Din august 1871, Roma a devenit capitala regatului Italiei, unde se instaură suveranul dinastiei de Savoia (Victor Emanuel al II-lea, până la 1878, Umberto I până la 1900 și Victor Emanuel al III-lea, până la 1946), cu toate că Papa Pius al IX-lea a refuzat compromisul cu noul stat. „Legea garanțiilor” asigura Papei imunitate, era scutit de taxe, primea clădirile Vaticanului și Lateranului, avea propriul serviciu diplomatic și primea o rentă de 3,2 milioane de lire anual. Deși dominată de partida liberală, Italia nu și-a găsit echilibrul în anii de la cumpăna secolelor al XIX-lea și al XX-lea.

Italia și-a desăvârșit unitatea în doar două decenii dar consecințele acestui proces istoric au modelat dezvoltarea economică și politică din perioada următoare. Marea contradicție italiană rezida din opoziția dintre nord și sud. Nordul, apropiat de structurile economice ale Europei occidentale, s-a industrializat repede profitând de declanșarea revoluției industriale. Cu sprijinul capitalului străin, industria s-a dezvoltat puternic, Milano și Torino devenind adevăratele capitale economice ale regatului. Și agricultura era dezvoltată în nord unde au apărut ferme moderne, performante cu productivitate mare, mai ales în valea Padului. Puternic s-a dezvoltat industria siderurgică (oțelăriile de la Terni), industria navală (firmele Florio și Rubattino) și constructoare de mașini (Fiat, Alfa Romeo, Maserati) sau industrii adiacente (Pirelli, Olivetti). Au apărut și marile trusturi (trustul siderurgic, Institutul italian al bumbacului, Consorțiul sulfului). Și industria energiei electrice s-a dezvoltat puternic, de la 100 milioane kw/oră la 1899 până la 2, 57 mld kw/oră de 1914. Milano a fost unul din primele orașe iluminate electric.

În acest timp, Mezzogiorno a rămas tradiționalist și rutinier, atașat marilor latifundii, dominate de mari feudali. În lipsa unei infrastructuri, persista subdezvoltarea economică. Deși s-a dezvoltat și în sud industria se baza pe producția în ateliere mici, concurate de nord, a confecțiilor textile, (în special, mătase), extracția sulfului sau a marmurei. O mare problemă o reprezenta analfabetismul (88% în regiunea Basilicata), subnutriția și bolile (malaria și pelagra), în ciuda anchetelor parlamentare, cum ac fost cea de la 1877 condusă de Stefano Jacini, care a tras semnalul de alarmă dar nu a găsit soluții. Sudul era dominat subteran de organizații criminale precum Mafia din Sicilia sau Camorra la Napoli. Un fenomen tipic Italiei a fost emigrația, între 5 și 6 milioane de italieni părăsind regatul în această perioadă pentru a se stabili în S.U.A. sau pentru a munci în statele europene mai dezvoltate.

Sistemul politic italian s-a inspirat din modelul britanic fără să aibă succesul englez. Regele convoca Parlamentul și numea miniștrii dar guvernele nu putea supraviețui în lipsa sprijinului parlamentar. Legislativul, bicameral, acorda încredere sau demitea miniștrii ceea ce a făcut ca între 1870 și 1922 să existe 29 de prim miniștri. Deputații erau aleși pe 5 ani dar senatorii erau numiți ceea ce a făcut ca Senatul italian să de vină „un cămin de pensionari proveniți din rândul

slujitorilor vârstnici”. În lipsa partidelor politice, politicienii s-au grupat în mai multe facțiuni, necesare pentru a putea forma guvernul, dar aceste alianțe erau fragile. Electoratul, extrem de redus, (2% din totalul populației), ignorant și cu orizont îngust, era împărțit între tradițional neîncredere a napolitanilor în guverne și dorința piemontezilor de a domina regatul.

Liberalii erau un grup eterogen, format din mica burghezie dar și din elemente ale marii burghezii industriale sau mari proprietari funciari. Liberalii erau divizați în liberali-conservatori care se opuneau reformelor sociale și intervenției executivului în economie, și liberalii de stânga, adepții extinderii dreptului de vot și a unei reforme sociale moderne. La stânga se aflau republicanii socialiști, puternici în nord, unde mișcarea sindicală s-a dezvoltat în contextul apariției marilor concentrații urban-industriale. Prima încercare de a forma un partid socialist i-a aparținut lui Filippo Turati care a reușit la 1881 să organizeze un Congres al muncitorilor la Milano. Din mișcarea socialistă s-a rupt un grup condus de Ferri și Antonio Labriola, care a mers pe linia anarhist-sindicală. La dreapta politică exista tabăra catolicilor. Însă Papa, prin enciclica „Rerum Novarum”, a cerut catolicilor să nu participe la viața politică și să se abțină de la urne. Abia după 1901, prin Epistola Episcopului din Verona, prin care era condamnat socialismul ca pe „cea mai nebunească nesăbuintă”, poziția Bisericii Catolice s-a schimbat. Încă din 1899, adepții lui Romolo Murri au creat primele sindicate catolice, numite „democrate-creștine”. În 1909, de frica socialismului, Papa a Pius al X-lea a ridicat interdicția pentru catolici de a se abține de la vot. La 1910 a avut loc Congresul de la Florența, care a pus bazele curentului naționalist italian. De factură mazziniană, naționalismul milita pentru „Italia mare” militaristă și colonială, și a beneficiat de prestigiul și condeiul unui gazetar de talia lui Gabriele D’Annunzio.

Viața politică italiană a fost dominată de facțiunile liberale și de o pleiadă de personalități din sânul acestei mișcări, ceea ce nu i-a ferit de scandaluri și conflicte cu opoziția. Între 1870-1887, Italia a fost dominată de liberal-conservatorii lui Agostino Depretis. El a guvernat după principiile politicii „Il Transformismo”, de unire a liberalilor de toate nuanțele, ceea ce a făcut să ia o serie de măsuri sociale, precum introducerea învățământului obligatoriu și gratuit sau lărgirea censului electoral. Între 1887-1896 viața politică a fost mai agitată, principala personalitate fiind Francesco Crispi, un liberal de stânga. El a luat o serie de măsuri fiscale care a dus Italia într-un conflict vama cu Franța din care a ieșit învinsă. Deși guvernarea sa a fost întreruptă de cabinetul lui De Rudini, epoca este caracterizată de tulburări sociale majore. Cele mai cunoscute au fost mișcărilor organizațiilor siciliene Fasciile, fără un program politic clar dar de inspirație socialistă.

Perioada 1896-1914 a fost dominată de personalitatea lui Giovanni Giolitti. Deși s-a confruntat cu greve în nord și demonstrații și violențe în sud, Giolitti a restabilit liniștea prin măsuri dure și cu ajutorul armatei. Linia sa politică a apropiat pe catolicii moderați de socialiști, legislația socială a epocii fiind una înaintată, fără să fie anticlericală. Succesul său s-a datorat și prosperității economice din perioada „la Belle Époque”, caracterizată prin diversificarea vieții, cinematografia, teatrul, creșterea timpului liber și a concediilor.

Asasinarea regelui Umberto I a obligat guvernele să limiteze drepturile democratice, generalul savoiaard Pulloux restrângând libertățile constituționale.

Cabinetele de după 1910, conduse de Sidney Sonnino sau Luigi Luzzatti au continuat opera lui Gioberti, culminând cu reforma electorală din 1912, prin care se acorda votul universal, crescând electoratul la 8,6 milioane de alegători. Anul 1914 găsea Italia divizată între adepții naționalismului, cu implicarea activă în problemele politicii europene și socialiștii, adepți ai pacifismului și potravnici războiului.

4. FORMAREA TRIPLEI ALIANȚE

Anii de la cumpăna dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea și până la izbucnirea primului război mondial, lumea a putut apărea într-adevăr ca un „univers european”, atât era de mare superioritatea Europei. Cadența dată întregii lumi nu era însă doar cea a superiorității economice, politice sau culturale ci și cea a revendicărilor coloniale și de supremație mondială, Europa oferind, înainte de toate, imaginea instabilității și a discordiilor sale.

Principale putere europeană, intrată în rândul puterilor colonială târziu, Germania era un factor de mare instabilitate pe continent. Nesatisfăcută de Conferința de la Berlin din 1884, prin care era împărțit continentul african între statele coloniale, Germania urmărea să modifice echilibru european și mondial în favoarea sa. După succesul unificării Otto von Bismark optase pentru *Realpolitik*, politică ce urmărea să nu încercuiască Germania de adversari, prin împiedicarea unei alianțe franco-ruse. Așa se explică semnarea *Alianței celor trei împărați* (1873) între Germania, Austro-Ungaria și Rusia. Însă dificultățile apărute după Congresul de la Berlin de la 1878, privind influența în Balcani și divergențele austro-ungare și ruse pe această problemă a puf capăt alianței.

După înlăturarea lui Bismark, noul împărat, Wilhelm al II-lea, a imprimat o nouă orientare politicii externe germane. Cunoscută ca *Weltpolitik*, orientarea diplomației Imperiului german urmărea supremația mondială prin formarea unui imperiu colonial, rezultat din reîmpărțirea coloniilor principalelor state europene coloniale. Imperiul colonial german obținuse o serie de teritorii dar fără o mare importanță economică sau strategică. În 1884 a fost proclamat protectoratul asupra coastei sud-vestice a Africii (Camerun, Togo) sau estice (Kenya). Ulterior s-au format coloniile asiatice: golful Chiao Ciao, Sandun (China), insulele Samoa, Mariane și Caroline (în Pacific).

În politica sa, împăratul s-a apropiat de Austro-Ungaria (exista ideea supremației germane pe continent) cu care a semnat, la 1879, o alianță secretă îndreptată împotriva Rusiei. Austro-Ungaria a fost sprijinită de Germania în obținerea Bosniei-Herțegovina, la 1908, ceea ce a provocat reacția Rusiei dar și a națiunilor mici din Balcani speriate de eventualitatea unei infiltrații austro-ungare în zonă. Acestei alianțe i s-a alăturat și Italia la 1882, punând bazele unui prim bloc politico-militar, îndreptat împotriva Rusiei și Franței, cunoscut ca *Tripla Alianță* (sau Puterile Centrale). Italia era nemulțumită de ocuparea Tunisiei de către Franța (în Tunisia exista o puternică minoritate italiană). Deși Italia revendica Tristul și Trentino de la Austro-Ungaria, Bismark a alimentat

sentimentele antifranceze ale peninsularilor obținând semnătura pe tratatul Triplei Alianțe. Lor li se va adăuga, din rațiuni specifice, Serbia, România și ulterior, Imperiul Otoman și Bulgaria.

Pretutindeni, interesele Germaniei, locomotiva alianței, se opuneau celor anglo-franceze, interese care au acutizat relațiile internaționale la începutul secolului al XX-lea. Acest fapt a fost evident în timpul crizelor marocane (1905-1911) și a războaielor balcanice (1912-1913). Italia nu s-a implicat în conflictele marocane și a reușit, cu sprijinul anglo-francez să ocupe Libia și arhipelagul Dodecanez, după un scurt război cu Imperiul Otoman la 1911-1912, ceea ce a dezghețat raporturile cu Franța.

În preajma declanșării primului război mondial, o serie de parteneri ai Triplei Alianțe s-au îndepărtat de interesele germane: Italia, sub imperiul naționalismului și a ideii creării „Italiei mari” revendica Triestul și Trentino sau România, care urmărea unificarea Transilvaniei și a Bucovinei.

Test de verificare:

1. Prin ce s-a caracterizat a doua revoluție industrială în Germania?
2. Cum era împărțită din punct de vedere social și politic Germania wilheliană?
3. Austro-Ungaria era un stat cu instituții separate sau două state cu instituții comune?
4. Caracterizați viața politică a Italiei în anii 1870-1914?

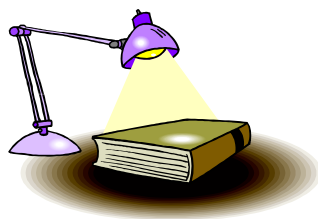

Rezumat

Formarea blocurilor politico-militare Tripla Alianță și Tripla Înțelegere, în perioada premergătoare primului război mondial a polarizat lumea și a asigurat trecerea de la modernitate la contemporaneitate. Artizana Triplicei, Germania a depășit moștenirea politică bismarkiană, angajându-se într-o politică de sfidare dominație mondială, permisă de o puternică dezvoltare economică însoțind a doua revoluție politică. În paralel, aliatele Austro-Ungaria și Italia au traversat o perioadă dificilă, plină de contradicții. Procesul disolutiv care a caracterizat Austro-Ungaria și politicile integralite luate de guvernanții din Peninsula n-au permis o dezvoltare la nivelul înregistrat de aliatul german. Imaturitatea politică a acestor state și lipsa unei tradiții democratice au permis impunerea unei clase politice responsabile de angajarea triplicei în primul război mondial.

Bibliografie:

- Beranger, Jean, *Istoria Austriei*, București, 1999;
- Bled, Jean Paul, *Franz Josef*, București, 2002;
- Droz, Jacques, *Istoria Germaniei*, București, 2000;
- Fulbrook, Mary, *O scurtă istorie a Germaniei*, Iași, 2002;
- Gaillard, Jean-Michel, Rowley, Anthony, *Istoria continentului european. De la 1850 până la sfârșitul secolului XX*, Ed. Cartier, Chișinău, 2001;
- Guichonnet, Paul, *Istoria Italiei*, București, 2002;
- Hobsbawn, Eric, *Era capitalului (1848-1875)*, Chișinău, 2002;
- *** *Istoria Țărilor Coroanei Cehe*, București, 2004;
- Johnston, William M., *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848-1938*, Iași, 2000;
- Keyserling, Herman, *Analiza spectrală a Europei*, Iași, 1993;
- King, Greg, *Regele nebun. Viața și epoca lui Ludwig al II-lea al Bavariei*, București, 2001;
- Von Krackow, Christian, *Germanii în secolul lor (1890-1990)*, București, 1999;
- Layton, Geoff, *De la Bismark la Hitler: Germania (1890-1933)*, București, 2002;
- Manchester, William, *Armele lui Krupp, 1587-1968*, București, 1973;
- Pelling, Nick, *Imperiul Habsburgic (1815-1918)*, București, 2002;
- Pollak, Michael, *Viena 1900. O identitate rănită*, Iași, 1998;
- Procacci, Giuliano, *Istoria italienilor*, București, 1975;
- Robson, Mark, *Italia: liberalism și fascism 1870-1945*, București, 1998;
- Rogger, Hans, Weber, Eugen, *Dreapta europeană. Profil istoric*, București, 1995;
- Taylor, A. J. P., *Monarhia habsburgică 1809-1918*, București, 1998;
- Tuchman, Barbara W., *Trufașă citadelă, o frescă a lumii dinaintea primului război mondial*, București, 1977;
- Zollner, Erich, *Istoria Austriei*, vol. I-II, București, 1997;

Unitatea de învățare XIX

TRIPLA ÎNȚELEGERE

Cuprinsul unității:

1. Franța Republicii a III-a (1871-1914)
2. Anglia Victoriană
3. Rusia lui Alexandru al III-lea și Nicolae al II-lea
4. Formarea Triplei Înțelegeri

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să stabilească relații de cauzalitate pentru adevărat eveniment în surse istorice date
4. Să identifice cauzele formării Triplei Înțelegeri și să comenteze consecințele formării acestui bloc militar
5. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. FRANȚA REPUBLICII A III-A (1871-1914)

A treia Republică franceză s-a născut în urma unei mari drame. Înfrântă de Germania și în plină revoluție a Comunei parisiene, Franța s-a regăsit în septembrie 1870 prin triumful conservatorilor monarhiști. După încheierea armistițiului din Germania din ianuarie 1871 și înfrângerea Comunei în mai același an, Adolphe Thiers devine primul președinte a Republicii, în urma scrutinului din august. Acesta s-a pronunțat în 1872 în favoarea Republicii și a fost înlocuit de monarhiști. Succesorul său mareșalul Mac-Mahon, cu ajutorul legitimiștilor, aduce victoria republicanilor, introducând septenatul. În 1873 trupele de ocupație germană s-au retras iar Franța și-a reluat destinul în mâini, dar cu o mare datorie de război de plătit și o teribilă dorință de revanșă.

Economia franceză s-a bazat în anii de la cumpăna secolelor XIX-XX pe o rezervă de aur considerabilă și pe stabilitatea monedei. Bănci precum Banque de Paris, Banque de l'Union Parisienne au cunoscut o mare prosperitate. Aceste bănci au reușit plasarea de bani în străinătate cu dobânzi mari, principale creditoare fiind Rusia. Producția agricolă a crescut constant, la 1913 depășind producția industrială. Ramurile industriale s-au diversificat, Franța fiind una din

beneficiarele celei de a doua revoluții industriale, deși nu a înregistrat cifrele creșterii din Germania. S-a dublat producția de fontă și oțel, industria chimică s-a dezvoltat rapid în subramurile chimică, alumină, cauciuc, uzinele Michelin devenind faimoase. O ramură puternică a fost cea a construcțiilor de mașini, firme precum Panhard-Levassor, De Dion-Bouton, Renault și Peugeot au adus Franța pe locul doi în lume la numărul de autovehicole fabricate. Se remarcă slaba concentrare a fabricilor (1% peste 50 de lucrători) dar au apărut și concerne mari: Wendel și Schneider în siderurgie, Creusot, Saint Gobain și Kohlman în industria chimică.

Societatea franceză era diversificată. S-a înregistrat o creștere demografică reprezentată de creșterea speranței de viață și a afluxului de imigranți, mai ales din Belgia și Italia. Exista o categorie importantă care trăia în condiții improprii, dar liberalizarea presei, obligativitatea educației și o serie de legii sociale au deschis și acesteia orizonturi noi. Între 5 și 6 milioane de francezi reprezentau clasa de mijloc: mica burghezie, profesiunile liberale, clasa salariată de stat. Aceasta a creat acea stare de spirit care a simbolizat o epocă: La Belle époque. Iar momentul de vârf al acestei epoci a fost reprezentat de invenția fraților Lumière, care l-a 1895 au proiectat primul film de cinematograf. Franța a deținut industria cinematografică, la 1914 producând 90% din filmele lumii.

Structura politică a Franței trădează o largă democrație. Parlamentul bicameral era format din Camera Deputaților, aleși pe patru ani prin sufragiu universal. Camera domina viața politică a Franței, vota legile și bugetul. Senatul, ales prin vot în Colegiu avea un rol puțin important. Puterea executivă era împărțită de Guvern și Președinte. Acesta desemna Guvernul, avea drept de a dizolva Parlamentul și era șeful suprem al armatei. Principalele forțe politice erau Acțiunea liberală populară, conservatoare, Federația republicană, Alianța republicană democratică, condusă multă vreme de președintele Raimond Poincaré, Partidul radical social-democrat al lui Georges Clemenceau și Secțiunea franceză a Internaționalei muncitorești, reprezentată cel mai bine de Jean Jaures. Un mare scandal al epocii l-a reprezentat Afacerea Dreyfus, un scandal de corupție cu un profund substrat antisemit. La fel de mare a fost și scandalul Panama, când investitorii francezi care trebuiau să sape canalul Panama au dat faliment.

În politica externă, Franța a căutat să-și ia revanșa în fața Germaniei, stăpână pe continent. În aceste condiții și-a reglementat problemele coloniale pe care le avea cu Anglia în Africa. Prin împrumuturi și prin susținerea politicii externe a Rusiei în Balcani, diplomația franceză s-a apropiat de această țară și a reușit încheierea blocului politico-militar al Triplei Înțelegeri.

2. ANGLIA VICTORIANĂ

După 1850 se realizează trecerea definitivă a societății britanice de la „vechea Anglie”, la „Anglia victoriană”, numită astfel după îndelungata domnie

a reginei Victoria (1837-1901), considerată și „epoca de aur” a burgheziei engleze.

Perioada 1848-1869 marchează triumful liberalismului ca doctrină economică și politică a elitelor, exprimat prin promovarea liberului schimb a neamestecului în viața economică, lăsată a se organiza și dezvolta spontan în virtutea legii cererii și ofertei. Idei similare liberalismul implementa și în plan politic prin descentralizarea administrativă și neamestecul statului în raporturile dintre muncitori și patronat.

Din punct de vedere economic, Anglia s-a bucurat în deceniile VI-VII de faima de a fi „atelierul lumii”, însă pe finalul secolului a pierdut întâietatea în favoarea economiilor americană și germană. Rămânerea în urmă a tehnicii engleze, în comparație cu cea germană a fost ameliorată de faptul că Anglia a rămas centrul financiar al lumii și cea mai mare putere comercială. În 1913, flota comercială engleză reprezenta 40% din totalul flotei comerciale a lumii. Și agricultura a avut de suferit, din deceniul al VIII-lea, când importurile masive de cereale din S.U.A., Rusia sau India au ruinat în masă fermierii englezi.

Primele două decenii postpașoptiste au fost dominate politici de Partidul liberal, aflat la putere 14 ani, în timp ce Partidul conservator a deținut pârghia executivă doar 4 ani și în coaliție încă doi. Dintre cabinetele liberale, primul care s-a afirmat a fost cel prezidat de John Russell (1846-1852), partizan al desființării restricțiilor la importul de grâne și al reducerii taxelor vamale. Dar personalitatea politică cea mai marcantă a partidului a fost lordul Palmerston și, spre amurgul acestuia, William Gladstone.

Un prim guvern de coaliție, condus de lordul Aberdeen, a angajat Anglia în Războiul Crimeei, în apărarea Imperiului Otoman, iar cabinetul următor, tot de coaliție, dar prezidat de Palmerston, a încheiat cu succes campania crimeeană, angajând Anglia într-un nou război împotriva Chinei și Persiei.

Întâiul cabinet conservator, prezidat de lordul Derby, pe lângă care s-a afirmat însă cea mai proeminentă personalitate a acestui partid în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Benjamin Disraeli, a reformat administrația colonială, anulând toate drepturile vechi ale Compañiei Indiilor orientale și trecând India sub direcția administrației a statului (1858).

Noul guvern liberal, întâi frunte întâi cu Palmerston (1859-1865) apoi cu John Russell (1865-1866), a încheiat în 1860 un tratat comercial cu Franța, primul act încheiat pe principiul liberului schimb în relațiile internaționale. El a fost urmat de tratate similare, încheiate în anii următori cu Belgia, Italia, Austria.

Paradoxal, dar i-a revenit misiunea și onoarea unui guvern conservator să inițieze și să înfăptuiască o reformă electorală, în 1867, mai radicală decât proiectele anterioare, reformă extinsă în 1868 și asupra Scoției și Irlandei. Prin această reformă, numărul votanților a sporit de la 1,4 milioane la 2,5 milioane de bărbați dintr-un total de 31 de milioane de locuitori.

În același an, 1867, cabinetul conservator a realizat o altă reformă importantă în administrația colonială, acordând Canadei statutul de dominion, ce conferea provinciei largi drepturi de autonomie internă. Spre a-l înlătura de

la putere, liberalii au atacat guvernul conservator pe una din cele mai spinoase teme ale politicii interne britanice – problema irlandeză.

Chestiunea irlandeză fusese reactualizată de constituirea unei asociații secrete – inițial în S.U.A. – Sinn Fein, vizând libertatea Irlandei, și a cărei membrii, numiți „feniani” (după numele eroilor unei străvechi legende), propovăduind teroarea ca tactică de luptă. Guvernul conservator a răspuns atentatelor cu măsuri dure, care au pus în mișcare opinia publică. Liberalii lui Gladstone au venit cu alternativa pacifistă, invocând necesitatea de a trata chestiunea irlandeză „cu înțelegere”. Pentru început ei au propus separarea bisericii de stat în Irlanda, cu atât mai necesară cu cât biserica anglicană întrunea aici mai puțin de 10% din populație, majoritatea constituind-o catolicii, iar nord-estul insulei (Ulster) fiind presbiterieni. Alegerile din 1868 au dat câștig de cauză liberalilor, în dauna conservatorilor, care au fost înfrânți tocmai în Irlanda și Scoția.

Din deceniul al VIII-lea, ca urmare a crizei agrare care a cuprins Anglia, situația țăranimii irlandeze s-a înrăutățit și mai mult, intensificându-se odată cu lupta de eliberare a mișcării Sinn Fein, în frunte cu parlamentarul Parnell. Concomitent cu obstrucția parlamentară la care a recurs Parnell, la Dublin, în 1882, membrii societății teroriste „Neînvinșii” au organizat asasinarea ministrului englez care se ocupa cu problema irlandeză. Tribunalele și poliția nu au reușit să pacifice Irlanda. Singurul efect al chestiunii irlandeze a fost scindarea Partidului liberal; o parte a liberalilor s-a pronunțat împotriva autonomiei Irlandei și pentru unirea ei cu Anglia. Ei au format Partidul liberal al Uniunii, în frunte cu Joseph Chamberlin, alăturându-se Partidului conservator. Care au dominat viața politică engleză vreme de 20 de ani.

3. **RUSIA LUI ALEXANDRU AL III-LEA ȘI NICOLAE AL II-LEA**

Imperiul rus se găsea după moartea violentă a țarului Alexandru al II-lea între nevoia de reformă și dorința succesorului Alexandru al III-lea (1881-1894) de autoritate și reprimare a mișcărilor revoluționare. El a dus o politică reacționară, bazată pe un Regulament al Securității de Stat, prin înființarea unor tribunale speciale, prin extinderea autorității poliției, prin cenzura presei și prin limitarea independenței zemstvelor. Până la 1905, Konstantin Pobedonostev a fost prim ministru, omul cu care a reușit să ducă o politică de rusificare a Imperiului, mai ales împotriva polonezilor, finlandezilor, caucazienilor și evreilor. Urmașul lui Alexandru, Nicolae al II-lea (1894-1917) nu a fost un caracter puternic și s-a văzut nevoit să facă față Revoluției de la 1905. Obligat de reformatorii revoluționari să introducă în Rusia o Constituție, țarul s-a văzut nevoit să accepte, conform textului fundamental să organizeze alegeri pentru Duma de Stat, fapt inedit în istoria Rusiei. Liberalizarea nu a dus însă la o liniștire a vieții politice în Imperiu ci la radicalizarea cererilor politice și apariție unor grupări politice revoluționare.

Din punct de vedere economic, Rusia a înregistrat o explozie, prin reformele economice implementate de Serghei Witte. El a negociat o serie de împrumuturi

în străinătate, mai ales în Franța și Anglia, apropiindu-se de aceste puteri occidentale. A extins sistemul de căi ferate de la 21.000 km² la 1881 la 70.000 în 1913, prin terminarea Transiberianului. Explozia s-a remarcat și în industrie, marile orașe St. Petersburg, Moscova, Kiev, Minsk devenind centre industriale. Reforma agrară coordonată de Piotr Stolîpin a dus la încurajarea gospodăriilor individuale iar Banca Agricolă la apariția unei clase țărănești înstărite. Cu toate acestea Rusia a rămas o țară înapoiată în comparație cu puterile europene occidentale.

Țărănimea rusă, credincioasă tradițiilor vechii Moscove, reprezenta 82% din populația Imperiului. Formele sale de organizare, tributare unor cutume forte vechi, se manifestau prin dvor, gospodăria ce cuprindea familia lărgită condusă de bolșak, derevnia, satul condus de un staroste și mirul, ansamblul țăranilor și suprafețele de teren. Presiunea demografică a făcut ca la începutul secolului XX mulți țărani să plece spre orașe pentru a se putea întreține. 4% din populație o formau muncitorii industriali a căror nivel de trai nu se ridica peste cel al țăranilor. Rusia oficială, care reprezenta 12% din populație era formată din țar și familia sa, un despot oriental cu regim patrimonial asupra întregii Rusii, nobilimea puternică și influentă, armata (1,4 milioane de soldați), cu un corp ofițeresc care nu se implica în politică și disprețuia viața civilă, și Biserica Ortodoxă, credincioasă țarului și retrogradă. Rusia nu era condusă de un regim constituțional, avea un aparat birocratic greoi dar care dispunea de puteri nelimitate, funcționarii însă trebuiau să de ascultare nelimitată țarului.

Un rol important îl juca Ohrana, poliția politică, cu rol de a menține ordinea și de a proteja statul de propria populație, a fost organizată de Serghei Zubatov și a transformat Rusia într-un stat polițienesc.

Viața politică era împărțită în trei mari partide politice. La dreapta se găseau Liberalii, reformiști divizați în octombriști, mai apropiați de țar și cadeți, aripa reformistă. În centru se aflau Populiștii, și ei divizați în socialist-revoluționari (eserii) și narodniciști, apropiați de Rusia tradițională, țărănească dar adepții terorismului. La stânga erau social-democrații sau marxiștii, divizați în menșevici și bolșevici.

În politica externă Rusia s-a aventurat într-un conflict militar cu Japonia, considerată un adversar ușor de învins. Flota rusă a circumnavigat lumea dar a fost scufundată la 1905 de tânără flotă japoneză, țarul fiind nevoit să se recunoască înfrânt și să ceară pace. Conștientizând adevărata valoare militară a Rusiei. Aceasta s-a apropiat de Franța și Anglia semnând la 1907 nașterea Triplei Înțelegeri.

4. FORMAREA TRIPLEI ÎNTELEGERI

Principală inițitoare a blocului politico-militar al Triplei Înțelegeri (sau Antanta) a fost Franța. Principalele coordonate ale politicii externe franceze au fost: problema colonială și cea antigermană, revanșardă. În politica alianțelor, Franța a trebuit să țină cont de noile realități ale vieții politice internaționale. Astfel, este explicabilă apropierea ei de Rusia. Anticipată de expansiunea

capitalului francez în această țară, până la realizarea unei dependențe financiare a Rusiei (în 1889, datora Franței 2,6 mld. franci). De asemenea ascutirea contradicțiilor ruso-germană în Balcani a dus la apropierea franco-rusă materializată prin înțelegerea semnată între cele două țări în 1891, urmată de convenția militară bilaterală din 1893, prin care semnatarele se obligau să se ajute reciproc în cazul unei agresiuni din partea a unei terțe puteri.

În politica colonială, expansiunea franceză a continuat direcțiile anterioare, în Asia și Africa, noi posesiuni coloniale devenind: Indochina, Senegal, Congo, Madagascar. În 1898, când francezii au încercat să cucerească Sudanul s-au lovit de interesele Angliei în zonă. După incidentul de la Fachoda cele două puteri au ajuns în pragul războiului, dar considerente politico-diplomatice legate de propria-i strategie a îndemnat-o să cedeze. Mai importantă pentru Franța era atragerea Angliei împotriva Germaniei. La rândul ei, Anglia amenințată de concurența germană. S-a apropiat treptat de Franța și în 1904 cele două puteri au semnat o înțelegere bilaterală, cunoscută sub numele de Antanta cordială, împotriva Germaniei.

Campania de cucerire a Marocului, inițiată de Franța în primul deceniu al secolului XX a tensionat raporturile internaționale, însă cele două „crize marocane” (din 1905, respectiv 1911) încheiate prin compromis au pus Anglia și Rusia în fața unei neașteptate reconcilierii. În 1907, după terminarea conflictului ruso-japonez Antantei cordiale i s-a alăturat și Rusia, printr-un acord anglo-rus, încât, urmare a acordurilor bilaterale anterioare s-a definitivat blocul politico-militar al Triplei Înțelegeri sau al Antantei.

Războaiele balcanice (1912-1913) au fost ultima etapă înaintea decșlașării marii conflagrații. Fiecare bloc politico-militar a căutat să fie partizană acelor state care le puteau susține mai mult într-un eventual conflict generalizat.

Anul 1913 a fost anul marilor mobilizări. Încă din 1912 Austro-Ungaria a ridicat contingentul armatei la 160.000 de militari iar Reichstagul a aprobat majorarea efectivelor armatei la 790.000 de militari. Astfel, în parlamentul francez, în iulie 1913 au fost aprobate măriri substanțiale ale efectivelor militare ca și creșterea duratei serviciului militar. La finele aceluiași an, Rusia și-a ridicat și ea efectivele la 1,8 milioane de soldați, cu o rezervă de 3 milioane chemați în mobilizare.

Test de verificare:

1. Care au fost coordonatele politicii franceze după 1870?
2. Prin ce s-a caracterizat politica Angliei la finele secolului XIX și începutul celui următor?
3. Numiți realitățile Rusiei țariste înainte de declanșarea primului război mondial
4. Care au fost etapele formării Triplei Înțelegeri?

Rezumat

Reacție la nașterea Puterilor Centrale, Franța Republicii a III-a a ieșit din izolare, prin încheierea unor acorduri bilaterale cu Rusia, și apoi cu Anglia, formând Tripla Înțelegere. Experiența politică engleză, dublată de liniștirea agitației revoluționare în Franța, au permis celor două state să cunoască o perioadă de progrese în toate sectoarele. Mai mult, cele două puteri europene au înregistrat și apogeul extinderii coloniale, dominând principalele trasee ale resurselor mondiale. De cealaltă parte, Rusia nu a reușit să țină pasul cu dezvoltarea puterilor europene, în ciuda investițiilor străine de care a beneficiat. Structurile politice înapoiate de caracterul inflexibil al autocrației, societatea dominată de imobilism, eșecurile în plan extern, impactul mișcărilor radicale au pregătit prăbușirea țarismului, după declanșarea primului război mondial.

Bibliografie:

- Alexandre, Philippe, De l'Aulnoit, Béatrix, *Regina Victoria 1819-1901*, București, 2002;
- Arendt, Hannah, *Originile totalitarismului*, București, 2001;
- Beaud, Michel, *Istoria capitalismului. De la 1500 până în 2000*, Chișinău, 2001;
- Besançon, Alain, *Originile intelectuale ale leninismului*, București, 2007;
- Boia, Lucian, *Napoleon al III-lea cel neiubit*, București, 2008;
- Carpentier, Jean, Lebrunn, Francois, *Istoria Europei*, București, 2006;
- Idem, *Istoria Franței*, Iași, 2002;
- Combeau, Yvan, *Istoria Parisului*, București, 2002;
- Dreyfus, Michael, *Europa socialiștilor*, Iași, 2000;
- D' Encausse, Hélène Carrère, *Blestemul rușilor. Eșeu despre asasinatul politic*, Iași, 2000;
- Gaillard, Jean-Michel, Rowley, Anthony, *Istoria continentului european. De la 1850 până la sfârșitul secolului XX*, Ed. Cartier, Chișinău, 2001;
- Hobsbaw, Eric, *Era capitalului (1848-1875)*, Chișinău, 2002;
- Hoskins, Geoffrey, *Rusia, poporul și imperiul 1552-1917*, Polirom, Iași, 2001;
- Grondeaux, Jérôme, *La France entre en République, 1870-1893*, Paris, 2000;
- Leymarie, Michel, *De la Belle Époque à la Grande Guerre, 1893-1918. Le triomphe de la République*, Paris, 1999;
- Lynch, Michael, *Reacțiune și revoluție: Rusia (1881-1924)*, București, 2000;
- Madaule, Jacques, *Istoria Franței*, vol. I-III, București, 1973;
- Maurais, André, *Istoria Angliei*, București, 1996;
- Idem, *Viața lui Disraeli*, București, 2007;
- McDonough, Franck, *Imperiul Britanic 1815-1914*, București, 1998;
- McNeill, Mary, *The Life and Times of Mary Ann McCracken 1770-1866. A Belfast Panorama*, Belfast, 1988;
- Mureșan, Camil, Vianu, Alexandru, Păiușan, R., *Downing Street 10*; Cluj-Napoca, 1984;
- Pipes, Richard, *Scurtă istorie a revoluției ruse*, București, 1998;
- Radzinski Edvard, *Ultimul țar. Viața și moartea lui Nicolae al II-lea*, Oradea, 2004;
- Rogger, Hans, Weber, Eugen, *Dreapta europeană. Profil istoric*, București, 1995;
- Rosenzweig, D., *Comuna din Paris*, București, 1958;
- Roussellier, Nicolas, *Europa liberalilor*, Iași, 2001;
- Ryasanovski, Nicholas, *O istorie a Rusiei*, Iași, 2002;
- Troyat, Henry, *Viața de zi cu zi din Rusia ultimului țar*, București, 1993;
- Tuchman, Barbara W., *Trufașă citadelă, o frescă a lumii dinaintea primului război mondial*, București, 1977;

Unitatea de învățare XX

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1914-1918)

Cuprinsul unității :

1. Declanșarea războiului
2. Principalele operațiuni militare ale anului 1914
3. Noile alianțe
4. Operațiunile militare din anii 1915-1916
5. Operațiunile militare din anii 1916-1917
6. Preocupări diplomatice pentru încheierea războiului

Obiectivele învățării: la sfârșitul prelegerii studenții vor fi capabili:

1. Să utilizeze termeni istorici specifici, în diferite situații de comunicare scrisă sau orală
2. Să localizeze în timp și să plaseze în spațiu faptele istorice pe baza surselor istorice
3. Să distingă cauzele profunde și cauzele imediate ale războiului
4. Să analizeze succesiunea evenimentelor din marile faze ale războiului
5. Să descrie preocupările diplomatice ce vizau încheierea războiului
6. Să utilizeze sursele istorice pentru susținerea unui punct de vedere

1. DECLANȘAREA RĂZBOIULUI

Evenimentele politico-diplomatice și militare, premergătoare izbucnirii primei conflagrații mondiale, au evidențiat agravarea constant progresivă a contradicțiilor și concomitent obiectivele urmărite cu perseverență de fiecare sau de gruparea de forțe la sfârșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului XX. Preambulul războiului, agresiunea împotriva Serbiei fusese premeditată și pregătită mult înaintea săvârșirii ei de Austro-Ungaria cu imboldul Germaniei. Aceasta a ales momentul cel mai potrivit pentru provocarea deflagrației, convinsă fiind că programele de înarmare a cel puțin două dintre adversare: Franța și Rusia erau cu mult devansate de propriile preparative.

Atentatul de la Sarajevo (28 iunie 1914) contra arhiducelui Franz Ferdinand și a soției sale a constituit un pretext care, dacă nu s-ar fi produs, ar fi

trebuit inventat. Cercurile politice austro-ungare formulaseră și urmăreau cu destulă consecvență planuri expansioniste în Peninsula Balcanică. Anexarea Bosniei și a Herțegovinei în 1908, presiunile directe și indirecte asupra Serbiei, încercarea de declanșare a războiului mondial după pacea de la București din 1913 constituie dovezi certe ale unei orientări incontestabile ale Austro-Ungariei spre agresiune.

Nu se poate spune că imperialismul austro-ungar era considerat mai primejdios decât cel țarist, francez, german, englez. Fiecare dintre acestea avea propriile obiective și era capabil în orice moment considerat oportun pentru atingerea lor. Dacă agresiunea a fost comisă de Austro-Ungaria, explicația trebuie căutată în faptul că, spre deosebire de celelalte mari puteri, monarhia austro-ungară era măcinată lăuntric de puternice contradicții, generate de lupta popoarelor subjugate. În plus, sistemul dualist intrase într-o gravă criză din pricina neconcordanței între politica internă și cea externă a celor două componente: Austria și Ungaria și acutizarea divergențelor cercurilor de la Viena și Budepesta. Austro-Ungaria, îndemnată de Germania a transmis Serbiei un ultimatum, cu condiții foarte grele, echivalente cu anularea suveranității ei naționale. În pofida conținutului acestei condiții și a tonului provocator ce sfida protocolul diplomatic, guvernul sârb se obliga să îndeplinească majoritatea pretențiilor pentru a evita declanșarea războiului.

Urmând scenariul, guvernul austro-ungar s-a declarat nemulțumit și la 28 iulie 1914 a înaintat declarația de război Serbiei, urmată de bombardarea Belgradului. Rusia, ce susținea Serbia, a decretat mobilizarea generală pentru a-și sprijini partenerul și în aceste împrejurări, Germania a transmis un ultimatum Rusiei, cerând încetarea pregătirilor de război- acțiune- considerată insolentă și respinsă de primitor. Aceasta a îndemnat Germania să declare război Rusiei la 1 august. Pe 2 august, Germania a atacat Belgia și la 3 august a declarat război Franței. Pretextând încălcarea neutralității Belgiei, la 4 august Anglia a declarat război Germaniei. În lunile următoare războiul s-a generalizat, angajând inițial 28 de state, apoi 36, cu o populație de peste 1,5 miliarde locuitori.

2. PRINCIPALELE OPERAȚIUNI MILITARE ALE ANULUI 1914

După invadarea Belgiei și a Luxemburgului, trupele germane au trecut granița franceză ajungând în septembrie 1914 la 25 de kilometri de Paris. Guvernul francez s-a retras la Bordeaux, dar obiectivul german nu viza Parisul, ci distrugerea armatei franceze.

Prima mare confruntare franco-germană, pe râul Marne, între 6-13 septembrie, bătălie câștigată, dar neexploată de francezi, a compromis proiectul german de a-i elimina pe francezi. Armata germană a eșuat și în octombrie și noiembrie în încercarea de a-i îndepărta pe francezi de la Calais și pentru a le întrerupe legăturile cu Anglia. Frontul de vest avea o lungime 700 kilometri (de la Marea Nordului până la Munții Vosgi) și cu mici modificări, aceasta și-a menținut configurația până în 1918. În răsărit, frontul rusesc se întindea de la Marea Baltică până la frontiera nordică a României, cu două

sectoare: unul în nord-vest, zona baltică și cursul superior al Bugului și altul în sud-vest, frontiera austro-ungară până la hotarul românesc.

Cu toate că armata rusă nu-și încheiase mobilizarea, la cererea comandamentului aliat, a declanșat ofensiva în cele două sectoare concomitent. În nord-vest acționau armatele I și a II-a, comandate de generalii Samsonov și Rennenkamf, iar în sud-vest, armata generalului Brussilov. Cele din nord luptau împotriva Germaniei, cele din sud împotriva Austro-Ungariei. Începută promițător, ofensiva rusească în Prusia Orientală, unde acționa armata generalului Hindenburg, a fost respinsă datorită incapacității generalului Rennenkamf, ce a fost silit să părăsească în septembrie teritoriul cucerit, lăsând în urmă circa 250000 de victime ostași. Ofensiva din sud, în Galiția, declanșată la începutul lui august 1914, a condus la ocuparea orașului Lvov și la apropierea rușilor de căile de acces spre câmpia ungară. Pentru împiedicarea reluării ofensivei în nord-vest, comandamentul german a ordonat atacarea armatei țariste de pe Vistula, în direcția Orșova, totuși armata condusă de Samsonov a rezistat.

Al treilea front european deschis în 1914, era cel balcanic, unde armatele austro-ungare acționau împotriva Serbiei.

3. NOILE ALIANȚE

După declanșarea ostilităților germane, preocupările diplomatice s-au intensificat de partea ambelor tabere pentru atragerea de noi aliați. Primele țări atrase în beligeranță au fost Japonia, Turcia, Italia, Bulgaria și în 1916 Portugalia și România. Japonia s-a alăturat Antantei din proprie inițiativă pentru a-și continua politica expansionistă în Extremul Orient în dauna Germaniei. La 15 august 1914, guvernul japonez a prezentat ultimatum Germaniei cerând ca în termen de opt zile să predea câteva insule, posesiuni coloniale în Marea Japoniei, plus teritoriile germane din China. Întârziind răspunsul, Japonia declară război Germaniei, cerând teritoriile revendicate prin ultimatum.

Pentru Puterile Centrale, prima și cea mai importantă achiziție a constituit-o Turcia, în 1914. Cum Bosfor și Dardanele erau în mâinile acesteia, problema comunicării între Marea Neagră și Marea Mediterană reprezenta un element strategic cu pondere în desfășurarea militară. Vechea adversitate ruso-turcă cumulată cu promisiunile Puterilor Centrale în privința rescrierii hărții balcanice au împins Turcia în brațele Triplicei. La 2 august 1914 este parafat tratatul de alianță secret turco-german, ce prevedea ca în cazul intervenției Rusiei în conflictul austro-sârb, iar Germania se alătura Austro-Ungariei, Turcia se angaja să declare război Rusiei. În paralel, spre a induce în eroare pe eventualii adversari și pentru mobilizarea forțelor armate, Turcia a angajat negocieri și cu statele Antantei sub aparența neutralității. Situația s-a complicat când, victoria francezilor pe Marna și ale rușilor în Prusia Orientală au zdruncinat încrederea cercurilor oficiale turcești în alianța cu Germania, pusă sub semnul îndoielii. Guvernul german a dispus ca flota turcească comandată de un amiral neamț să bombardeze Odessa și Sevastopol.

La 2 noiembrie, partea agresată, Rusia, a declarat război Turciei, gest urmat și de Franța și Anglia. Intrarea Turciei în război, alături de Puterile Centrale, a închis legătura între Rusia și aliați, prin Marea Mediterană și strâmtori și prin Marea Baltică de către flota germană. Se deschidea astfel al IV-lea front.

În privința Italiei, după ce Austro-Ungaria a anexat Bosnia și Herțegovina în 1908, aceasta nu primise nici o compensație în Balcani; raporturile italo-austro-ungare deteriorându-se în vremea războiului italo-turc, când guvernul de la Viena se arătase predispus a aplica o corecție acestui aliat nemulțumit.

În momentul izbucnirii primului război mondial, Italia s-a declarat neutră motivând că împrejurările nu motivau să se alătore aliaților din Triplă. Guvernul italian, urmărind profitul, a preferat să-și amâne decizia intervenției și opțiunile politico-militare pentru o parte sau alta a frontului. A inițiat negocieri cu Antanta și la 25 aprilie 1915 a încheiat acordul de la Londra, prin care aliații promiteau Italiei ca la sfârșitul războiului, aceștia să anexeze Triest, Trentino, țărmul Dalmației cu toate insulele din Adriatica, teritoriile din Africa și un mare credit.

La 3 mai 1915, Italia a denunțat tratatul cu Puterile Centrale și la 22 mai a declarat război Austro-Ungariei și în august, Germaniei. O poziție strategică ocupa Bulgaria, a cărei alianță era râvnită de ambele blocuri. Guvernul bulgar condiționa intrarea în război de recăpătarea integrală a teritoriilor pierdute în 1913. La intervenția Rusiei, interesată prima în atragerea Bulgariei, Serbia s-a arătat de acord să renunțe la o parte din Macedonia în favoarea Bulgariei, dar să primească zone locuite de slavi din Austro-Ungaria. Dacă Serbia era dispusă, Grecia a refuzat aceste pretenții.

Sub presiunea Puterilor Centrale, turcii au promis bulgarilor o parte din Tracia Răsăriteană, la vest de râul Marița. La începutul lui septembrie 1915 s-a încheiat convenția turco-bulgară, prin care Bulgaria primea 160 de localități din Turcia Europeană, iar la 6 septembrie adeziunea la Tripla Alianță era parafată. Conform tratatului de aderare, Bulgaria primea toată Macedonia, o parte din vechea Serbia și Cadrilaterul cu Dobrogea, până la gurile Dunării. Prin cooptarea Bulgariei, Tripla Alianță înregistra un mare succes, legăturile cu Turcia devenind directe. La 13 octombrie 1915 trupele bulgare au invadat Serbia, acțiune urmată de emiterea declarației de război.

În cursul anului 1916 puterile Antantei au înregistrat două victorii, prin atragerea în martie a Portugaliei și a României în august, victorii încununate în aprilie 1917 prin intervenția în război a S.U.A.

4. OPERAȚIUNILE MILITARE DIN ANII 1915-1916

În locul războiului fulger, proiectat de germani pentru scoaterea Franței din luptă, operațiunile militare au condus la stabilizarea războiului de poziție (de uzură), fiecare urmărind victoria prin epuizarea adversarului.

Privind resursele materiale se observă un ușor avantaj al Puterilor Centrale, pentru că Franța pierduse în favoarea Germaniei minele ei de cărbuni și furnalele. În schimb, francezii au construit și au utilizat primii o nouă armă de

salt, tancurile. Ambele tabere au folosit și gazele toxice, cu toate că erau interzise (Conferința de la Haga din 1899). Amploare a luat și războiul aerian, prin folosirea baloanelor dirijabile, înlocuite cu avioanele de luptă ce erau de recunoaștere și de bombardament. Germanii au inițiat războiul submarin ce a provocat mari pagube și în sectorul civil.

Pe frontul de est, în primăvara lui 1915 au avut loc lupte grele pentru trecătorile din Carpații Nordici. La începutul lui mai 1915 armatele germane s-au alăturat celor austro-ungare, rupând frontul vestic astfel încât rușii s-au retras din Galiția. La mijlocul lui iulie, germanii au trecut și pe frontul polonez ocupând Varșovia și intrând în Țările Baltice spre Petrograd. Campania din 1915 a fost foarte păguboasă pentru Rusia, care prin cumularea pagubelor anterioare înregistra un minus de trei milioane de oameni, dar fără să cedeze. Făcând un bilanț general al anului 1915, inițiativa strategică a aparținut Puterilor Centrale ce erau stăpâne ale unui imens teritoriu, ce se întindea din răsăritul Franței până la Istanbul și dincolo până la limita Imperiului Otoman. Antanta a optat pentru intensificarea acțiunilor diplomatice spre atragerea de noi aliați, iar pe fronturi s-a mulțumit cu temporizarea acțiunilor adversarilor (așteptare și uzură).

În 1916, pierzând orice speranță în privința atacului frontal în vest, germanii au hotărât după un plan al generalului Falkenheyn, cucerirea fortului Verdun, unde au concentrat mari efective militare și tehnică de luptă. Francezii conduși de generalul Joffre și Pétain au răspuns printr-o contraofensivă pe râul Somme și la cererea aliaților, rușii au inițiat o nouă ofensivă în răsărit. Aici trupele generalului Brussilov au pătruns în Galiția și Bucovina, înfrângând rezistența austriacă, cucerind acest spațiu și luând peste 4000000 de prizonieri. Aceste victorii, nefiind conjugate cu acțiunile aliaților, n-au avut valoare strategică corespunzătoare, pentru că frontul s-a stabilizat în favoarea Puterilor Centrale.

Pe frontul balcanic, forțele sârbești copleșite de cele austro-ungare, germane și bulgare au fost nevoite după o mică rezistență să se evacueze peste munții Muntenegrului și Albaniei pe țărmul Adriaticii. Apoi, cu sprijinul marinei franceze au fost transportate în insula Corfu pentru refacere sub asistența aliaților.

După intrarea Turciei în război, trupele franco-engleze au atacat Constantinopol, încercând să forțeze Dardanele pentru a o izola, dar fără succes. Un corp expediționar a fost debarcat în peninsula Galipoli, fără a cucerii tot platoul. În ianuarie 1916 aliații au debarcat trupe și în Salonic sub conducerea generalului Sarrail. De prezența acestora în sudul Peninsulei Balcanice și de organizarea unei ofensive spre nordul ei, acțiune ce trebuia sincronizată cu ofensiva rusească pe tot frontul răsăritean a fost legată și reglementată prin cele două convenții politică și militară, intrarea României alături de Antantă în război.

Riscurile erau foarte mari pentru România, pentru că Puterile Centrale dispuneau de un potențial militar incomparabil cu cel românesc și pentru că cea mai mare parte a granițelor României erau comune cu doi dintre inamici: Austro-Ungaria și Bulgaria.

Riscul cel mai grav pentru România va veni nu de la adversari ci de la aliați, pentru că aceștia nu-și vor onora angajamentele asumate, îndeosebi prin convenția militară: ofensivele concertate pe frontul rusesc și cel balcanic. Aceasta a îngăduit forțelor austro-ungare și germane sub comanda generalului Falkenheyn, să concentreze o lovitură în Transilvania, concomitent cu ofensiva germano-bulgaro-turcă la Dunăre organizată de feldmareșalul Mackensen. Copleșite de forțele superioare ale adversarilor și nesprijinită, România, în pofida începutului promițător, a pierdut până la sfârșitul lui 1916 aproximativ 2/3 din teritoriu și un sfert de milion de oameni, resurse materiale și echipament.

Privind global bilanțul anului 1916, în ciuda cooperării defectuoase între aliați și a insucceselor de pe frontul românesc, Antanta deținea superioritatea numerică în efectiv, piese de artilerie, muniție pe frontul de vest și supremația pe mare. Anglia și Franța, dispunând de un vast imperiu colonial, aveau întâietate în procurarea alimentelor și carburanților, în timp ce în Germania și Austro-Ungaria criza economică începea să erodeze moralul populației.

5. OPERAȚIUNILE MILITARE DIN ANII 1917-1918

Și în 1917, războiul de uzură a continuat, atât în vest, unde Germania și-a consolidat linia Hindenburg cât și în răsărit unde Puterile Centrale păreau stăpâne chiar dacă nu reușiseră să scoată România din război.

După decizia germanilor de a declanșa război submarin nelimitat, respingerea propunerilor de pace avansate de Wilson și după încercarea Germaniei ca în colaborare cu Mexicul să declanșeze o agresiune împotriva S.U.A., americanii se alătură Antantei prin declarația din 6 aprilie 1917. Decizia însemna un mare pas politic, apoi diplomatic și economic pentru puterile antantiste, dar și militar, după ce primul contingent american a debarcat în Franța, în iunie 1917. Tot în iunie și Grecia intră în război de partea Antantei.

După ce Germania provocase însemnate pierderi aliaților în 1915-1916, aceștia, îndeosebi după bătălia de la Jutland, au reușit să schimbe raportul de forță în favoarea lor, să controleze principalele căi de comunicație, inclusiv navigația în zonele neutre. Împotriva războiului submarin, în urma căruia numai în aprilie, antantiștii pierduseră 471 de nave, au fost organizate sisteme de apărare și rețele protectoare cu plantarea câmpurilor de mine în Marea Nordului.

În Orientul Apropiat, englezii înfrâng trupele turo-germane, ocupă Bagdadul, Jaffa, Gaza și Ierusalimul. Pe frontul italian, germanii străpung apărarea italiană în Alpi, în toamna lui 1917, reușind să provoace o retragere dezordonată adversarilor și să le administreze o umilitoare înfrângere la Caporetto. Dar cu sprijin franco-englez, frontul italian s-a restabilit.

Pentru Antantă, cea mai gravă defecțiune a anului 1917, a constituit-o răsturnarea țarismului în Rusia, în urma revoluției burghezo-democratice din februarie și a insurecției armate din Petrograd din 25 octombrie 1917. Țarul Nicolae a fost demis iar puterea a fost preluată de bolșevicii lui Lenin, care având nevoie de răgazul necesar regroupării forțelor și consolidării noului regim,

au emis un decret asupra păcii, rămas celebru. La 22 noiembrie 1917 noile autorități au încheiat armistițiul cu Puterile Centrale și după lungi tratative, au semnat la 3 martie 1918 pacea de la Brest Litovsk între Rusia sovietică și Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria. Tratatul (13 articole și o serie de anexe complementare) consacra încetarea războiului între părți, demobilizarea completă a armatei ruse, inclusiv a navelor de război. Rusia sovietică pierdea 780000 Km², cu 56 milioane locuitori, Finlanda era declarată independentă, Ucraina era separată de Rusia, formând un stat distinct, dependent de Germania, ca și țările baltice și teritoriile poloneze. Rusia sovietică urma să încheie un tratat de pace separat cu Rada ucraineană și să recunoască toate stipulațiile germano-ucrainene. Turcia urma să primească importante puncte strategice (Batumi, Ardahan,, Kursk)

În aceste împrejurări, România ce rezistase în 1917 la Mărăști, Mărășești și Oituz, izolată, a fost constrânsă să accepte armistițiul și să încheie pacea de la Buftea, în regim de dictat, semnificând scoaterea din luptă și completa aservire economică. Pacea n-a fost recunoscută de Antantă.

Blocul Puterilor Centrale înregistra un mare succes diplomatic și militar pentru că, pe frontul de răsărit (Murmansk, Marea Neagră) dictase condiții grele adversarilor cu toate avantajele militare și economice rezultate din cele două păci.

6. PREOCUPĂRI DIPLOMATICE PENTRU ÎNCHEIERA RĂZBOIULUI

Încă din 1916, în ambele tabere existau predispoziții pentru curmarea ostilităților, din considerente multiple și diferențiate economice, politice, militare, strategice. Nota președintelui W. Wilson din decembrie 1916, prezentată Congresului invocând pacea fără învingători sau învinși, a provocat reacția negativă a Germaniei ce se temea că S.U.A. urmărea să-și atribuie rolul de arbitru internațional ca nebeligerantă, motivând că pacea trebuie încheiată numai între beligeranți.

Austro-Ungaria era mai motivată să încheie conflictul pentru a salva Imperiul. Împăratul Carol I era stăpânit de această idee de la urcarea sa pe tron în 1916 și a intrat în tratative prin cumnatul său, Sixt de Bourbon, cu președintele Franței, R. Poincaré, condiționând încheierea păcii de garantarea integrității Austro-Ungariei. Vaticanul a inițiat câteva propuneri de pace ce vizau salvarea monarhiei austro-ungare, însă aceasta le-a primit cu rezerve pentru că sugerau crearea unor provincii independente. Consemnarea monarhiei nu întrunea nici adeziunea altor state Italia, România, Serbia și nici a populațiilor slave.

Cel mai important document, veritabil proiect de scenariu al lumii postbelice a fost prezentat de același W. Wilson în Congresul S.U.A. pe 8 ianuarie 1918, cu larg și pozitiv ecou în Europa răvășită de război. Cele 14 puncte ce aveau să stea la baza negocierilor de pace între beligeranți prevedeau: libertatea navigației pe mări și oceane în timp de pace sau de război; suprimarea barierelor economice; garanții corespunzătoare pentru asigurarea securității

tuturor popoarelor; reglementarea diferendelor coloniale într-un spirit imparțial, ținând cont de voința popoarelor respective; evacuarea Belgiei fără nici o tentativă de a-i limita independența; reapariția unui stat independent al Poloniei cu acces la mare; restituirea Alsaciei Lorenei; autonomia popoarelor din Austro-Ungaria și Turcia; evacuarea de către germani a teritoriilor străine; rectificarea frontierei Italiei în conformitate cu linia naționalităților; dreptul Rusiei de a-și fixa liber propriul sistem politic; încheierea păcii la vedere fără diplomatie secretă; crearea Societății Națiunilor pentru garantarea tuturor statelor; posibilitatea existenței independenței și a integrității teritoriale.

Cum războiul era în plină desfășurare și cum S.U.A. se numărau printre beligeranți, cele 14 puncte wilsoniene invocând principiul naționalităților, dar nefiind menită să mulțumească toată lumea, reprezenta un bun îndreptar pentru pacificarea lumii și îndeosebi pentru evitarea condițiilor de dictat, în viitorul tratat de pace.

În răsărit, după Brest-Litovsk și București, Puterile Centrale transferă însemnate forțe în apus, unde au dezvoltat, în martie 1918 patru mari ofensive fără a reuși să străpungă. În schimb, contraofensiva de pe Marna a aliaților anglo-franco-americani conduși de generalul Ferdinand Foch a dus la prăbușirea rezistenței germane. Frontul de pe Somme a fost rupt, iar cealaltă linie fortificată Siegfried s-a dovedit o speranță spulberată.

Concomitent cu ofensiva aliată în vest a fost declanșată și ofensiva armatei din Orient, la Salonic, pe care contase mult și România în 1916. La 25 septembrie 1918, armata din Orient străpungea frontul din Balcani la Dovropolje și continuând ofensiva, pe 29 septembrie 1918 provoca capitularea Bulgariei. Peste câteva zile, țarul Ferdinand I era silit să abdice, între timp, trupele engleze din Orient s-au îndreptat spre Adrianopol și la jumătatea lunii octombrie au silit Turcia să ceară armistițiu. Sub presiunea celorlalte forțe ale armatei din Orient unde acționau și francezii conduși de Berthelot, provoca capitularea la Padova (3 noiembrie 1918) a Austro-Ungariei. Guvernele de la Viena și Budapesta au denunțat fiecare dualismul din 1867. Ungaria, proclamat stat independent semna armistițiu la 6 noiembrie 1918, iar la 11 noiembrie, pierzând speranța în victorie, Germania accepta armistițiu necondiționat. Cu doar două zile mai înainte, împăratul Wilhelm al II-lea s-a refugiat în Olanda, abandonând puterea în favoarea unui guvern socialist. La 2 noiembrie 1918 era izgonit de pe tron și monarhul de la Viena, ce se intitulase împărat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, rege al Boemiei, Dalmației, Croației și Galiției, mare duce al Cracoviei, al Bucovinei și mare principe al Transilvaniei.

Odată cu încheierea armistițiului ce a pus capăt ostilităților, pregătirile în vederea conferinței de pace au intrat în etapa finală a definitivărilor. Woodrow Wilson avea să devină stăpânul jocului diplomatic.

Constituiți în Consiliu Suprem ai viitoarei conferințe de pace, cei patru mari: S.U.A., Anglia, Franța, Italia au început încă din octombrie 1918, în cadrul unor întrevederi strict secrete, să negocieze atât problemele de fond ale păcii cât și amănunțele tehnice privitoare la conferință. Abandonând încă înaintea începerii lucrărilor, principiul abolirii diplomației secrete, Consiliul suprem convins că e de partea puterii, hotăra totul fără să consulte pe aliați.

Chiar participarea delegaților la conferință a fost hotărâtă fără consultarea statelor interesate.

Concomitent, Imperiul Austro-Ungar și cel Rus au intrat în faza disoluției, chiar dacă primul beneficia de simpatia președintelui american. Încă de la 18 octombrie 1918, în cadrul unor întrevederi strict secrete fuseseră discutate preliminarile viitoarelor jocuri. În aceeași zi, în Parlamentul de la Budapesta, delegatul român Al. Vaida Voevod prezenta Declarația, în numele populației românești din Transilvania, de desprindere a provinciei de structurile imperiului, în vederea autodeterminării. A doua zi, exemplul său a fost urmat de deputatul slovac Juriga. La 28 octombrie, Comitetul Național ceh a proclamat independența Cehiei, iar pe 30 octombrie, Consiliul Național slovac a proclamat unirea Slovaciei cu Cehia. În aceeași zi, la Cracovia, adunarea reprezentativă a polonezilor din Galiția a hotărât alipirea statului polonez eliberat.

La 29 octombrie, Sfatul național croat (Soborul) de la Zagreb a proclamat desprinderea de Austro-Ungaria și crearea regatului independent al sârbilor, croaților și slovenilor (din 3 octombrie 1929- regatul Iugoslaviei). Tot pe seama Austro-Ungariei s-a întregit și Italia care a dobândit Tirolul de sud și Trieste. În aceste împrejurări, Conferința de pace care a fost inaugurată la Versailles (18 ianuarie 1919) a trebuit să fie preocupată precumpănitor de stabilirea frontierelor, între noile entități politico-statale ale Europei, consacrate astfel, prin textul tratatului general de pace cu Germania (28 iunie 1918), apoi cu foștii aliați ai Germaniei: Austria (Saint-Germain-10 septembrie 1919), Bulgaria (Neuilly-27 noiembrie 1919), Ungaria (Trianon- 4 iunie 1920), Turcia (Sèvres-10 august 1920). Tratatul a fost completat apoi cu tratatele încheiate în cadrul Conferinței de la Washington (1921-1922), prin care au fost reglementate sferele de dominație și influență între marile puteri în Extremul Orient și Oceanul Pacific, favorabile S.U.A.

În cei patru ani de război, pierderile materiale și umane au fost uriașe, războiul a mobilizat un efectiv total de patru milioane de combatanți. El a lovit direct jumătate din numărul mobilizaților: zece milioane morți, 19 milioane răniți, trei milioane de invalizi, li se adaugă zeci de milioane de văduve și orfani plus incalculabile pagube materiale și spirituale. Declanșat de rațiuni militare, de marile puteri dornice de a dobândi noi posesiuni și sfere de influență ori reîmpărțirea acestora, războiul a sfârșit prin efecte scontate de către învingători, dar și prin altele mai puțin sau deloc scontate precum: metamorfozarea bolșevismului mondial cu punct de plecare Rusia; crearea noilor state naționale și desăvârșirea altora pe ruinele fostului imperiu austro-ungar. Dezmembrarea imperiului bicefal n-a fost un scop și o consecință a războiului, iar pacea încheiată, departe de a fi veșnică, a demonstrat că marile probleme ale lumii nu pot fi soluționate prin dreptul forței ci prin forța dreptului.

Test de verificare:

1. Cine și de ce a declanșat primul război mondial?
2. Cum au evoluat fronturile în anii 1914, 1915, 1916, 1917?
3. Care au fost preocupările diplomatice pentru încheierea războiului?
4. Cum a grăbit programul în 14 puncte al președintelui american W. Wilson încheierea războiului?

Rezumat

Primul război mondial a reprezentat cea mai mare confrăcție mondială cunoscută în istorie până la acea dată. Prezentarea fronturilor, pe ani, atât din perspectivă europeană, cât și din cea a câmpurilor de luptă extraeuropeană, dovedesc că puterile angajate în război nu au anticipat consecințele acestuia. Cauzele și obiectivele războiului au fost depășite de derularea sa, finalul conflictului reprezentând sfârșitul lumii moderne.

Bibliografie:

- Brendon, Vyvyen, *Primul război mondial (1914-1918)*, București, 2003;
- Ciachir, Nicolae, *Istoria relațiilor internaționale de la pacea westfalică (1648) până în contemporaneitate (1947)*, București, 1998;
- Idem, *Istorie universală modernă*, vol. II, 1789-1919, București, 1998;
- Cook, Andrew, *Lichidați-l pe Rasputin! Adevărul despre un celebru asasinat*, București, 2005;
- Gaillard, Jean-Michel, Rowley, Anthony, *Istoria continentului european. De la 1850 până la sfârșitul secolului XX*, Ed. Cartier, Chișinău, 2001;
- Hogg, Ian V., *Dicționarul marilor bătălii*, București, f.a.;
- De Launay, Jacques, *Istoria secretă. Mari controverse ale contemporaneității*, București, 1970;
- Layton, Geoff, *De la Bismark la Hitler: Germania (1890-1933)*, București, 2002;
- Lynch, Michael, *Reacțiune și revoluție: Rusia (1881-1924)*, București, 2000;
- Manchester, William, *Armele lui Krupp, 1587-1968*, București, 1973;
- Pipes, Richard, *Scurtă istorie a revoluției ruse*, București, 1998;
- Radzinski Edvard, *Ultimul țar. Viața și moartea lui Nicolae al II-lea*, Oradea, 2004;
- Renouvin, Pierre, *Primul război mondial*, București, 2006;
- Robson, Mark, *Italia: liberalism și fascism 1870-1945*, București, 1998;
- Tuchman, Barbara W., *Trufașa citadelă, o frescă a lumii dinaintea primului război mondial*, București, 1977;
- Volkogonov, Dimitri, *Lenin. O nouă biografie*, București, 1994;
- Zamfir, Sorin, Banciu, Jean, *Primul război mondial*, București, 1995;

BIBLIOGRAFIE

1. Alexandre, Philippe, De l'Aulnoit, Béatrix, *Regina Victoria 1819-1901*, București, 2002;
2. Almaș, Dumitru, *Căderea Bastiliei. Revoluția burgheză din Franța (1789-1794)*, București, 1959;
3. Idem, *Nord contra sud. Războiul civil din S.U.A. 1861-1864*, București, 1965;
4. Anderson, Angela, *Războaiele civile (1640-1649)*, București, 2002;
5. Arendt, Hannah, *Originile totalitarismului*, București, 2001;
6. Baczko, Branislaw, *Crimele revoluției franceze*, București, 2007;
7. Beaud, Michel, *Istoria capitalismului. De la 1500 până în 2000*, Chișinău, 2001;
8. Besançon, Alain, *Originile intelectuale ale leninismului*, București, 2007;
9. Beranger, Jean, *Istoria Austriei*, București, 1999;
10. Bizzocchi, Roberto, *Ghid pentru studiul istoriei moderne*, București, 2007;
11. Bled, Jean Paul, *Franz Josef*, București, 2002;
12. Boia, Lucian, *Napoleon al III-lea cel neîubit*, București, 2008;
13. Bouquet, Jean Jacques, *Istoria Elveției*, București, 2001;
14. Braudel, Fernand, *Dinamica Capitalismului*, București, 2002;
15. Idem, *Gramatica civilizațiilor*, București, 1994;
16. Idem, *Jocurile schimbului*, București, 1985;
17. Idem, *Structurile cotidianului. Posibilul și imposibilul*, București, 1984;
18. Idem, *Timpul lumii*, București, 1989;
19. Brendon, Vyvyan, *Primul război mondial (1914-1918)*, București, 2003;
20. Bryan, Alexander, Bunch, Hellemans, *Istoria descoperirilor științifice*, București, f.a.;
21. Buchmann, Ralf, *Martin R. Tupper and the victorian middle class mind*, Bern, 1941;
22. Buffet, Cyril, *Istoria Berlinului*, București, 2002;
23. Carman, Harry J, Syrett, Harold C., Wishy, Berdanrd W., *A History of the American People*, volume I, to 1877, New York, 1965;
24. Carpentier, Jean, Lebrunn, Francois, *Istoria Europei*, București, 2006;
25. Idem, *Istoria Franței*, Iași, 2002;
26. Ceașescu, Gheorghe, *Nașterea și configurarea Europei*, București, 2004;
27. Charle, Christophe, *Intelectualii în Europa secolului al XIX-lea. Eșeu de istorie comparată*, Iași, 2001;
28. Charles-Edwards, T., Richardson, *They saw it happen. An Anthology of Eyewitness's Accounts of Events in British History 1689-1897*, Oxford, 1965;
29. Chaunu, Pierre, *Civilizația Europei clasice*, București, 1989;
30. Idem, *Civilizația Europei în secolul luminilor*, vol. I-II, București, 1986;
31. Ciachir, Nicolae, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în Epoca Modernă*, București, 1998;
32. Idem, *Istoria relațiilor internaționale de la pacea westfalică (1648) până în contemporaneitate (1947)*, București, 1998;

33. Idem, *Istorie universală modernă*, vol. I, 1642-1789, vol. II, 1789-1919), București, 1998;
34. Clot, Hugh, *Istoria Londrei*, București, 2000;
35. Columbeanu, Sergiu, Valentin, Radu, *Lupta pentru supremația mărilor. De la descoperirile geografice la Trafalgar*, București, 1973;
36. Combeau, Yvan, *Istoria Parisului*, București, 2002;
37. Cook, Andrew, *Lichidați-l pe Rasputin! Adevărul despre un celebru asasinat*, București, 2005;
38. Démier, Francis, *La France du XIX siècle, 1814-1914*, Paris, 2000;
39. Dixon, Simon, *Ecaterina cea Mare*, București, 2004;
40. Dobrescu, Emilian M., *Iluștri francmasoni*, București, 2003;
41. Dreyfus, Michael, *Europa socialiștilor*, Iași, 2000;
42. Droz, Jacques, *Istoria Germaniei*, București, 2000;
43. coord. Duțu, Alexandru, *Sud-Estul European în vremea Revoluției Franceze. Stări de spirit, reacții, confluente*, București, 1994;
44. D' Encausse, Hélène Carrère, *Blestemul rușilor. Eseu despre asasinatul politic*, Iași, 2000;
45. Idem, *Alexandru al II-lea. Primăvara Rusiei*, Editura Artemis, București, 2009;
46. Eisenberg, Josy, *O istorie a evreilor*, București, 2006;
47. Farmer, Alan, *Războiul civil american 1861-1865*, București, 2004;
48. Fraser, Antonia, *Cromwell*, vol. I-II, București, 1982;
49. Idem, *The Gunpowder Plot. Terror and faith in 1605*, Phoenix, London, 1996;
50. Fulbrook, Mary, *O scurtă istorie a Germaniei*, Iași, 2002;
51. Furet, François, *Omul romantic*, Iași, 2000;
52. Idem, *Reflecții asupra revoluției franceze*, București, 1992;
53. Idem, *Revoluția în dezbatere*, Iași, 2000;
54. Gaillard, Jean-Michel, Rowley, Anthony, *Istoria continentului european. De la 1850 până la sfârșitul secolului XX*, Ed. Cartier, Chișinău, 2001;
55. Gauthier, Guy, *Acvile și lei. O istorie a monarhiilor balcanice*, București, 2004;
56. Gaxotte, Pierre, *Le siècle de Louis XV*, Paris, 1933;
57. Gellner, Ernest, *Națiuni și naționalism. Noi perspective asupra trecutului*, Oradea, 1997;
58. Geyl, Pieter, *Napoleon, pro și contra*, București, 1968;
59. Gorun, Gheorghe, *Reformismul austriac și violențele sociale din Europa Centrală (1750-1800)*, Oradea, 1998;
60. Grondeaux, Jérôme, *La France entre en République, 1870-1893*, Paris, 2000;
61. Grămadă, Ilie, *Franța lui Richelieu și Mazarin*, Iași, 1971;
62. Guichonnet, Paul, *Istoria Italiei*, București, 2002;
63. Hobsbawn, Eric, *Era capitalului (1848-1875)*, Chișinău, 2002;
64. Idem, *Era revoluției (1789-1848)*, Chișinău, 2002;
65. Hazard, Paul, *Criza conștiinței europene, 1680-1715*, București, 2007;
66. Hermet, Guy, *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*, Iași, 2005;

67. Hogg, Ian V., *Dicționarul marilor bătălii*, București, f.a.;
68. Hoskins, Geoffrey, *Rusia, poporul și imperiul 1552-1917*, Polirom, Iași, 2001;
69. Hours, Bernard, *Ludovic al XV-lea și curtea sa. Regele, eticheta și curteanul. Eseu istoric*, Chișinău, 2004;
70. Hurdubețiu, Ion, *Istoria Suediei*, București, 1985;
71. *** *Istoria Țărilor Coroanei Cehe*, București, 2004;
72. Iorga, Nicolae, *Figuri reprezentative din istoria universală*, București, 2001;
73. Jelavich, Charles și Barbara, *Formarea statelor naționale balcanice (1804-1920)*, Cluj-Napoca, 2006;
74. Jenkins, Philip, *O istorie a S.U.A.*, București, 1997;
75. Johnson, Paul, *O istorie a evreilor*, București, 2005;
76. Johnston, William M., *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848-1938*, Iași, 2000;
77. Keyserling, Herman, *Analiza spectrală a Europei*, Iași, 1993;
78. King, Greg, *Regele nebun. Viața și epoca lui Ludwig al II-lea al Bavariei*, București, 2001;
79. Kissinger, Henry, *Diplomația*, București, 2003;
80. Von Krackow, Christian, *Germanii în secolul lor (1890-1990)*, București, 1999;
81. De Launay, Jacques, *Istoria secretă. Mari controverse ale contemporaneității*, București, 1970;
82. Layton, Geoff, *De la Bismark la Hitler: Germania (1890-1933)*, București, 2002;
83. Lendvai, Paul, *Ungurii. Timp de un mileniu învingători în înfrângeri*, București, 2001;
84. Lever, Evelyne, *Pe eșafod. Maria Antoaneta, ultima regină a Franței*, București, 2001;
85. Leymarie, Michel, *De la Belle Époque à la Grande Guerre, 1893-1918. Le triumphe de la Republique*, Paris, 1999;
86. Lynch, Michael, *Reacțiune și revoluție: Rusia (1881-1924)*, București, 2000;
87. Madaule, Jacques, *Istoria Franței*, vol. I-III, București, 1973;
88. Manchester, William, *Armele lui Krupp, 1587-1968*, București, 1973;
89. Mantran, Robert, *Imperiul Otoman*, București, 2001;
90. Marshall, William, *Petru cel Mare*, București, 2002;
91. Masson, Frédéric, *Napoleon și iubirea*, București,
92. Mastellone, Salvo, *Istoria democrației în Europa. Din secolul XVIII în secolul XX*, Filipeștii de târg, 2006;
93. Maurais, André, *Istoria Angliei*, București, 1996;
94. Idem, *Viața lui Disraeli*, București, 2007;
95. McDonough, Franck, *Imperiul Britanic 1815-1914*, București, 1998;
96. McNeill, Mary, *The Life and Times of Mary Ann McCracken 1770-1866. A Belfast Panorama*, Belfast, 1988;
97. Mehmed, Mustafa Ali, *Istoria turcilor*, București, 1976;

98. Mollat du Jardin, Michael, *Europa și Marea*, Iași, 2003;
99. Mousnier, Roland, *Monarhia absolută în Europa (din secolul V până astăzi)*, București, 1999;
100. Mureșan Camil, *Focul ocrotit de ape (Revoluția burgheză din Țările de jos)*, București, 1960;
101. Idem, *Imperiul Britanic. Scurtă istorie*, București, 1967;
102. Idem, *Revoluția burgheză din Anglia*, București, 1964;
103. Mureșan, Camil, Vianu, Alexandru, Păiușan, R., *Downing Street 10*; Cluj-Napoca, 1984;
104. Oppenheim, Walter, *Europa și despoții luminați*, București, 1998;
105. Idem, *Habsburgii și Hohenzollernii 1713-1786*, București, 1998;
106. Orieux, Jean, *Talleyrand. Sfinxul neînțeleș*, București, 1974;
107. Pavlowitch, Steven K., *Istoria Balcanilor (1804-1945)*, Iași, 2002;
108. Pearmen, Robert, *The first earl Cadogan, 1672-1726*, London, 1988;
109. Pelling, Nick, *Imperiul Habsburgic (1815-1918)*, București, 2002;
110. Pérez, Joseph, *Istoria Spaniei*, București, 2007;
111. Pipes, Richard, *Scurtă istorie a revoluției ruse*, București, 1998;
112. Pollak, Michael, *Viena 1900. O identitate rănită*, Iași, 1998;
113. Procacci, Giuliano, *Istoria italienilor*, București, 1975;
114. Rady, Martyn, *De la revoltă la revoluție: Țările de Jos (1550-1650)*, București, 2001;
115. Idem, *Țării, Rusia, Polonia și Ucraina*, București, 2002;
116. Radzinski Edvard, *Ultimul țar. Viața și moartea lui Nicolae al II-lea*, Oradea, 2004;
117. Ralea, Mihai, *Cele două Franțe*, București, 1962;
118. Idem, *Ideea de revoluție în doctrinele socialiste. Studiu asupra evoluției tacticii revoluționare*, București, 1997;
119. Rendina, Claudio, *Papii. Istorie și secrete*, București, 2002;
120. Remond, René, *Istoria Statelor Unite ale Americii*, București, 1999;
121. Renouvin, Pierre, *Primul război mondial*, București, 2006;
122. Riall, Lucy, *Italia în perioada Risorgimento*, București, 2001;
123. Robson, Mark, *Italia: liberalism și fascism 1870-1945*, București, 1998;
124. Rogger, Hans, Weber, Eugen, *Dreapta europeană. Profil istoric*, București, 1995;
125. Rosenzweig, D., *Comuna din Paris*, București, 1958;
126. Roussellier, Nicolas, *Europa liberalilor*, Iași, 2001;
127. Ryasanovski, Nicholas, *O istorie a Rusiei*, Iași, 2002;
128. Sherman, Russell, *Rusia 1815-1881*, București, 2001;
129. Sieburg, Friedrich, *Robespierre*, București, f.a.;
130. Stiles, Andrina, *Imperiul Otoman 1450-1700*, București, 1998;
131. Idem, *Napoleon, Franța și Europa*, București, 2001;
132. Idem, *Rusia, Polonia și Imperiul Otoman 1725-1800*, București, 2002;
133. Idem, *Suedia și zona baltică*, București, 1998;
134. Idem, *Unificarea Germaniei 1815-1890*, București, 1998;
135. Idem, *Unificarea Italiei 1815-1870*, București, 1998;
136. Swift, John, *Petru cel Mare*, București, 2003;

137. Ștefănescu, Paul, *Misterele Francmasoneriei*, București, 2002;
138. Tarlé, E. V., *Napoleon*, București, 1964;
139. Idem, *Talleyrand*, București, 1960;
140. Taylor, A. J. P., *Monarhia habsburgică 1809-1918*, București, 1998;
141. Thiesse, Anne Marie, *Crearea identităților naționale în Europa, secolele XVIII-XX*, Iași, 2000;
142. Tilly, Charles, *Revoluțiile europene 1492-1992*, Iași, 2002;
143. Tinayre, Marcelle, *Madame de Pompadour. Femeia care a condus Franța din umbră*, București, 2005;
144. De Tocqueville, Alexis, *Vechiul regim și revoluția*, Galați, 2002;
145. Todorova, Maria, *Balkanii și balcanismul*, București, 2000;
146. Townson, Duncan, *Franța în revoluție*, București, 2000;
147. Traniello, Fr., Sofri, Gianni, *Il Risorgimento. Scurtă istorie*, Cluj-Napoca, 2002;
148. Treasure, Geoffrey, *Richelieu și Mazarin*, București, 2001;
149. Trevelyan, G.M., *Istoria ilustrată a Angliei*, București, 1970;
150. Troyat, Henry, *Ecaterina cea Mare*, București, 1992;
151. Idem, *Petru cel Mare*, București, 1994;
152. Idem, *Viața de zi cu zi din Rusia ultimului țar*, București, 1993;
153. Tuchman, Barbara W., *Trufașa citadelă, o frescă a lumii dinaintea primului război mondial*, București, 1977;
154. Turchetti, Mario, *Tirania și Tiranucidul. Forme ale opresiunii și dreptul la rezistență din antichitate până în zilele noastre*, Chișinău, 2003;
155. Valentin, Radu, *O pagină din istoria Franței. Regele Soare*, București, 1974;
156. Vergatti, Radu Ștefan, *Sfânta Alianță: un model istorico-juridic pentru o Uniune Europeană*, București, 2004;
157. Vianu, Alexandru, *Nașterea S.U.A. Plămădirea unei națiuni moderne (1607-1787)*, București, 1969;
158. Idem, *Revoluția americană și George Washington*, București, 1975;
159. Vidotto, Vittorio, *Ghid pentru studiul istoriei contemporane*, București, 2007;
160. Vilar, Pierre, *Istoria Spaniei*, București, 2006;
161. Villari, Rosario, *Omul baroc*, Iași, 2000;
162. Volkogonov, Dimitri, *Lenin. O nouă biografie*, București, 1994;
163. coord. Vovelle, Michel, *Omul luminilor*, Iași, 2000;
164. Walter, Victor, *A fost primăvară...1848. Chipuri dintr-un an de neuitat*, București, 1958;
165. Wallerstein, Immanuel, *Sistemul mondial modern*, vol. I-IV, București, 1992-1993;
166. de Waresquiel, Emmanuel, Yvert Benoît, *Histoire de la Restauration, 1814-1830. Naissance de la France moderne*, Paris, 2002;
167. Weber, Max, *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, București, 2007;
168. Wilkinson, Richard, *Franța și cardinalii 1610-1661*, București, 2000;
169. Idem, *Ludovic al XIV-lea, Franța și Europa 1661-1715*, București, 2001;
170. *** *YKRAINSKII ISTORIK*, Kiev, 1997;

Universitatea
Ștefan cel Mare
Suceava

- 171. Zamfir, Sorin, Banciu, Jean, *Primul război mondial*, București, 1995;
- 172. Ziegler, Gudrun, *Secretele Romanovilor. Istoria și moștenirea țarilor ruși*, București, 2000;
- 173. Zollner, Erich, *Istoria Austriei*, vol. I-II, București, 1997;
- 174. Zweig, Stefan, *Orele astrale ale omenirii. (Miniaturi istorice)*, București, 1978;

